809 968257 NES

NKANELO WA THEME RA "THRILLER" EKA TINOVHELE TA NTLHANU LETI HLAWURIWEKE TA XITSONGA

HI

MABASO-NKUNA RAESIBE FLORAH

NOMBORO YA XICHUDENI: 11595443

XITSALWANA XO ENGETELA XA

"MASTERS OF ARTS"

EKA

DYONDZO YA XITSONGA

EHANSI KA SENTHARA YA M.E.R MATHIVHA

YA TINDZIMI TA AFRIKA, VUTSHILA NA NDHAVUKO

EYUNIVHESITI YA VENDA

MULETERI: DOK. BABANE M.T

LEMBE: 2011

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Xihlambanyo

Mina Mabaso – Nkuna Raesibe Florah ndzi hlambanya leswaku xitsalwana lexi xa **Nkanelo wa theme ra *thriller* eka tinovhele ta ntlhanu leti hlawuriweke eka Xitsonga** i vutumbuluxi bya mina. Ndzavisiso lowu a wu si tshama wu yisiwa eyunivhesiti leyi kumbe yin'wana hi mina ku ya kamberiwa. Mitirho hinkwayo leyi ndzi yi tshaheke ku seketela leswi ndzi tsaleke hi swona ndzi yi kombisile eka nongonoko wa tibuku leti tirhisiweke.

Nsayino

24-11-2011
Siku

Declaration

I Mabaso-Nkuna Raesibe Florah declare that the the mini-research entitled **Nkanelo wa theme ra *thriller* eka tinovhele ta ntlhanu leti hlawuriweke eka Xitsonga** is my own work and has not been previously submitted in any form whatsoever, by myself or anyone else, at this university or any other educational institution for any degree or examination purposes. All the sources that I have used or quoted have been indicated and duly acknowledged by means of complete references.

Signature

24-11-2011
Date

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders
Ku Nyikela

Xitsalwana lexi ndzi xi nyikela vana va mina Mmatshepo, Xikhongelo na Tiyiselani.

Dedication

This research study is dedicated to my children Mmatshepo, Xikhongelo and Tiyiselani.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

XIKHENSO

Eka hinkwaswo ndzi rhandza ku khensa Xikwembu lexi nga xona xi ndzi nyikeke vutlhari byo kota ku fikelela ku tsala xitsalwana lexi. Ndzi khensa DOK. M.T Babane muleteri wa mina loyi a ndzi pfuneke swinene leswaku ndzavisiso lowu wu fika emakumu, a swi nga olovi, kambe nseketelo wa yena wu endle leswaku ndzi kota ku boxa ndzima leyi a yi sungula ku ndzi heta mongo, ndzi ri inkomu. Ndzi khensa vatswari va mina Daniel na Salome Mabaso lava ndzi tiseke emisaveni xikan'we na makwerhu Billy, lava nga va ni nkucetelo wukulukumba eka timhaka ta dyondzo. Hi mikarhi hinkwayo a va tshama va ndzi tsundzuxa xikan'we ni vamakwerhu leswaku dyondzo hi xona xitlhangu xa vutomi. Ndzi ri eka n'wina etlelani hi ku rhula, ku navela ka n'wina ndzi ku yisa emahlweni. Ndzi khensa vamakwerhu Theresa, Stella, Isaac na Arnold lava ndzi seketeleke eka ntirho lowo saseka.

Ndzi khensa Nhloko ya xikolo xa Chameti eka Mushiyani, Tatana Samson Ngobeni loko a ndzi seketerile no ka a nga ndzi helelanga mbilu eka ntirho lowu, ongeti Xikwembu xi nga n'wi engetelela masiku yo hanya a pfuna ni lavan'wani vadyondzisi. Ndzi nga va ndzi ri mbyana yo pfumala ncila loko ndzo tsandzeka ku khensa mukamberi wa sekete ya Shamavunga, N.C Shilote na *District Senior Manager* wa Xifundzantsongo xa Mopani, Dok. L.L. Mafenya, loko va ndzi nyikile nkarhi wo ta dyondza handle ko kavanyetiwa, xandla ehenhla ka xin'wana. Ndzi ba mandla ndzi vuyelela eka Buti Solomon Mabaso ni ndyangu wa yena, u ndzi tlakusile eka swiyimo swo tika leswi a ndzi hlangana na swona, ndzi ri eka n'wina, ku dya hi ku engeta Mhlengwe. Ndzi rhandza ku khensa nseketelo na nhlohlotelo wo huma eka Tatana na Manana Oupa Hlungwane lava endleke leswaku xitsalwana lexi xi hanya. Khazi Ximamayilani Mabunda, ndza mi khensa ku va mi nga karhalanga ku ndzi hlayisela muti ni vana loko ndza ha yile eku handzeni ka vutivi. Ndzi hava marito yo ringana

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

yo khensa ndyangu wa mina loko wu ndzi nyikile nseketelo ni rirhandzu, nuna wa mina Nduma Settlers Nkuna, vana va mina Mmatshepo, Xikhongelo na Tiyiselani, ndzi ri: "Dyondzo a yi lumi", yisani tidyondzo ta n'wina emahlweni. Ndzi khensa Tatana Jack Nkuna loyi a endleke leswaku xitsalwana lexi xi humelela. A ndzi rivali ku khensa na Timothy Mokgalaka muthayipi wa ntirho lowo saseka. Ndzi ri ku dya hi ku engeta.

Khanimamba!!!

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

NKATSAKANYO

Xitsalwana lexi xa **Nkanelo wa theme ra *thriller* eka tinovhele ta ntlhanu leti hlawuriweke ta Xitsonga**, xi kanela hi vuenti ndlela leyi swimunhuhatwa swi hatlisaka ku teka goza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka. Timhaka leti va kunguhataka tona hi xihatla ti va ti tele hi vuxisi na vugevenga, laha eku heteleleni va tsandzekaka ku fikelela eku navela ka makungu ya vona.

Ndzima ya 1 yi hlamusela manghenelo eka xitsalwana, lawa ya katsaka xikongomelo ni nsusumeto. Ndzima leyi yi tlhela yi hlamusela maendlelo lama nga tirhisiwa ku humelerisa ndzavisiso lowu, ku nga ya nxopaxopo wa matsalwa na maendlelo ya nxopaxopo wa tsalwa. Matheme ya nkoka lawa ya tirhisiweke ngopfu eka ndzavisiso lowu na wona ya kaneriwile. Milavisiso leyi endliweke hi swidyondzeki swin'wana yi kaneriwile eka ndzima leyi ni mavonele ehenhla ka milavisiso leyi xopaxopiweke.

Eka ndzima ya 2 ku xopaxopiwile theme ra *thriller* hi ku kongomisa eka tinovhele ta ***Nsuku wa mina*** *na* ***Ndzi ta nwi kuma*** ta W.R Chauke. Eka ndzima leyi ku kaneriwile hilaha swimunhuhatwa swi hatlaka ku teka magoza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka. Ku kombisiwile ni hilaha swimunhuhatwa swi nga kumeki mbuyelo lowunene eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina,*** hambiloko makunguhatelo ya swona ya kombisile vutlhari, nyanyuko ni ku tiyimisela. Eka tsalwa ra ***Ndzi ta nwi kuma,*** ku kombisiwile hi ndlela leyi ximunhuhatwa xin'wana xi tirhiseke hakona nkarhi lowu a xi pimeriwile wona ni vutlhari lebyi a byi tirhiseke ku khoma xigevenga lexi a ku hlotaniwa na xona.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Eka ndzima ya 3 ku xopaxopiwile theme ra *thriller* ku ri karhi ku kongomisiwa eka matsalwa ya F.A.Thuketana ya ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!*** Eka wona ku kombisiwile hilaha mutsari a tirhisaka hakona swimunhuhatwa ku humelerisa theme ra *thriller* erivaleni. Ndzima leyi yi kombisile ndlela leyi swimunhuhatwa a swi yi tirhisa ku fikelela ku navela ka swona, ni ndlela leyi swi tsandzekeke ha yona, swi tlhela swi hlangana na rifu hi ndlela yo vava.

Eka ndzima ya 4 ku xopaxopiwile theme ra *thriller* eka tsalwa ra C.M.Lubisi ra ***I Vutomi***. Eka rona ku kaneriwile hi tindlela leti swimunhuhatwa a swi hatlisa ku teka magoza eka makunguhatele ni migingiriko ya swona eka timhaka, laha swi nga va ni ntsako wa nkarhinyana, kambe emakumu swi hluleka ku fikelela ku navela ka swona.

Ndzima ya 5 i yo dlayelela, yi nyika nkatsakanyo, leswi fikeleriweke na swibumabumelo swa ndzavisiso lowu. Laha ku kombisiwile leswaku hakunene, matsalwa lawa ya hlamuriweke ya swi kotile ku humelerisa nhlamuselo ya theme ra *thriller.*

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

ABSTRACT

This research study is about the critical analysis of the concept thriller in the five selected Xitsonga novels written by different authors. The term thriller is a type of modern novels with the emphasis on speedy development of action and suspense by characters. The concept entails that characters take a quick decision on their plans and actions which at the end fail to achieve their intended goals.

Chapter one outlines the introduction of this research where it discusses amongst others the motivation and the aims of undertaking this research study. In this study, two research methodologies were employed to get information for this research, namely literary criticism and textual analysis. Some key concepts relevant for this study were discussed. Furthermore, this chapter reviewed the works of other scholars which are related to this study in order to avoid duplication of information.

Chapter two critically evaluates the concepts thriller using the novels of W.R Chauke, ***Nsuku wa mina*** and ***Ndzi ta n'wi kuma.*** This chapter discusses how some characters abruptly took indecisive decisions while planning their activities. It further indicates the fruitless result of their planning, which is evidenced in the novel ***Nsuku wa mina,*** though the planning shows ingenuity, excitement and a sense of purpose. This chapter also analyses the term thriller in the novel, ***Ndzi ta n'wi kuma***. The importance of time frame against ingenuity in terms of taking action. This manifested itself when the main character used ingenuity and times as prescribed to him by his supervisor that led to the arrest of his colleague who was also a criminal.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Chapter three focuses mainly on the concept thriller based on the literary work of F.A Thuketana in his novels, ***N'waninginingi ma ka tindleve*** and ***Ndzi ngo tinciki!*** It portrays how the author had used characters to put into the limelight the concept thriller. This chapter moreover shows how the author has used the characters to realise their dream and how they failed. Lastly, it also shows how characters have met their terrible and untimely death.

The concept thriller has further been analysed in chapter four, in the novel, ***I Vutomi*** by C.M. Lubisi. It indicates how the characters took prompt uninformed decisions in their actions; however the decisions could not lead to the realisation of their intended dream or goals. The last chapter is a brief overview of the first four chapters. It summarizes the findings of the research and provides recommendations for further studies. This chapter have in a nutshell shows it clear in analysing the literature that the concept thriller has been succinctly portrayed.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

NONGONOKO

NHLOKOMHAKA PHEJI

1. NDZIMA YA 01: MANGHENELO

1.1 Nsusumeto.....01

1.2 Xikongomelo.....02

1.3 MAENDLELO.....02-03

1.3.1. Maendlelo ya nxopaxopo wa matsalwa.....03-04

1.3.2. Maendlelo ya nxopaxopo wa tsalwa.....04-05

1.4. TINHLAMUSELO TA MATHEME.....05

1.4.1. Thriller.....06-07

1.4.2. Novhele.....07-08

1.4.3. Nkarhi.....08-09

1.4.4. Vuyimeri.....09-10

1.4.5. Swimunhuhatwa.....10-11

1.5. MILAVISISO LEYI ENDLIWEKE EKA DYONDZO LEYI.....11-12

1.5.1. Maluleke R.P (1997) 12-13

1.5.2. Golele N.C.P (2002).....13-14

1.5.3. Mbhalati N.A. (2009).....14-15

1.5.4. Maswanganyi T.B (2008).....15

1.5.5. Chauke M.T (1998).....15-16

1.6. Mavonelo ehenhla ka milavisiso leyi xopaxopiweke.....16

1.7. Maavelo ya tindzima 17

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

1.8. Nkomiso wa ndzima.....17-18

2. Ndzima ya 02

2.1. Manghenelo.....19

2.2. Nkatsakanyo wa nsuku wa mina.....19-20

2.3. Nxopaxopo.....20-31

2.4. Nkatsakanyo wa ndzi ta n'wi kuma.....31-32

2.5. Nxopaxopo.....32-45

2.6. Nkatsakanyo wa ndzima.....46

3. Ndzima ya 03

3.1.
Manghenelo.....47

3.2.Nkatsakanyo.....47-48

3.3.Nxopaxopo.....48-67

3.4. Nkatsakanyo wa Ndzi ngo tinciki!.....67-68

3.5. Nxopaxopo.....68-80

3.6. Nkatsakanyo.....80

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

4. Ndzima ya 04.

4.1. Manghenelo.....81

4.2. Nkatsakanyo wa I vutomi.....81-82

4.3. Nxopaxopo.....82-94

4.4. Nkatsakanyo.....94

5. Ndzima ya 05

5.1. NKATSAKANYO NA SWIBUMABUMELO.....95

5.1.1. Ndzima ya 1.....95

5.1.2. Ndzima ya 2.....95

5.1.3. Ndzima ya 3.....96

5.1.4. Ndzima ya 4.....96

5.2. Nkomiso ni swibumabumelo.....96-100

5.3. Ku dlayiseta.....100

6. TIBUKU LETI TIRHISIWEKE.

6.1. MATSALWA LAWA YA XOPAXOPIWEKE.....101

6.2. TIBUKU TIN'WANA LETI TIRHISIWEKE.....101-103

© University of Venda

1. MANGHENELO

1.1. Nsusumeto

Ndzi susumetiwile ku endla ndzavisiso lowu hi ku vona ku pfumaleka ka ntirho wa muxaka lowu eka ririmi ra Xitsonga. Matsalwa ni mixopaxopo ya Xitsonga swi tele swinene, kambe nxopaxopo wa muxaka lowu a wu si tshama wu tsariwa. Vatsari van'wana eka matsalwa ya vona va paluxa hungu ra vona hi ndlela leyi loko hi xopaxopa yi humesaka theme ra *thriller.* Laha timhaka eka tsalwa ti humelelaka hi xihatla, kambe swimunhuhatwa a swi kumi mbuyelo lowunene eku heteleleni. Byin'wana bya vutsari bya Xitsonga byi ni swihlawulekisi swo fana na *thriller*, hambiloko milavisiso yi endliwile hi tinovhele leti ti nga ta xopaxopiwa eka ndzavisiso lowu, ku hava leyi nga tlhuvutsa ni ku xopaxopa theme ra *thriller.*

Xin'wana lexi ndzi susumeteke ku endla ndzavisiso lowu i ku engetela milavisiso mayelana ni matsalwa ya Xitsonga. Vatsari va nga vatumbuluxi va matsalwa va karhi va tikarhata ku tumbuluxa matsalwa yo hambana. Swa laveka leswaku vaxopaxopi na vona va va kona ku paluxa ntirho wa vatsari lava. Matsalwa i ya nkoka ku dyondzisa ni ku lemukisa vahlayi hi ta leswi humelelaka evuton'wini bya vanhu. Vahlayi va pfuneka ku vona swilo hi ndlela yintshwa endzhaku ka ku va va hlayile matsalwa. Loko muxopaxopi na yena a xopaxopa matsalwa a paluxa nkoka wa wona, wa pfuneta ku ma twisisa naswona a nga pfuneta eku antswiseni ka mavonelo hi tlhelo ra vutumbuluxi bya matsalwa lawa ya nga ha tsariwaka.

Ndzi tlhele ndzi susumetiwa hi ku lava ku hoxa xandla eka ndlandlamuko na nhluvukiso eka ririmi ra Xitsonga eka ndzavisiso lowu, Eka Xitsonga, tanihi le ka tindzimi tin'wana, matsalwa ya tumbuluxiwa hi tinxaka to hambana, ya karhi ya paluxa swilo swo

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

hambana, swo lulama ni swo biha, ni hi ndlela leyi swimunhuhatwa swi kumaka mbuyelo hakona.

1.2 Xikongomelo

Xikongomelo xa ndzavisiso lowu i ku kanela hilaha theme ra *thriller* eka tinovhele ta ntlhanu leti hlawuriweke ta Xitsonga ri paluxekaka hakona. Holland (1982:78) u hlamusela *thriller* tanihi:

> A type of modern novel intended for popular audience with the emphasis on speedy development of the action and suspense.

Hi ku tirhisa *thriller* mutsari u kota ku kombisa vahlayi leswaku swimunhuhatwa swi kunguhata timhaka hi xihatla, swi ri ni ku navela ku fikelela swo karhi evuton'wini, kambe ku navela ka swona a ku hetiseki. Loko swi ri ekusuhi no fikelela mhaka leyi swi hatleke swi teka goza eka yona, ku va ni ntsandza lowu swi tsandzekisaka ku fikelela ku navela ka swona. Lexi xi ta va xikongomelo xo humelerisa mhaka leyi eka tinovhele leti hlawuriweke.

Xikongomelo xin'wana xa ndzavisiso lowu i ku paluxa ku fambelana ka theme ra *thriller* ni leswi humelelaka eka matsalwa ya W.R. Chauke ra ***Nsuku wa mina***, na ***Ndzi ta n'wi kuma***, F.A. Thuketana ra ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!*** na C.M. Lubisi ra ***I Vutomi.***

1.3 MAENDLELO

Xikongomelo xa xiyenge lexi i ku hlamusela hi vuenti maendlelo lawa ya nga ta tirhisiwa ku fikelela xikongomelo xa xitsalwana lexi. Eka nxopaxopo lowu hi ta tirhisa maendlelo ya

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

nxopaxopo wa matsalwa lama hi Xinghezi ya vuriwaka "Literary criticism" na maendlelo ya nxopaxopo wa tsalwa lama vuriwaka "Textual analysis" hi Xinghezi. Maendlelo lawa ya ta hlamuseriwa eka tindzimana leti ti nga ta landzela laha hansi.

1.3.1 Maendlelo ya nxopaxopo wa matsalawa

Nxopaxopo wa matsalwa i maendlelo lawa eka wona muxopaxopi a faneleke ku va ni vutivi byo enta hi tlhelo ra matsalwa ku kota ku tirhisa vutshila byo hlawuleka lebyi nga kotaka ku koka rinoko ra vahlayi. Hi ku tirhisa vutshila lebyi swa koteka ku ba ndzilikano exikarhi ka tsalwa ro nandziha na ro phyama, hambiloko hi ntiyiso hi ri hava tsalwa leri hi nga ri tsan'waka hikokwalaho ka ku pfumaleka ka swihlawulekisi swo karhi. Pecks na Coyle (1986:49) va hlamusela nxopaxopo wa matsalwa loko va ku:

> ....is usually regarded as the analysis, interpretation and evaluation of literary works.

Eka nxopaxopo wa matsalwa hilaha ku xopaxopiwaka hi vukheta ku kota ku vona loko mutsari a ta va a swi kotile ku hundzisa hungu leri a tsaleke ha rona. Mhakankulu eka tsalwa i ku va mutsari a fikelerile xikongomelo xa yena. Heese na Lawton (1986:6) vona va swi veka hi ndlela leyi:

> Literary criticism can be defined as the study devoted to the interpretation and evaluation of works of Literature.

Eka tinhlamuselo ta Pecks na Coyle na Heese na Lawton, hi kuma nhlamuselo yo kongoma ya leswaku nxopaxopo wa matsalwa i ncini. Eka tinhlamuselo leti hinkwato ku tirhisiwile marito yo fana na "study", "interpretation" na "evaluation". Marito lama ya kongomisa eka ku hlaya, ku hlahluva ni ku hlela matsalwa hi ku hambana ka swiyenge swa wona. Mornek na Ruth (1977:121) va nyika nhlamuselo ya nxopaxopo wa matsalwa hi ndlela leyi:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> The practice of describing, interpreting and evaluation of literature.

Ntshaho lowu wu seketela leswi swi boxiweke hi Peck na Coyle, na Heese na Lawton leswaku eka maendlelo lama, muxopaxopi u hlaya no xopaxopa tsalwa hi vurhon'wana ku humelerisa leswi hlawulekisaka tsalwa rolero.

1.3.2 Maendlelo ya nxopaxopo wa tsalwa

Maendlelo ya nxopaxopo wa tsalwa ya vuriwa *Textual analysis* hi Xinghezi tani hilaha hi boxeke hakona laha henhla. Pecks (1986:98) u hlamusela nxopaxopo wa tsalwa hi ndlela leyi:

> ...a way for researcher to gather information about how other human beings make sense of the world.

Ntshaho lowu wu kombisa ndlela leyi muxopaxopi a hlengeletaka mahungu hi ndlela leyi vanhu van'wana va twisisaka swilo swo karhi hakona leswi humelelaka laha misaveni. Pecks (1986: 98) u kombisa nkoka wa maendlelo lawa tanihi:

> ... a data gathering process for these researchers who want to understand the way in which members of various cultures and subcultures make sense of who they are.

Eka maendlelo lawa ku xopaxopiwa timhaka to karhi hi mahanyelo ya vanhu va tinxaka to hambana ku karhi ku kongomisiwa eka matsalwa. Jones na Yelland (1983:15) u kombisa leswi humelelaka loko ku tirhisiwa maendlelo lawa hi ku vula leswaku:

> When we perform textual analysis on a text, we make an educated guess at some of the most likely interpretations that might be made of that text.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ntshaho lowu wu kombisa leswi humelelaka loko ku tirhisiwa maendlelo lawa eka ku xopaxopa tsalwa. Laha u kombisa leswaku ku boxiwa timhaka ta le ka tsalwa ku tlhela ku nyikiwa tinhlamuselo leti kombisaka vutivi bya le henhla byo xopaxopa tsalwa ku humesela erivaleni leswi swi vuriwaka eka tsalwa leri xopaxopiwaka. Cowie (1989:38) u tiyisisa leswi vuriweke hi Jones loko a ku:

> The researcher must read the text to reconstruct it, working back through the narratives's mediations of form, appearance, rhetoric and style to uncover the underlying social and historical processes, the metalanguage that guided the production.

Ntshaho lowu wu paluxa leswaku ku fanele ku xiyisisiwa matsalelo ya tsalwa, mavumbelo ya swivulwa, ni ku langutisa swihlawulekisi hinkwaswo ni ririmi leri tirhisiweke eka tsalwa leri xopaxopiwaka. Cowie (1989:38) u tlhela a kombisa leswaku:

> Textual analysis is a methodology: a way of gathering and analyzing information in academic research.

Maendlelo ya nxopaxopo wa tsalwa ya kombisa leswaku i ndlela yo hlengeleta no xopaxopa mahungu lawa ku endliwaka ndzavisiso ku ya hi tsalwa ro karhi.

1.4 TINHLAMUSELO TA MATHEME

Eka xiyenge lexi ku ta hlamuseriwa hi matheme lama nga ta tirhisiwa ngopfu eka ku humelerisa ndzavisiso lowu. Xikongomelo xo hlamusela matheme lawa i ku endlela ku komba hilaha eka xitsalwana lexi ya tirhisiweke hakona leswi nga va ka swi hambane ni matirhisele ya wona ya masiku hinkwawo. Matheme lama tirhisiweke eka xitsalwana lexi hi lama landzeleka:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

1.4.1 Thriller

Thriller i theme ra Xinghezi leri kombisaka hilaha swimunhuhatwa swi hatlisaka ku teka goza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka, kambe eku heteleleni a swi kumi mbuyelo lowunene lowu swi wu languteleke. Hi marito man'wana, loko swi ri ekusuhi no fikelela ku navela ka swona ku va ni ntsandza lowu swi sivelaka ku fikelela xikongomelo xa kungu ra swona. Cuddon (1991: 1540) u hlamusela *thriller* hi ndlela leyi:

> A tense exciting and sometimes sensantional type of novel or play (film), usually an ingeniously plotted story in which the action is swift and the suspense continuous.

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku *thriller* i theme leri tirhisiwaka ngopfu eka matsalwa ya tinovhele kumbe tifilimi, laha swimunhuhatwa swi vaka ni nyanyuko wukulu, swi teka goza hi xihatla, swi kombisa vutlhari eka makunguhatelo ya swona ya timhaka, kambe leswi va swi kunguhataka a swi fiki emakumu hambiloko va swi kunguhate hi xihatla ni hi vutlhari. Webster (1986:850) u hlamusela theme leri hi ndlela leyi:

> Thriller is a work or fiction or drama designed to hold the interest by the use of a high degree of action, intrigue, adventure or suspense.

Theme leri ra *thriller* ri tirhisiwa eka matsalwa ku hundzeleta ngopfu mhaka ku endla leswaku vahlayi kumbe vahlaleri va va ni ku tsakela ku lava ku tiva swo tala leswi nga ta humelela. Swimunhuhatwa swi teka goza ra xiyimo xa le henhla swi nga chavi ku veka vutomi bya swona ekhombyeni leswaku swi kuma swo karhi, kambe eku heteleleni swi tsandzeka ku humelela. Hornby (2005:1542) yena u swi veka hi ndlela leyi:

> A type of modern novel intended for popular audience with the emphasis on speedy development and suspense…exciting story especially one about crime or spying.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ntshaho lowu wu kombisa theme ra *thriller* ku ri muxaka wa tsalwa ra novhele, laha swimunhuhatwa swi tekaka goza hi ku hatlisa tanihilaha hi boxeke hakona, ku tlhela ku va na nyimiso wa timhaka, laha ku kombisiwaka ngopfu timhaka ta vugevenga kumbe vuhlori eka novhele ya kona.

1.4.2 Novhele

Novhele ku kongomisiwa eka tsalwa leri ri nga ni swimunhuhatwa swo hambanahambana ku hlamusela xitori xin'we. Novhele yi nga va yi avanyisiwile hi tindzima kumbe yi nga avanyisiwanga. Eka novhele mutsari u hlamusela hungu ro karhi hi ku landzelerisa leswi humelelaka, leswi swi endla leswaku tsalwa rolero ri khuluka ri ya emahlweni ri nga tlheleli endzhaku. Hakanyingi eka novhele hi kuma swimunhuhatwankulu na swimunhuhatwantsongo. Blanche (1988:245) u hlamusela novhele hi ndlela leyi:

> A novel is a long narrative story in literacy prose, on the other hand the novel can be viewed as a form of art, to be evaluated critically in terms of the history of literature and calling for a specific sensitivity on the part of the reader to fully understand and properly appreciate it.

Ntshaho lowu wu seketela leswaku novhele i tsalwa ro leha leri nga tsariwa hi vutshila byo karhi. Leswi endlaka leswaku muhlayi a hlaya a ri karhi a xopaxopa swilo swo karhi eka tsalwa rolero no tlhela a veka mavonelo ya yena. Tsalwa ra novhele ri tala ku vulavula hi swilo leswi nga humelela endhawini yo karhi kumbe leswi ngo ehleketeleriwa. Ku tumbuluxiwa swimunhuhatwa ku fambelana ni mbangu lowu mutsari a hi vumbeleke wona. Holland (1982:59) u seketela Blanche hi ku vula leswaku:

> Novel is a fictional prose narrative in which characters and situations are depicted within the framework of a plot.

Ntshaho lowu wa ha seketela leswaku novhele i tsalwa leri nga taleriwa hi mahungu lama ya nga khorwiseki, laha swimunhuhatwa swi hlamuselaka swiyimo leswi swi hlanganaka na

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

swona ku ya hi milawu leyi mutsari a yi kongeke leswaku hungu ri ta khuluka ri ya emahlweni. Kasi Hornby (2005:999) u hlamusela novhele hi ndlela leyi landzelaka:

> Is a story long enough to fill a complete book, in which the characters and events are usually imaginary.

Marito ya Hornby ya hlamusela leswaku novhele i xitori xo leha lexi nga ringanela ku va buku leyi heleleke laha swimunhuhatwa ni leswi humelelaka eka tsalwa hi xitalo swi ngo anakanyiwa.

1.4.3 Nkarhi

Nkarhi i nchumu lowu tirhisiwaka eka vutomi bya masiku hinkwawo xikan'we ni le ka matsalwa. Hi kuma nkarhi ku ri xitirho xa nkoka eka matsalwa, laha swimunhuhatwa swi pimeriwaka nkarhi hi mutsari ku humelerisa xiyenge lexi xi tumbuluxeriweke xona. Loko swimunhuhatwa swi kunguhata timhaka ta swona, nkarhi wu teka xiphemu xa nkoka eka makunguhatelo ya swona. Remmon – kenan (1983:44) u hlamusela nkarhi hi ndlela leyi landzelaka: "Time refers to the relations of chronology between story and text"

Ntshaho lowu wu koxometa mhaka ya leswaku nkarhi swi vula vuxaka bya malongolokelo exikarhi ka xitori na tsalwa. Cummings (1922:78) u seketela Rimmon-Kenan hi ndlela leyi:

> Time is a period during which an action or event occurs, also a dimension representing a succession of such actions or events.

Cummings u hlamusela leswaku nkarhi wu tirhisiwa tanihi xipimo xa nkarhi lowu swilo swi humelelaka hi wona, leswaku ku nga vi ni ku kavanyeteka exikarhi. Cowie (1989:75) u seketela hi ndlela leyi: 'Time is what keeps everything from happening at once"

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Cowie u tiyisisa leswaku nkarhi i nchumu lowu endlaka leswaku swilo swi nga humeleli hi nkarhi wun'we. Xin'wana ni xin'wana xi pimeriwa nkarhi wa xona lowu xi nga ta humelela hi wona, kumbe swilo swi fanele ku nyikana nkarhi leswaku swi kota ku humelela hi ndlela leyi nga ta humelerisa kungu leri lavaka ku fikeleriwa.

1.4.4 Vuyimeri

Rito ra "Vuyimeri" ri vula xifaniso kumbe mfungho lowu yimelaka swo karhi. Rito ra vuyimeri hi Xinghezi i "symbolism" Marivate (1984:29) u hlamusela rito *symbolism* hi ndlela leyi:

> .....comes from the word symbol. A symbol is an object character, or incident which stands for something else or suggest something else.

Hi ntshaho lowu hi twisisa mhaka ya leswaku swilo leswi yimeriwaka swi nga va swo vavisa mbilu, ku tsaka, ku khunguvanyeka, ku nyangatseka ni swin'wana. Leswi swi kota ku humelerisa ku cinca ka nghohe ya munhu loyi a khumbekaka. Kutani ke, vuyimeri i ku va mutsari a tirhisa swifaniso kumbe mimfungho eka tsalwa ku hi paluxela hungu rakwe. Heese na Lawton (1988:83) Va tshahe The Concise Oxford Dictionary (1972:240) hi ndlela leyi:

> Things regarded by general consent as naturally typifying or representing or recalling something by possession of analogous qualities or by association in fact or thought, and gives as example white a symbol of purity, ...and the cross as a symbol of Christianity.

Eka ntshaho lowu, marito ya "typifying", "representing" na "recalling" ya tiyisisa mhaka leyi boxiweke ya leswaku mimfungho kumbe swifaniso i vuyimeri bya swilo swo karhi. Laha hi kona vaxopaxopi va matsalwa va tikumelaka tinhlamulo hi voxe.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Rito ra vuyimeri kumbe ku fananisa swilo swin'wana ni swo karhi hilaha tinhlamuselo ta kona ti nga tumbela. Vatsari va tirhisa vuyimeri hi tindlela to hambana. Van'wana va byi tirhisa eku thyeni ka mavito ya matsalwa, kasi van'wana va tirhisa swifaniso ni mihlovo ehandle ka matsalwa. Vatsari va tirhisa vuyimeri endzeni ka matsalwa ku thya mavito ya swimunhuhatwa, tindhawu ni swin'wana. Hi nga vula leswaku vuyimeri i xikhoma kumbe xisivandhawu.

1.4.5. Swimunhuhatwa

Hungu ra novhele ri humeseriwa ehandle hi marito ni swiendlo swa vanhu lava nga kona eka tsalwa. Abrahams (1971:21) u hlamusela swimunhuhatwa hi ndlela leyi:

> Characters are the persons, in a dramatic or narrative work, endowed with moral and dispositional qualities that are expressed in what they say – the dialogue – and what they do – the action.

Ntshaho lowu wu hlamusela leswaku swimunhuhatwa i vanhu lava nga kona eka tsalwa naswona va thyiwile mavito, va vulavurisana va tlhela va va ni swiendlo swo karhi, leswi endlaka leswaku tsalwa ri khuluka hi ku olova. Gray (1985:42) u hlamusela ximunhuhatwa hi ku rhanga a kombisa leswaku theme leri ri huma eka ririmi ra Xigiriki: (GK:"instrument for marking, distinctive nature"), u tlhela a ya emahlweni a ku:

> Characters are the invented, imaginary persons in a dramatic or narrative work, which are given human qualities and behavior. We learn about them through dialogue, action and description.

Mutsari u tumbuluxa vanhu eka tsalwa, va tshama eka ndhawu yo karhi, va tlhela va va ni swiendlo swo hambana ku ya hi vumunhu bya vona. Vumunhu lebyi byi nga paluxiwa ni hi leswi vanhu va hanyisaka xiswona eka tsalwa. Hi kota ku oloveriwa ku tiva ngopfu swimunhuhatwa ku ya hi leswi swi hlamuseriwaka xiswona hi mutsari, swi tlhela swi

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

hundzuka vanhu va ntiyiso hikuva ku na mbulavurisano exikarhi ka swona. Handle ka swimunhuhatwa, tsalwa a ri nga ta khuluka hi ku olova.

1.5 MILAVISISO LEYI ENDLIWEKE EKA DYONDZO LEYI

Milavisiso leyi endliweke yi vuriwa "Literature review" hi Xinghezi. Xikongomelonkulu xa xiyenge lexi i ku va muxopaxopi wa xitsalwana a lava ku humesela mavonelo mantshwa yo hambana ni milavisiso yin'wana leyi endliweke yo yelana ni leyi a yi endlaka. Xin'wana xikongomelo i ku va muxopaxopi a lava ku papalata mhaka yo lavisisa hi leswi van'wana va lavisiseke hi swona, ehandle ko va a swi antswisa. Hikwalaho Dane (1990:61) a swi seketelaka hi ndlela leyi:

> It is more pragmatic... Can be used to avoid or solve problems others have encountered in their research.

Milavisiso leyi endliweke yi nga va ndlela yo papalata kumbe xintshuxo ehenhla ka swiphiqo leswi vaxopaxopi van'wana va hlanganeke na swona eka milavisiso ya vona. Dane (1990:71) u hlamusela mhaka leyi hi ndlela leyi:

> Reviewing the literature is a process that continues through a research project, makes the answer no more satisfying but somewhat more understandable.

Ntshaho lowu wu paluxa mhaka ya leswaku ku xopela milavisiso leyi endliweke hi valavisisi van'wana i ndlela leyi faneleke yi tirhisiwa eka ndzavisiso hinkwawo leswaku hi nga kumi nhlamulo yi va leyi enetaka, kambe yi fanele ku va leyi twisisekaka swinene. Dane (1990:71) u tlhela a yisa emahlweni hi ku boxa leswaku:

> Reviewing the literature is a process that should be started shortly after you have decided on a research

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

topic and should continue throughout the entire project.

Ntshaho lowu wu tiyisisa ndlela leyi muxopaxopi a faneleke ku yi tirhisa eka milavisiso leyi endliweke hi van'wana, mulavisisi u fanele ku xopaxopa milavisiso leyi endliweke hi xihatla endzhaku ka loko a tekile xiboho hi nhlokomhaka leyi a faneleke a lavisisa hi yona, naswona ndlela leyi yi fanele ku endliwa eka xitsalwana hinkwaxo.

Loko ku nga si tsariwa xitsalwana lexi ku endliwile milavisiso yo karhi ku vona loko ku nga va ni yin'wana milavisiso leyi tsariweke mayelana ni nhlokomhaka leyi hi lavaka ku kanela hi yona. Hi kumile leswaku swi kona swidyondzeki leswi endleke milavisiso hi matsalwa lawa hlawuriweke. Hi tlhele hi kuma leswaku ku ni ku hambana eka nhlokomhaka leyi hi yi hlawuleke ni leti lavisisiweke hi valavisisi van'wana. Eka ndzavisiso lowu hi ta kanela hi theme ra *thriller* eka tinovhele ta ntlhanu leti hlawuriweke ta Xitsonga. Milavisiso ya swidyondzeki leswi landzelaka yi xopaxopiwile:

1.5.1 Maluleke, R.P. (1997)

Maluleke (1997) u endlile ndzavisiso hi nhlokomhaka ya hakelo ya swiendlo (Poetic Justice) eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina*** ra W.R. Chauke, eka digiri ya yena ya Onasi. Maluleke u hlamusela leswaku ntirho wa yena wu xopaxopa hakelo ya swiendlo, wu tlhela wu kombisa hilaha swimunhuhatwa swi ndlandlamukaka hakona eka novhele ya ***Nsuku wa mina***, na hilaha ximunhuhatwa xin'wana na xin'wana xi hakeriwaka hakona ku ya hi vibihi kumbe vunene bya xona. Hi marito ya yena Maluleke (1997:1) u ri:

> The dissertation discusses poetic justice in some of the characters in W.R Chauke's novel. This dissertation also

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

shows how characters develop in the novel, and how each is rewarded according to their evil deeds.

Mhaka yin'wana ya nkoka eka ndzavisiso wa Maluleke (1997:1) hi leyi a yi boxaka hi nhlamuselo ya theme leri ra hakelo ya swiendlo loko a ku:

> Nhlamuselo leyi yi komba matlhelo mambirhi lawa ya hakeriwaka, ra vunene ri kuma leswinene, ra vubihi ri kuma leswo biha. Eka ndzavisiso lowu hi ta landzelela ntsena xiphemu xa vubihi, hambiloko kun'wana hi ta pfa hi kombisa ku va vanhu lavanene va hakeriwaka hi leswo biha, kasi lavo biha va pona eka mitirho ya vona.

Hi ku ya hi nxopaxopo lowu andlariweke eka xitsalwana xa yena, hi nga vula leswaku Maluleke u swi kotile ku fikelela leswi a swi vulaka laha henhla. Eka andlalo wa ndlandlamuko wa swimunhuhatwa, Maluleke u kombisa hilaha swiendlo swo biha swa swimunhuhatwa eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina*** swi fikisaka hakona eka hakelo leyi fambelanaka ni vubihi kumbe vunene bya migingiriko ya swona. Hinkwaswo swimunhuhatwa leswi endleke swo biha kumbe swo saseka eku heteleleni swi kombisiwa swi kuma nxupulo lowu swi ringaneleke.

1.5.2. Golele, N.C.P. (2002)

Golele (2002) u endlile ndzavisiso eka digiri ya vudokodela hi nhlokomhaka ya "Ririmi ra tinovhele ta nhungu ta Xitsonga" Eka ndzavisiso lowu, Golele u paluxile ririmi eku paluxeni ka nkongomelo, ririmi eka vumunhuhati ni ririmi eku paluxeni ka mbangu eka matsalwa ya ***Nsuku wa mina*** hi W.R Chauke, ***N'waninginingi ma ka tindleve*** hi F.A. Thuketana lawa ya hlawuriweke ni le ka ndzavisiso lowu.

Eka ***N'waninginingi ma ka tindleve***, Golele u hlamusela leswaku nkongomelo wa tsalwa leri wu paluxiwa hi swiphemu leswi eka swona ku vuyeleriwaka vito ra tsalwa. Vito leri i motifi

© University of Venda

University of Venda

leyi humelelaka yi vuyelela eka tsalwa. Vito ra tsalwa ri vumbiwa hi swiphemu swimbirhi leswi vulaka mhaka yin'we. N'waninginingi i munhu wo ka a nga yingisi, kasi hi laha tlhelo xiphemu xa "ma ka tindleve" xi kombisaka hakona, na xona xi vula munhu wo ka a nga yingisi. Hi ndlela leyi ku ni ntshikilelo ehenhla ka mhaka leyi vuriwaka.

Eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina***, Golele u kombisa leswaku nkongomelo wa tsalwa leri i ku pfumaleka ka ku rhula hikwalaho ka vuxisi, ni ku va vubihi byin'wana ni byin'wana byi ri ni hakelo ya byona yo biha. Muxopaxopi loyi u yile emahlweni a kombisa leswaku swimunhuhatwa swa tsalwa leri swi kumeka swi tirha hi mitlawa, hambiloko swi ri kona swin'wana leswi nga ri ki swirho swa mitlawa. Mhaka yin'wana hileswaku mahungu ya tsalwa leri ya humelelaka ematikweni ya le Swisa, Amerika –N'walungu, Afrika-Dzonga ni le ka lwandle ra Atlantiki. Ririmi ro paluxa mbangu ri katsa motifi ya ku "konyolola," motifi ya riendli "va hleka" ni swin'wana.

1.5.3 Mbhalati (2009)

Mbhalati (2009) u endlile ndzavisiso eka digiri ya Onasi hi nhlokomhaka ya "Malapropizimi eka tsalwa ra ***N'waninginingi ma ka tindleve*** **ra F.A. Thuketana**. Mbhalati u hlamusela leswaku ntirho wa yena wu xopaxopa malapropizini. Swimunhuhatwa swi humelerisa theme leri hi ku vulavula Xinghezi xo tshoveka, kambe swi nga swi lemuki leswaku xi hoxekile. Eka nxopaxopo wa Mbhalati theme ra malapropizini ri avanyisiwile hi swiyenge swimbirhi ku nga:

a. Malapropizimi leyi humelelaka loko ximunhuhatwa xi tirhisa ririmi rin'we kambe xi nga ri na vutivi byo hetiseka eka ririmi rero.
b. Malapropizimi leyi humelelaka hikuva xi tirhisile marito ya Xinghezi kumbe Xibunu hambi hi Xitsonga hi ndlela leyi hoxekeke.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Readers

Malapropizimi yi humelela hikokwalaho ko w muyingiseri a twa rito ro karhi kumbe xivulwa xa ririmi ro karhi hi ndlela yo hoxeka. Rito kumbe xivulwa leswi swi va ni mpfumawulo wo yelana ni wa leswi lulameke. Kutani ke, swi endla leswaku muvulavuri a nga swi twi leswaku ku hoxekile swin'wana eka mbulavulo wa yena. Mavulavulelo ya muxaka walowo ya tisa fenya eka vayingiseri.

1.5.4 Maswanganyi (2009)

Maswanganyi (2009) u endlile ndzavisiso eka digiri ya Masitasi hi nhlokomhaka ya hakelo ya swiendlo, a kongomisile eka tsalwa ra ***N'waninginingi ma ka tindleve*** hi F.A. Thuketana. Eka ndzavisiso lowu a a kombisa hilaha vubihi ni vunene swi kumaka hakelo ya swona. Eka nxopaxopo wa yena, u hlamuserile ni matheme ya Analepisisi na phirolepisisi hi ndlela leyi ya hambanaka hakona. Maswanganyi (2009:17-18) u hlamusela matheme lawa hi ndlela leyi:

> Analepisisi i ndzungulo wa mhaka yo karhi leyi humelelaka ya xitori hi nkarhi lowu se timhaka tin'wana leti humeleleke endzhaku ti va ka ti vuriwile. Phirolepisisi yi vula ku rungula mhaka yo karhi ya xitori hi nkarhi lowu eka tsalwa tin'wana timhaka leti humeleke endzhaku ti va ka ti nga se vuriwa.

Eka tsalwa ra ***N'waninginingi ma ka tindleve*** ku andlariwa timhaka ta vugevenga lebyi byi nga se humelelaka onge hiloko byi humelerile.

1.5.5. Chauke (1998)

Chauke (1998) u endlile ndzavisiso eka digiri ya Masitasi hi nhlokomhaka ya "Some narratological features of the novels of F.A. Thuketana." Ndzavisiso wa Chauke wu kongoma ngopfu mhaka ya nkarhi eka matsalwa. Nkarhi lowu wu ni swiphemu swinharhu, swi nga nandzelelano wa swilo, nkarhi lowu wu tekiwaka ni mpimo wa ku va swilo swi tshama swi karhi swi humelela. Mulavisisi u tlhela a vona nkucetelo wa vukriste eka vutsari

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

bya Thuketana. Eka ndzavisiso lowu hi tlhela hi wona mhaka ya vuxaka bya ta vutomi bya mutsari ni vutsari bya yena.

Chauke u boxa ni leswaku Thuketana u tlhela a paluxa timhaka to hambana leti xanisaka vanhu. Matsalwa ya yena ya yimela tinxaka ta matsalwa leti nga ni dyondzo ya ta vumunhu ni mfuwo wa rixaka. Chauke u hetelela hi ku vula leswaku ndzavisiso lowu endliweke laha mayelana ni matsalwa ya **Xisomisana**, ***N' waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!*** wu pimiwile, ka ha ri na swo tala leswi nga lavisisiwaka ehenhla ka wona.

1.6. MAVONELO EHENHLA KA MILAVISISO LEYI XOPAXOPIWEKE

Swidyondzeki swo hambanahambana swi endlile milavisiso hi tinovhele ta ***Nsuku wa mina, I vutomi, N'waninginingi ma ka tindleve, Ndzi ngo tinciki!*** na ***Ndzi ta n'wi kuma.*** Tihlokomhaka leti va xopaxopeke hi tona ti hambanile swinene ni leyi ku nga ta xopaxopiwa hi yona eka ndzavisiso lowu. A ku nga vuriwi nchumu hi tihlokomhaka leti xopaxopiweke khale eka ndzavisiso lowu, kambe ku yisiwa emahlweni ntirho lowu nga se tshamaka wu xopaxopiwa, tanihi loko Chauke (1998: 81) eka ndzavisiso wa yena a boxeke leswaku:

> What has been discussed in this research should not be viewed as the leap over a final hurdle, but rather as a partial exposition of what the huge field of narratology encompasses.

Chauke eka ntshaho lowu u kombisa leswaku ndzavisiso lowu endliweke mayelana ni matsalwa lawa a ya xopaxopeke a wu fikanga emakumu ya vuxopaxopi bya matsalwa lawa, kambe ka ha ri ni swo tala leswi nga lavisisiwaka ehenhla ka matsalwa walawo. Hikwalaho hi voneke swi ri ni nkoka ku va hi yisa emahlweni ku xopaxopa hi nhlokomhaka leyi nga se xopaxopiwaka eka matsalwa lawa ya hlawuriweke.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

1.7. MAAVELO YA TINDZIMA

Ndzima ya 1: Eka ndzima leyi ku ni manghenelo, lawa ya katsaka xikongomelo ni nsusumeto. Ndzima leyi yi tlhela yi hlamusela maendlelo lama nga ta tirhisiwa eka ndzaviso lowu, matheme ya nkoka yo seketela ndzavisiso lowu na wona ya kaneriwile. Milavisiso leyi endliweke hi swidyondzeki swin'wana yi kaneriwile. Nakambe ndzima leyi yi tlherile yi nyika mavonele ehenhla ka milavisiso leyi xopaxopiweke.

Ndzima ya 2: Eka ndzima ya vumbirhi ku ta xopaxopiwa theme ra *thriller* hi ku kongomisa eka tinovhele ta ***Nsuku wa mina*** *na* ***Ndzi ta n'wi kuma***, hi W.R Chauke. Eka ndzima leyi ku ta kaneriwa ngopfu hilaha swimunhuhatwa swi hatlaka ku teka magoza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka.

Ndzima ya 3: Eka ndzima leyi nxopaxopo wu ta kongomisiwa eka matsalwa ya ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!*** hi F.A. Thuketana, ku ta xopaxopiwa hilaha swimunhuhatwa swi kombisaka nyanyuko ni vutlhari eka makunguhatelo ya timhaka na hilaha swi tsandzekaka hakona ku fikelela ku navela ka swona.

Ndzima ya 4: Ndzima leyi yi ta xopaxopa theme ra *thriller* tanihi laha ri paluxiwaka hakona eka tsalwa ra ***I vutomi*** ra C.M. Lubisi.

Ndzima ya 5: Ndzima leyi yi ta va yo dlayelela, yi ta tlhela yi nyika nkatsakanyo, leswi fikeleriweke na swibumabumelo swa ndzavisiso lowu.

1.8. NKOMISO WA NDZIMA

Ndzima leyi a yi langutisa eka manghenelo, laha ku hlamuseriweke nsusumeto ni xikongomelo xa ndzavisiso lowu. Ku hlamuseriwile na hi maendlele lama nga ta tirhisiwa ku fikelela ndzavisiso lowu, ku nga maendlelo ya nxopoxopo wa matsalwa na nxopaxopo wa

© University of Venda

tsalwa. Matheme ya nkoka lama ya tirhisiwe eka ndzavisiso lowu ya hlamuseriwile leswi ya nga tirhisisiwa xiswona. Ku tlhele ku xopaxopiwa milavisiso leyi endliweke hi swidyondzeki swin'wana mayelano ni matsalwa lama ya nga ta xopaxopiwa eka ndzavisiso lowu. Mavonele ehenhla ka milavisiso leyi endliweke ya hlamuseriwile eka ndzima leyi.

© University of Venda

NKANELO WA THRILLER EKA MATSALWA YA NSUKU WA MINA NA NDZI TA N'WI KUMA.

2.1 MANGHENELO

Ndzima leyi ya vumbirhi yi ta kombisa nkatsakanyo wa tsalwa ra ***Nsuku wa mina*** na ***Ndzi ta n'wi kuma***, hi W.R Chauke. Ku ta tlhela ku xopaxopiwa theme ra *thriller* eka matsalwa lawa ku kombisiwa hilaha swimunhuhatwa swi hatlaka ku teka goza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka. Ku ta kombisiwa ni mbuyelo lowu va wu fikelelaka eku heteleleni ka makunguhatelo ya vona ya timhaka leti va tilulamiseke hi vutlhari ni ku tiyimisela.

2.2 NKATSAKANYO WA NSUKU WA MINA

Tsalwa ra ***Nsuku wa mina*** i tsalwa leri nga taleriwa hi vuxisi ni vugevenga. Hi kuma Young loyi a a ri eka Huvo ya Ndzavisiso yo tisa ku rhula emisaveni hinkwayo. Young a a tshembiwile swinene hi Presidente Reagan ni tiko ra Amerika. Xiyimo xa yena xa le henhla xi wisiwa hi rirhandzu ra yena na Charlotte Pointer ra le xihundleni.

Smith, Roberts, na Martin va ntlawa wa swigevenga va kuma ndlela yo nghena eka Young va n'wi tirhisa ku kuma xihundla xa "Project Midas", leyi a yi fanele ku ngungumerisa nsuku wa xihundla eka swirho swin'wana swa Sinodo eAmerika ku katsa na Bower. Xikongomelo xa nsuku lowu i ku xava ku herisiwa ka ku khiriwa ka tiko ra Afrika-Dzonga.

Steyn, Van der Merwe na Wolfaardt a va fanele ku fambisa nsuku lowu hi ku tirhisa byatso bya "Lady Faith". Smith ni ntlawa wa yena, hikokwalaho ko dyuhala va kuma vanhu vo tiyela lava a va ri ekhotsweni ku va rhuma va ya vutla nsuku lowu. Va kuma Whiteside loyi

© University of Venda

University of Venda

a nga tirhisa xiyimo xa dokodela Small ku hundza Born, Clout na Woods ekhotsweni. Small a a ri yena dokodela wa ximfumo loyi a a kambela vabohiwa.

Smith u herisa vutomi bya vanhu hinkwavo lava a nga va tirhisa ku fikelela makungu ya yena. Smith ni vanghana va yena va hetelela hi ku dlawa. Nsuku wona wu helela elwandle wu nga kumiwanga hi munhu.

2.3 Nxopaxopo

Eka tsalwa leri, mutsari u kombisa makunguhatelo ya timhaka ya xiyimo xa le henhla, laha vakunguhati a va hlonipha nkarhi leswaku wu nga va siyi eka makunguhatelo ya vona. Mayelano ni mhaka leyi mutsari a kombisa leswaku:

> Nkarhi i nchumu wo hlamarisa swinene. Ku ba ka mbilu i swigingi swa nkarhi. Loko ku tiphiniwa nkarhi wo haha kunene, wu mbekuka-mbekuka tanihi phaphatani leri munhu a ringetaka ku ri wonga. Wu rheta tanihi nkuxi, wu hlamarisa vanaveri va wona. Loko ma ha nkhankha, ma ha ta twa kahle wu herile (P.69).

Eka ntshaho lowu mutsari u kombisa rivilo leri a va fanele ku famba hi rona leswaku va hatla va fikelela ku navela ka vona. Smith loko a lava ku sungula vubihi bya yena byo lava nsuku lowu a wu nga ri wa yena, u kombisa vanghana va yena leswaku va fanele ku tirha hi xihatla leswaku va ta hatla va kuma nsuku lowu. U boxa leswaku:

> Hi fanele hi tirha hi ku hatlisa, nkarhi wu komile swinene. Hi le ka voko lerin'wana hi fanele ku lava majaha ku ta hi pfuna eka mhaka leyi (P. 15).

Smith a a swi twile leswaku ku ta va na nsuku lowu nga ta suka eAfrika-Dzonga wu ya eAmerika. Smith a kombisa vanghana va yena hi ta ku koma ka nkarhi ni vukulu bya ndzima leyi va lavaka ku yi sungula. Hikokwalaho a tirhisa vutlhari byo enta ku lava ku kumisisa

© University of Venda

vuxokoxoko bya mafambisele ya nsuku lowu ku kunguhata leswaku va fanele ku sungula ku tirha hi xihatla. Majaha lawa a ya ta hatla ya va pfuna ku fikelela ku navela ka vona a ya ri ekhotsweni. Mhaka ya theme ra *thriller* yi tikomba hiloko ku kunguhatiwa hi xihatla ku tirhisa Dokokela Small leswaku hi yena a nga ta pfuna ku ya humesa majaha lawa ekhotsweni.

Dokodela Small a a fanele ku ya kambela swibochwa exitokisini xa Allerdale hi mixo wolowo. Loko a ha ku heta ku lulamisa switirho swa yena nampundzu, u nghenerìwile hi nsulavoya a nga swi ehleketanga. U endlile leswi a nga lerisiwa swona hi xihatla, mutsari u ri:

> Small u hatle a hundzuluka, a yimisela mavoko ehenhla hambileswi a nga lerisiwanga hi munhu ku endla sweswo (P. 37).

Hi ntshaho lowu hi twisisa leswaku Small a a boheka ku endla ku rhandza ka tinsulavoya leti hikuva vutomi bya yena a byi ri emavokweni ya swigevenga. Ku lulamisiwile hi xihatla leswaku Dokodela Whiteside a ya kambela swibochwa ematshan'weni ya yena. Loko a ri na Born, Clout na Woods, Whiteside u hatle a pfala rivanti, ivi a langutana ni vavanuna lavanharhu, kutani a ku:

> "Madoda", ku hava nkarhi wo vutisa kumbe wo hlamula swivutiso. A ndzi dokodela mina, ndzi tele ku ta mi humesa laha. Ku na ntirho wa timali lowu mi yimeleke le handle (P.52).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku tinsulavoya a ti fanele ku teka xiboho hi xihatla, xo famba kumbe xo tshama. VaBorn a va ala ku famba hikuva a va swi tiva leswaku maphorisa ya hlome ku sukela emisisini ku fikela eswikunwaneni. Kambe loko Whiteside a va tshembisile ku va nyika matlhari yo tivhikela va hlamule hi nomo wun'we va ku: "Hi nga famba sweswi" (P53). Whiteside u tlhele a va tsundzuxa leswaku: "Loko swi fanerile baleselelani ku dlaya" (P 53), nkarhi wo tlanga a wu nga ha ri kona.

© University of Venda

Mhaka leyi yi humelele hi xihatla, hambi ku langutari va khotso a va nga ehleketanga nchumu, hikuva mutsari u vula leswaku:

> Loko nyangwa wu pfuleka maqulu ya hlantiwile hi swibamu, maphorisa ya mbumburhuka wonge a ya vumbiwile hi maphepha. A va nga langutelanga khombo, a va rhurile. Leswi va nga jumisiwa xiswona van'wana va lo pana sikisi, va tsema va ri vona, a byi hanyeriwi (P. 53).

Marito ya ntshaho lowu ya kombisa leswaku mhaka leyi endliweke hi swigevenga leswi yi endliwe hi xihatla ngopfu. Maphorisa a va nga langutelanga leswaku ku nga humelela mhaka yo chavisa hi ndlela leyi.

Mhaka ya ku dlayiwa ka Dokodela Small na Whiteside yi humelele hi xihatla swi nga languteriwanga. Sejeni a nga tshembanga leswi a swi voneke hi matihlo hikuva u ri:

> Ehansi a ku ganamisiwile mintsumbu mimbirhi: Small na Whiteside. Hinkwavo a va huma ngati hi tindleve, kambe a va fe khale (P. 55).

Smith a a hlonipha no tsutsumisa nkarhi eka makunguhatelo ya yena ya timhaka. A hatlisa ku teka xiboho eka timhaka hinkwato leti a ti lulamisa hi vubihi. Smith a a twananile na David Stout muteki wa swifaniso leswaku va ta hlangana eDikes kitchen hi awara ya n'we ni ndzhenga, nkarhi wu hundzile, kutani Smith a sungula ku hlundzuka hikuva a nga twanani ni ku yimela vanhu van'wana naswona a a hlonipha nkarhi. Smith u byerile Stout loko a fikile a ku:

> Ndzi lava ku ku thola, kambe a ndzi kholwi leswaku ndzi nga thola munhu wo ka a nga chavi nkarhi (P 26).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku Smith a a lava leswaku swilo swi humelela hi rivilo naswona nkarhi a wu nga fanelanga leswaku wu tlangisiwa. Endzhaku ka loko Stout a

© University of Venda

tisorile, Smith u n'wi thole ku teka Young s[illegible] ri exihundleni, laha a tlheleke a n'wi nyika xileriso xa ku hlayisa nkarhi a ku:

> Ndzi lava ku kuma swifaniso endzhaku ka masiku manharhu. Ehenhla ka sweswo, siku rin'wana na rin'wana u fanele ku ndzi bela riqingho hi nkarhi wa tsevu nindzhenga. U hlayisa nkarhi (P31).

Smith a a lava swifaniso leswi nga ta humesela manyala lawa a ya endliwa hi Young erivaleni, leswaku a ta kuma nkarhi wo tirhisa Young eka ku humelerisa kungu ra yena. Stout u kombisa leswaku a nga se tshama a oloveriwa hi ntirho hi ndlela leyi hikuva u swi kotile ku teka Young na Charllote swifaniso leswi Smith a a swi lava.

Young u hlamarisiwile hi riqingho ra xihatla leri a nga ri kuma loko a fika ehofisini ya yena, rito ri n'wi lerisile ku endla leswi landzelaka:

> Suka kwalaho hofisini, u ta haleno handle, u ta kuma ku pakiwile movha wa ntima wa Cardillac. Pfula rivanti ra le ndzhaku evokweni ra ximatsi, u nghena lomo. U nga dyi nkarhi (P65).

Mutsari u kombisa leswaku Young u swi endlile hi xihatla leswi a a lerisiwile swona, "A nga dyangi nkarhi" (P 66). Young u hlamarisiwile hi swifaniso leswi a nga kombiwa swona a ri na Charllote Pointer. A nga tshembanga leswi a swi vona hi matihlo ya yena, a pfaleriwile etshangeni. Leswi swi n'wi tekele ntsako lowu a ri na wona evuton'wini hi xihatla. Ku suka nkarhi wolowo a a boheka ku landzelela swileriso swa Smith hikuva a a swi vona leswaku vumundzuku bya yena byi nga mbindzumuxiwa hi ku copeta ka tihlo. Smith u byele Young leswaku u lava vuxokoxoko bya "Project Midas", ku tsandzeka kwalaho a ta poyileka. Smith u kombisile Young nkoka wa nkarhi eka mahungu ya vona, u n'wi nyike xitsundzuxo xa leswaku:

© University of Venda

> Ndzi lava vuyelo eka wena, swi laveka masiku hinkwawo, loko wo ka u nga hi vikeli hi nkarhi, kumbe wo hi mamisa tintiho, kaya ra wena ku ta va sirha(P.68).

Marito lawa ya kombisa nkoka wa nkarhi eka makunguhatelo ya timhaka leti a ti fanele ku humelela hi xihatla. Hi ntiyiso Young a ri n'wi xele kambirhi, a a boheka ku endla ku rhandza ka Smith. Loko a ri enhlengeletanini eAfrika-Dzonga, Young u sindzisiwile ku ya lava vuxokoxoko bya mafambelo ya nsuku eka Steyn. Laha a a boheka ku yisa swiviko nkarhi hinkwawo eka Smith hi riqingho. Steyn leswi a n'wi byeleke swona a swi nga enelanga, hikuva a a tsandzekile ku kuma siku ni nkarhi wo fambisa nsuku. Leswi swi endlile leswaku Smith a kombisa ku hlundzuka hi ndlela leyi:

> A wu lerisiwanga ku ringeta. U lerisiwile ku endla hi ku hetiseka. Famba u ya n'wi lava sweswi, u kuma vuxokoxoko byebyo (P.108).

Mhaka leyi a yi karhata Smith hikuva a a lava ku hatlisa a ya emahlweni ni kungu ra yena, nsuku wu kala wu fika emavokweni ya yena. Theme ra *thriller* ri tlhela ri paluxeka loko Smith a lerisa Robert Wayne ku cinca swikandza swa swigevenga, u n'wi hlamusele leswaku:

> Ndzi lava leswaku u cinca swikandza swa vanghana va mina vanharhu hi ku hatlisa (P78).

Smith u hatle a tsundzuxa Wayne leswaku a nga n'wi kombeli ku endla ntirho lowu, kambe wo n'wi lerisa, a a fanele a endla ku rhandza ka yena, u tlhele a n'wi tsundzuxa leswaku emavokweni ya yena vutomi bya Wayne a byi hambanangi na bya risokoti. Loko ku ri ni mhaka leyi Wayne a yi twisisa, a ku ri yaleyi, a a rhandza nsati wakwe ni vana vakwe. A va nga faneriwi hi rifu kumbe ku vaviseka, hikwalaho mutsari a nge:

> A swi n'wi tekelangi nkarhi wo leha ku tiboha ku endla ntirho lowu, u lo pfumela xikan'we (P.79).

© University of Venda

Wayne u bohekile ku endla hi xihatla ku [boilerplate] Smith, naswona endzhaku ka loko a tirhile, u file a nga swi langutelanga. Loko a ha yimise sweswo, mutsari u vula leswaku:

> A nga twangi ku pfuleka ka rivanti. A nga vonangi ku nghena ka Clout, a nga vonangi na nsimbhi leyi a yi ri evokweni rakwe. Wayne u fe a yimile, a nga rilangi no rila – a nga ha ri na wona nkarhi wa sweswo. Loko a hela hi ku ya wela ehansi moya a wu n'wi lan'we khale (P. 102).

Ntshaho lowu wu humesela erivaleni xihatla xa swilo leswi humeleleke Wayne. Migingiriko leyi Wayne a yi tirheleke Smith na ku hatlisa ka ku dlawa ka yena swi ta hi xihatla swi nga languteriwanga. Leswi swi paluxaka leswi theme ra *thriller* ri kongomisaka eka swona.

Theme ra *thriller* ri paluxeka nakambe loko Steyn ni vanghana va yena va hlanganile ku ta kunguhata hi mafambiselo ya nsuku. Va ehleketile rhengu leri a ri ta va pfuna hi xihatla leswaku vafambisi va byatso va nga voni xihundla xa vona. Steyn u boxa leswaku:

> Vafambisi va byatso i vanhu vo rhandza ku yimbelela ni ku tirivata hi madleke layo pyopya. Hi ta va nyika byalwa, endzeni ka byona hi ta va hi cherile murhi wo etlerisa. Loko nkarhi wu fika, va ta va va etlele bya n'wantenyani. Va ta pfuka hi hete khale ntirho wa hina (P.50).

Miehleketo yo chelela vafambisi va byatso murhi ebyalweni, hi leyi a yi ta pfuna leswaku va nga tshuki va vonile no tiva xihundla xa nsuku naswona i miehleketo leyi nga kunguhatiwa hi xihatla swinene. Makunguhatelo ya mhaka leyi ya tlhela ya paluxa ni vutlhari bya vakunguhati va yona.

Mhaka yo va Smith ni vanghana va yena loko va kongoma eEagles Valley va hlangana ni maphorisa na yona yi humelele hi xihatla naswona va nga swi langutelanga. Eka siku leri a swi tshembisa leswaku ntlawa lowu a wu ta khomiwa, hikuva sejeni a va ehleketelela leswaku va nga va va ri eka makungu yo biha. Hikuva mutsari u ri:

© University of Venda

> Xana mi hlanganisiwa hi yi[illegible] ntolovelo ku kuma vavanuna va famba hi xitalo xo tani ku nga ri na swin'wana leswi va langhaneke hi swona, n'wina mi le ka kungu rini xana? Loko mi ri na miehleketo yo biha, yi pheleni ehansi kwala. A swi tikomba onge marito ya Sejeni ya faye Smith matsolo (P.129).

Hambileswi maphorisa ya humeleleke hi xihatla, va tlhela va pona, a swi va sivelanga ku yisa rendzo ra vona emahlweni. Smith a a lulamisa vubihi bya yena hi mfanelo naswona a tshikelela ngopfu eka mhaka yo hlayisa nkarhi hikwalaho a vulaka leswaku:

> Loko ku ri ni swin'wana swo karhata, kumbe swo tsakisa, nkarhi wo haha kunene. Munhu u fanele a tirhisa nkarhi hi vukheta. Swa antswa ku tirhisa nkarhi lowu munhu a nga na wona. Nkarhi i nchumu wa nkoka a wu fanelanga ku huhwisiwa (P.133).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku Smith a a hlonipha nkarhi eka hinkwaswo leswi a a swi kunguhata hikwalaho a a rhandza ku swi vona swi humelela hi xihatla, laha theme ra *thriller* ri paluxekaka kona.

Hinkwaswo leswi a swi humelela eka tsalwa a swi humelela hi xihatla ngopfu hi nkarhi lowu a ku kunguhatiwe wona. Steyn ni vanghana va yena loko va ri erendzweni ro fambisa nsuku va kumile mvhilopho leyi a yi ri na swileriso swa nkombo leswi a va fanele ku swi landzelela, laha nkarhi lowu kombisiweke a wu ri ni nkoka swinene. Eka xileriso xo sungula a ku tsariwe leswi landzelaka:

> Mepe lowu nga laha xineneni wu fanele ku nyikiwa mufambisi wa byatso sweswi. U ta fambisa byatso hi ku landza matlhelo lama kombiweke ni rivilo leri kombiweke, tsemani mepe mi ya n'wi nyika sweswi (P.119).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

A ku ri ni nyanyuko lowukulu eka mafambelo ni matirhelo ya vona, laha va nga boxa leswaku ni swileriso leswi a va nyikiwile swona swi olovile ku swi landzelela. Xileriso xo hetelela xi vula leswaku:

> Handzulani mvhilopho leyi, mi yi hisa, mi cukumetela nkuma wa kona elwandle sweswi (P. 12).

Xileriso lexi xi komba leswaku swilo swi fanele ku endliwa hi xihatla. A va boheka ku tirhisa nkarhi hi vukheta. Ntirho wa ku cinca nsuku wu nghena eka xikepe xa "The Brave live longer" wu fambe hi ku olova, hikuva xileriso xa vutlhanu xo chelela vatirhi murhi wo etlerisa ebyalweni a xi hetisekile. Jim Davis na timbheveve va sungurile ku tleketlela nsuku va wu hoxa eka byatso bya vona. Endzhaku ka awara a va hetile ntirho wa vona. Laha hi vona mhaka ya *thriller* yi humela erivaleni hikuva makungu lawa a ku twananiwile ha wona ya endliwa hi xihatla naswona hi vukheta.

Hi le tlhelo hi kuma Born ni vanghana va yena va luka makungu yo herisa vakhalabye lava hi xihatla, hikuva a va swi vona leswaku vutomi bya vona byi le khombyeni. A va kanela leswaku:

> Hi fanele ku tiyisa leswaku hi endla kungu ha ha khome nsuku hi mavoko, loko nsuku wa ha ri na hina, hi ta va hi ri na matimba.... loko vo ringeta ku endla swin'wana ndzi ta va hlanhla hi maqulu va fa nya! (P142-143).

Ntshaho lowu wu tiyisisa leswaku vaBorn a va tshama va ri eku kunguhateni ka goza leri a va ri teka hi xihatla loko Smith o tshika a va endla swo huma endleleni. Timhaka ti tlhela ti humelela hi xihatla loko vaBorn va hundzile xikepe xa "The Brave live longer", lexi a va vula leswaku xi nga va vangela matihlo eka makungu ya vona yo teka nsuku eka byatso bya "Lady Faith" kutani va kunguhate ku xi hlasela hi xihatla, mutsari u ri :

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Va hundzulukile va tlhelela "The Brave live longer" va lo na xi vona vo xi hlanhla hi maqulu ya tiganunu ta xihahamphukaphatsa xa vona. Ku mbombomela ka xona ku tisile ku n'wayitela eswikandzeni swa swigevenga. Loko a va swi tivile leswaku a ku mbombomela ni nsuku lowu a va wu lava, a va ta va va rile mihloti ya ntiyiso (P.148).

Ntshaho lowu wu boxa leswaku xikepe xa "The brave live longer" xi hlaseriwe hi xihatla naswona swi nga languteriwanga. Timhaka ti onhakile hi xihatla nakambe loko va kumile xikepe xa "Lady Faith". Vanhu va fe hi ku copeta ka tihlo va nga swi langutelanga. Hikuva mutsari u ri: "Va Steyn loko va ku kelu, va kume va talelwe," (P.151). Leswi swi kombisa leswaku hakunene a ri va xele kambirhi, kambe va titiyisile, kutani va luka mano hi xihatla. Steyn u lerisile leswaku:

> Tumbelani le tikamareni kambe mi va mi hlomile swinene. Loko vanhu lava va ri swigevenga mi ta va juma mi va balesela... Woolfaardt na Van der Merwe a va ha dyangi nkarhi. Va lo namba va ya lota meno, ivi va cinama (P152).

Nsuku a wu nga ri kona eka xikepe xa "Lady Faith" hikuva a va sechile hinkwako. Woods u kote ku huwelela a nga se lova, a tivisa Born leswaku nsuku a wu kona. Born u vone laha Woolfaardt na Van der Merwe a va tumbele kona, mutsari u ri:

> U hatle a tlakuka a yima erivantini ra xihahampfhuka a balesela – Van der Merwe u twe swigingi endzhaku kakwe, ivi a hundzuluka xibamu xi ri karhi xi hlanta maqulu. U biwile hi maqulu mambirhi exikarhi ka mahlo, a fa a ha honokile (P154-155).

Timbitsi ta nyika munhu matimba. Loko Born a vona leswaku a va nga ha ta kuma nsuku, u tikokile a tshama exitulwini xa yena, a xikisa xihahampfhukaphatsa xi lava no khumba xikepe. U vonile mitsumbu leyi a yi lo n'walala, mutsari u ri hi xihatla:

> Born u lo namba a tlakusa xihahampfhukaphatsa hi xikongomelo xin'we ntsena: ku ya hetisa ntirho ni

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> vakhalabye lava a va n'wi rhamile, yena ni vanghana va yena (P155).

Migingiriko hinkwayo yo dlayana ka vanhu hi xihatla endzeni ka xikepe yi humesela erivaleni theme ra *thriller*.

Theme ra *thriller* ri tlhela ri paluxeka loko Young a ri enhlengeletanini yo tisa ku rhula eAfrika-Dzonga, laha a kumekeke ekamareni ya yena a lovile swi nga languteriwanga. Madyambu ya tolo a a tshame ni vakulukumba lavan'wana laha a nga va ni nkwetlembetano na Rabinski, kambe va tlhela va rivalelana. Swi hlamarisile loko nimpundzu va kuma mahungu ya ku dlayiwa ka Young swi nga languteriwanga. A ku nga ri rifu ra ntumbuluko, hikuva mutsari u ri:

> Leswi a nga fika a wisa xiswona swi kombe xikan'we leswaku a a tshovekile nhamu khale, vutomi a byi n'wi lan'wile... Vadlayi vakwe a va se tiveka (P155 & 158).

Mhaka yo dlayiwa ka Young a yi kombisa mitirho leyo biha ya Smith, naswona yi humelele hi xihatla. Smith a nga ri na mhaka ni vutomi bya munhu, ntsena yena a fikelela swilaveko swa yena.

Ku yisa emahlweni hi nga hlamusela leswaku Born a a tiyimisele ku alela rifu ku kondza loko a vonanile na Smith. U hahisile Xihahamphuka hi rivilo lero chavisa. U endlile timhaka to chavisa hi xihatla, laha theme ra *thriller* ri paluxekaka kahle. Born a tsandzekile ku fuma, a a ha ri xisiwana, a a ha nuha vusiwana. Hambi ekusuhi ni sirha a a ta ya a ha nuha, a ri mbyana yo mbya! Born a a tivona a ri mutsandzeki, evupfumerini, entirhweni, evuton'wini ni le ka hinkwaswo. A a twa mbilu yakwe yi vava, yi vavisiwa hi mbanga ni ku hlupheka, kambe u tibyele leswaku nkarhi wu fikile, sweswi leswi gombonyokeke swi ta ololoxiwa. Ku hlundzuka ka Born ni ku twa ku vava swi sivile mahlo yakwe, a tsandzeka ku vona leswaku dyambu se a ri xile. Vanhu a va yimile va hlalela, lava majatu va lo xikan'we va ya bela maphorisa riqingho, hikuva a va hlamala leswi humelelaka.

© University of Venda

Smith ni vanghana va yena a va nga tshembi leswaku va nga tshika va weriwile hi khombo. Ematshan'weni yo va Born a vuya ni nsuku, u vuye a khome rifu hi mavoko. Mutsari u ri:

> Smith, Martin na Roberts va pfuxiwile hi huwa ya xihahampfhukaphatsa. Loko va ha hlamale huwa leyi, va twe ku hlanhliwa ka rivanti hi maqulu. Rifu ra vitanisa. Ematshan'weni yo ya tumbela, va lo tsutsuma va ri hlanganisa (P 157).

Vakhalabya lava va yimile hi ku hatlisa loko va vona Born. Kutani Born a tiyisisa leswaku wo va sirha ra le handle. U va byele leswaku: "Ndzi ta fa endzhaku ka loko ndzi mi dlele na mina" (P157). Born u vurile leswaku "Lady Faith" a xi nga ri na nsuku, a xo va ni rifu ntsena. Roberts u ringete ku xavelela Born, kambe Born u kombisile leswaku: "A ndza ha ri Born sweswi, ndzi rifu" (P 158). Hambileswi maphorisa a ya ri ekusuhi, Born a nga chavanga ku balesela vaSmith, hikuva hi xihatla swinene, mutsari u ri:

> Born u baleserile vakhalabye lavaya, va fa va hlamele. Loko va wile u lo hundzuluka a huma hi nyangwa, a sungula ku balesela maphorisa. Yena a swi tiva leswaku o tisunga. U fe a ha balesela (P 158).

Maphorisa ya nghenile endlwini ya kuma mitsumbu. A ku nga ri na munhu loyi a a ta va byela nchumu. Milomo hinkwayo a yi pfariwe ra makumu. Makungu hinkwayo lawa a ya kunguhatiwa eka tsalwa leri ya veleke rifu. Smith a tirha timhaka ta yena hi xihatla. A a hatla a teka goza eka mhaka leyi a a lava ku yi endla. A a navela ku fuma, hikokwalaho makunguhatelo ya yena ya leswaku a fikelela ku navela ka yena a ya ri ya xiyimo xa le henhla naswona ya endliwa hi xihatla. Born u ve ntsandza emahlweni ka Smith, u n'wi tsemise ku navela ka yena a nga se ku fikelela hi ku n'wi dlaya. Matshalatshala hinkwawo lama a ma endla leswaku a kota ku fuma a ya fikanga emakumu.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Hi maendlele ya yena, Smith a a ringeta eka leswo tala, a humelela, a tlhela a herisa ni vutomi bya vanhu lava n'wi pfuneke hi ku olova. Kambe xikongomelonkulu xa yena xo kuma nsuku lowu a wu ta n'wi nyika rifumo a nga xi fikelelanga, hikuva Smith u ri:

> Lowu i nkarhi wa hina wo hetelela wa ku fuma kumbe ku fa hi ri timbyana (P12).

I ntiyiso, Smith u fe ku fana ni mbyana, naswona a ri mbyana. Ku navela ka yena ku yimisiwe hi ku tsandzeka ku kuma nsuku lowu a wu ta n'wi fumisa. Ku navela ka yena a ku hetisekangi, hikuva rifu ri n'wi fikerile a nga swi langutelanga. Hikwalaho theme ra *thriller* ri paluxeke kahle eka tsalwa leri ra ***Nsuku wa mina***. Hi vula leswi hikuva makunguhatelo ya swimunhuhatwa ya timhaka a ya ri ya xiyimo xa le henhla naswona timhaka a ti humelela hi xihatla swinene.

2.4 Nkatsakanyo wa *Ndzi ta n'wi kuma*

Tsalwa ra ***Ndzi ta n'wi kuma*** i tsalwa leri taleriweke hi vugevenga. Sejeni Mbambu a a nyikiwile ntirho wo tika hi Lefutenente Mathebula wo lavisisa vugevenga lebyi humeleleke evhengeleni ra ka Machipisana. Mbuyelo wa kona hi lowu a wu ta n'wi endla leswaku a va mufambisi wa xitichi xa Tlharihani. Mathevula a a tshemba leswaku Mbambu u ta wu kota ntirho lowu a a nyikiwile wona ku tlula maphorisa hinkwawo ya Tiyani hikuva u kale a humesela erivaleni vugevenga bya vudlayi lebyi humeleleke eHlanganani . Mbambu u nyikiwile khumemune wa masiku ku lavisisa nandzu lowu a wu tsandze na yena Lefutente. Mbambu u sungurile ndzavisiso lowu hi vutlhari, a veka vutomi bya yena ekhombyeni.Timhaka to tala eka ndzavisiso wa yena a ti khumba sejeni Mantengu loyi a va tirha swin'we.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Mantengu loko a vona leswaku u le kusuhi lo kumeka eka manyala ya yena, u byerile makwavo wa yena M'zamani leswaku a n'wi seketela eka mpingu lowu. M'zamani a nga ri na matimba yo ala hikuva a a chava ku paluxiwa eka nandzu wa ku dlayiwa ka qweta N'wamba. Mbambu u yile eka *Best Motors* ku ya endla vulavisisi hi movha wuntshwa lowu a wa ha ku xaviwa hi Mantengu, a tlhela a ya kuma vuxokoxoko bya mabangele ya yena ya timali eka *Safety Bank*. U kumile leswaku muholo wa yena a wu nga pfumeli leswaku a nga fikelela swilo leswi a nga na swona. Mbambu u tsundzukile ku ya ni le ka munghana wa yena Chuma leswaku a ya n'wi pfuna hi miehleketo.

Loko Mbambu a vuya hi le ka Chuma ni nsati wakwe, va kumile muti wa vona wu ri eku tshweni ku ri malangavi ntsena. Loko a ha endla vulavisisi lebyi a tirhisa vutlhari eka byona, u kote ku dlaya M'zamani. A nga ha kanakani leswaku Mantengu hi yena muendli wa manyala lawa hinkwawo. Mantengu u pfaleriwile exitokisini, laha a nga tiduvulela kona hikuva a va papalate ku n'wi secha, Mbambu u khensiwile hi va *safety bank* lava a va pfuneke ku khoma swigevenga leswi va hlaseleke no ponisa vutomi bya mutirhi wa le bangi xikan'we na mali leyi a va tekile. Va n'wi nyikile cheke ya *R10 000 - 00*. U tlhele a tlakusiwa ku va mufambisi wa xitichi xa ka Rhangani.

2.5 Nxopaxopo

Eka tsalwa mutsari u kombisile hilaha timhaka ti humelelaka hi ku hatlisa hakona, leswi paluxaka theme ra *thriller*. Mantengu u kumile ntsako wa nkarhinyana kambe endzhaku u pfumarile ku rhula. Muzamani na yena u dlaye N'wamba a vula leswaku a n'wi nghenelela eka timhaka ta yena na nsati. A a ehleketa leswaku u ta va ni ntsako wo helela loko a suse xirhalanganyii emahlweni ka yena. Mantengu na Muzamani a va rivele leswaku nandzu a

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

wu boli. Mbambu a pimeriwile khumemune wa masiku leswaku a lavisisa vugevenga lebyi humeleleke evhengeleni ra ka Machipisana . Hi twa a byela Mashele loyi a a ri mufambisi wa bangi ya *Safety* a ku:

> Sweswi nkarhi wu ndzi siyile kutani ndzi fanele ku wu hlongorisa ndzi ko ndzi wu khoma (P62).

Mbambu a a tiyisisa leswaku a a fanele a tirha ntirho wa yena hi xihatla swinene leswi humelerisaka theme ra *thriller* erivaleni. Mbambu u tlhele a kombisa Chuma nkoka wa nkarhi loko a n'wi byerile leswaku u fanele hi ku rhanga a kuma vadlayi va N'wamba hi kona a nga ta hundzela eka nandzu wa ka Machipisani. Leswi swi paluxeka eka ntshaho lowu nge:

> A ndzi nge wu kumi nkarhi wo endla sweswo, ndzi pimeriwile nkarhi wo olovisa xiphiqo lexi xa le ka Machipisana, loko ndzo sungula swin'wana, ndzi nge fiki helo (P82-83).

Mbambu u lele Chuma leswaku u ta fanela ku hubuta a famba hi awara ya nharhu nimpundzu, laha a ha tiyisisa ngopfu mhaka ya nkarhi. Leswi a a swi vula hikuva ku ni timhaka to tala leti a a fanele ku ti tirha a nga tlangisi nkarhi. Mutsari u paluxe hilaha timhaka a ti humelela hi xihatla eka tsalwa. Loko Mbambu a kombeteriwa hi xibalesa hi Zorro, loyi a swi tiva leswaku a nga hupi loko a lava ku duvula, u lukile kungu leri a ri ta n'wi ponisa hi xihatla. Mutsari u kombisa leswaku:

> Mbambu u tlurile hi matimba layakulu, a langutele ku handzuriwa hi kulu nkarhi wun'wana na wun'wana, a raha voko ra Zorro a va a khensa leswi a a dyondzile karate (P8).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ntshaho lowu wu tiyisisa leswaku timhaka a ti humelela hi xihatla swi nga languteriwanga naswona leswi swi hi paluxelaka theme ra *thriller*. Ku yisa emahlweni mutsari u boxa leswaku:

> Zorro u vumbulukile ehansi a ti pfale mahlo hi mavoko a ri karhi a bokoloka ku fana na nkuzi leyi vavisekeke. Mbambu u hatlile a pfuka ehansi a rholela xibalesa xa Zorro a n'wi gemba hi xona ethavathaveni, Zorro a cema kan'we a ku whi! (P8).

Mbambu u kumile mano yo hatla a ponisa vutomi bya yena emavokweni ya xigevenga lexi leswi kombisaka *thriller* hikuva swi humelele hi ku hatlisa naswona a swi kombisa vutlhari swinene. Mutsari u tlhela a kombisa ntsako lowu Mbambu a a ri na wona endzhaku ka loko a hlurile xigevenga lexi a ku:" mbilu ya Mbambu yi hatlile yi cina mukhinyavezo hi ku khana loku kalaka mpimo" (P8).

Theme ra *thriller* ri tlhela nakambe ri humelela hiloko Lefutente Mathevula a jahe mbuyelo eka Mbambu, a a lava leswaku a hatlisa a kuma swigevenga leswi hiseke no yiva evhengeleni ra ka Machipisani. Leswi swi tikomba hi marito lama a tsundzuxeke Mbambu mhaka ya nkarhi a ku:

> Tsundzuka leswaku endzhaku ka mavhiki mambirhi, hi lesw-
> aku wavumbirhi wa vumakumembirhi nharhu eka n'hweti ya Nyenyankulu,
> ku nga se ba awara ya vunharhu nindzhenga u
> fanele ku tisa xiviko xo helela la hofisini ya mina. Ndzi ku nyi-
> kakhume mune wa masiku ntsena (P10).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku mhaka ya ndzavisiso wa ka Machipisani wu fanele wu humelela ni ku fika makumu hi ku copeta ka tihlo, leswi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Mbambo u kongomile eka Sambo n'wini wa vhengele hi xihatla ku ya sungula vulavisisi. Mutsari u kombisa leswaku:

> Leswi Mbambu a swi voneke eka hofisi yaleyo a swi nga ri le

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> swi a swi nga ri leswi a a languterile naswona hinkwaswo leswi Mbambu u swi vone a nga se copeta na tihlo (P13).

Leswi swi kombisa xihatla lexi swilo swi humelelaka hi xona. Mbambu a a tirha hi ku hiteka kambe a tlhela a kombisa leswaku ntirho lowu a nyikiweke wona i ndzingo hikuva a wu languteriwa ku humelela hi xihatla . Hikwalaho a gungulaka a ri yexe a ku:

> Ndzi languteriwa ku humesela swigevenga erivaleni leri voningiweke hi dyambu ra nhlekani hi mavhiki mambirhi ntsena. Ku ka ndzi hlayeriwa xinkadyana xo tani eka mhaka leyikulu swonghasi i xivutiso lexi nga velekeriwangiki ni nhlamulo leyi nga chavaka ku yima emahlweni ka dyambu (P16 – 17).

Ntshaho lowu wu hi paluxela theme ra *thriller* hikuva ku kombisiwa leswaku ndzavisiso a wu fanele wu fikeleriwa hi xihatla swinene leswaku Mbambu a ta kota ku tlakusiwa entirhweni naswona swigevenga swi hatla swi khomiwa. Loko Mbambu a ha ku nghena emovheni ku suka evhengeleni leri tshweke, u vonile movha wa Mantengu lowu nga ta hi rivilo ro chavisa leri a nga ri langutelanga, hikwalaho a nge:

> Ku pfukile xihuhuri lexikulu xa ritshuri ni ku haha ka swiribyana leswi a swi chavisiwa hi ku haha ka movha lowukululowu rivilo ra wona a ri ta nyumisa na vamaki va swibamubamu swa ti apollo. Mbambu u hatlile a kandziya biriki, movha wa yena wu ku tlukwatlukwa, nthi, hikuva na wona a wu chavisile (p18).

Mantengu a a endla swilo hi rivilo ro chavisa leswaku nkarhi wu nga n'wi siyi. A a endla manyala a karhi a tirhisa nkarhi wa ntirho. Mbambu u teriwile hi miehleketo hi xihatla, u vone swi antswa leswaku a landzelela movha wa Mantengu. Lexi n'wi hlamariseke eka

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

mhaka leyi i vukona bya xipatwana lexi naswona a nga twisisi xikongomelo xo boxa patu ekhwatini. Hi xihatla, mutsari u kombisa leswaku Mbambu:

> U hatlile a xika emovheni, a valanga valanga hi mahlo ku tiyisa leswaku a a ri yexe, a landzelela minkondzo leyi a yi fana swinene na leyi a a ri karhi a yi endla esaveni leri a famba eka rona, loko a vona ku yelana loku u lo n'wayitela kunene (P.19).

Goza leri Mbambu a hatla ku ri teka eka ndzavisiso wa yena ri humesela swinene theme ra *thriller* erivaleni. Mbambo a nga tekanga nkarhi ku konanisa Mantengu hi ta vusiku lebyi ku hisiweke vhengele ra Machipisani hikuva a tirha eka vusiku byebyo. Mutsari u hlamusela leswaku Mbambu u hlamarisiwile hi maendlelo ya Mantengu hikuva u ri:

> Mbambu u vonile nghohe ya Mantengu yi sungula ku hundzuka hi ndlela leyi rimpfani ri nga hundzukaka muhlovo hakona enkumeni ..... u vonile nyuku lowu sunguleke ku mpfempfa hi nkanu hi le hansi ka gondolo ra Mantengu (P.23).

Mantengu a ri n'wi xele kambirhi hikuva Mbambu a a tirhisa vutlhari swinene eka ndzavisiso wa yena. Hi tlhelo lerin'wana, Mantengu a bihela hi timhaka hi xihatla, hikuva Mbambu a n'wi sele endzhaku, leswi hi paluxelaka theme ra *thriller*. Mutsari u tlhela a tiyisisa mhaka yo va swilo swi humelela hi xihatla loko Mbambu a ri ku phendleni ka *logbook* a ku:

> U hatlile a humesa xibukwana xa yena xa swihungwana, a tsala leswi a swi tsariwile eka *logbook*. Loko a vekile xibukwana xa yena u hatlile a tlhelela emuchinini wo foda, a endla kopi ya tluka leri a ri ri na vuxokoxoko lebyi, a tlhela a tsala nhlayo ya tikilomitara leyi a yi ri 41153 (P.24).

Ntshaho lowu wu paluxa hi ku hetiseka leswaku hakunene Mbambu a a hlongorisa masiku lawa a a pimeriwile wona, a a endla swilo hi vukheta leswaku a nga poyileki eka ndzavisiso

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

wa yena. Rivilo leri a ri endliwa hi Mbambu ri humesela leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Ni loko a kumile nxaxamelo wa maphorisa lava a va tirha evusikwini lebyi ku nga humelela mhangu, mutsari u kombisa leswaku: "U kumile Ntsumele hi ku hatlisa, a n'wi vitanela ehofisini ku n'wi konanisa" (P.25). Mbambu a a xixima nkarhi lowu a a pimeriwile hi Lefutenente Mathevula hikwalaho a nga rhandzi leswaku wu n'wi lahlekela.

Loko Mbambu a karhi a endla ndzavisiso lowu, a a fanele ku hlokohlisa vanhu vo hambanahambana lava a a ehleketa leswaku va nga hatla va n'wi pfuna leswaku ndzavisiso wu fika emakumu hi ku hatlisa. Mutsari u kombisa leswaku Mbambu u konanisile Mthavini loyi a a hlamula hi ku kongoma naswona hi xihatla eka swivutiso leswi a a vutisiwa swona. Leswi a a swi endla ongeti a a swi vona leswaku Mbambu a a jahile. Mutsari u kombisa leswaku:

> Tinhlamulo ta yena a wonge to tshama ti rhiyiwile hikuva a ti tlhandlama xivutiso hi rivilo leri hlamarisaka naswona a hlamula hi ku hatlisa loku kombaka ku tiyimisela lokukulu (P.33).

Ntshaho lowu wu humesela theme ra *thriller* hikuva Mthavini a a nyika tihlamulo hi xihatla, a tlhela a bokoloka hi xihatla hikuva a tsundzuka malume wa yena N'wamba a nga dlayiwa hi swigevenga. Loko Mbambu a twa xirilo lexi a nga xi langutelanga, mutsari u kombisa leswaku:

> Mbambu u hatlile a teka hinkwaswo leswi a swi ri swa yena, a hatla a tsema a yi vona a ya nghena emovheni, a hambana na xirilo na mphensamphensa lowu a wu vangiwa hi Mthavini N'wamba (P.35).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Mafambelo ya Mbambu ya hi paluxela theme ra *thriller* hikuva mutsari u tirhisile xivulavulelo xa "ku tsema a yi vona" lexi hi kombaka ku tsutsuma hikwalaho, sukele ra Mbambu ri vile ra xihatla ngopfu eka xivandla lexi a a ri eka xona. Ni loko a yile eka *Best Motors*, Mbambu u pfunekile hi xihatla, hikuva Mafumu loyi a ri mufambisi wa bindzu leri loko a vutisile hi ta munhu loyi a tiseke movha lowu a wu ri hala handle naswona a wu xavisiwa u:

> Hatlile a tlakuka a kongoma xihlayisa – tifayili, a xi pfula, a phendla – phendla, a koka fayili a vuya a ta tshama ehansi na yona. U yi tlhandlekile etafuleni a yi pfula, a sungula ku yi hlaya a lo whi! (P40).

Mafumu u hatlisile ku hlamula xivutiso xa Mbambu, a kombisa leswaku movha wu tisiwile hi Daniel Mantengu. Xihatla xo va vito ra Mantengu ri boxiwile xi hi paluxela theme ra *thriller*, naswona swa tikomba leswaku ndzavisiso wa Mbambu a wu ri ekusuhani no hetiseka. Mbambu u tlhele a vona mhaka leyi humeleleke hi xihatla loko a karhi a rhendzeleka edorobeni a ri karhi a valanga mafasitere ya mavhengele ya swiambalo. A a nga langutelanga ku vona khombo, kambe mutsari u boxa leswaku Mbambu u hlamarisiwile hi ku vona:

> Movha lowu a wu pfuriwile timbati hinkwato ta ximatsi ti ahlamile; hambileswi minyangwa leyi a yi nga kanganyisi nkhuluko lowu a wu vohlile swinene, a swi nga fanelenga leswaku movha wu tshama wu te taniya. Ku sola ka yena ku engetelekile loko a vona leswaku a ku ri ni wanuna endzhaku ka vhilwa, naswona movha a wu ri eku pfumeni (P.50).

Ntshaho lowu wu kombisa khombo leri a ri ri kusuhi no humelela, leswi endleke leswaku Mbambu a tilulamisa hi xihatla, leswi hi paluxelaka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Mutsari u ri:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Leswi Mbambu a nga ri munhu wo tekela swilo ehansi, u tilulamiserile ku vonana na xin'wana na xin'wana lexi a xi ta humelela. U lunghisile xipachi xa vuhlayiselo bya xibalesa xa yena, ivi a hatla a hundzuluka a endla wonge u nyanga swin'wana efasitereni leri a ri ri ekusuhi na vhengele ra swiambalo (P.50).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku Mbambu a a tiyimiserile hi xihatla ku lwa ni makungu yo biha lawa a ya ta humelela hi movha lowu wa ntima. I ntiyiso ku hatle ku humelela mhaka yo chavisa leyi humeleselaka theme ra *thriller* erivaleni hikuva mutsari u kombisa leswaku vavanuna vambirhi va humile ni wanhwana ebangi hi ku copeta ka tihlo va tamele nkwama lowu a wu tele hi mali leyi va yi yiveke ebangi, kwalaho:

> Mbambu u hleketile hi ku hatlisa a va a swi vona xikan'we leswaku wanhwana loyi a a tlhakiseriwa ku ta va xisirhelelo xa vavanuna lava (P.51).

Swilo leswi a swi humelela hi rivilo lerikulu naswona hi nga swi vula nkotlano hikuva Mbambu a a fanele ku hatla a luka rhengu ro ponisa vutomi bya wanhwana ni mali ya le bangi . A a fanele a tirhisa vutlhari eka makunguhatelo ya yena. Mutsari u ri:

> Mbambu u vutlile xibalesa xa yena enkovotlweni wa xona, a xi tlakusa kan'we, xi kapfunya ndzilo. Wanuna loyi a a ri karhi a kokana ni wanhwana u rhange hi ku tshika voko ra wanhwana luya, a languta ehenhla ivi a wela ehansi hi xakandza (P.51).

Ntshaho lowu wu humesela erivaleni theme ra *thriller* hikuva Mbambu u hatle ku teka goza leswaku vutomi bya wanhwana byi hlayiseka. Mhaka leyi a yi humelela hi xihatla naswona

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

vahlaleri a va hlamala leswi a swi endleka. Mhaka leyi a yi va nyanyula swinene hambileswi a yi vava . Mutsari u tiyisisa xiyimo lexi hi ku vula leswaku:

> Ku bonga ka xibalesa xa Mbambu ku ninginisile doroba hinkwaro, ku hundzula makhamba lawa a ya ri emovheni swiphukuphuku, va honokelana mahlo hi ku chava ni ku hlamala loku nga hlamuselekiki (P.51).

Makhamba a ya fambe hi ndlela yo homboloka eka siku leri. A va nga ha tivi lexi a va fanele ku xi endla hikuva swilo a swi humelela hi xihatla leswi hi paluxelaka leswi nhlamuselo ya theme ra *thriller* yi vulaka swona. Mbambu a nga va nyikanga nkarhi wo ehleketa hikuva u hatla a teka goza ehenhla ka rin'wana. Mutsari u boxa leswaku:

> Va te va ha tshamise xisweswo, va ha langute ku wa ka munghana wa vona ni ku tsutsuma ka wanhwana vo twa movha wa vona wu timeka njhini. Loko va ku hundzuluku, vahlangana na makhiya ya movha wa vona ya ri karhi ya huma hifasistere, ya khomiwile hi voko lerikulu ra matimba. Loko va languta va tikume va langute nomo wo biha wa xibalesa xa Mbambu (P.51).

Hakunene swilo a swi humelela hi xihatla naswona swi nga languteriwanga, makhamba a ya nga langutelanga khombo, kambe a va langutele rifumo leri a va ta ri kuma hi xihatla. Mhaka yo biha eka siku leri i ku va swilo swi fambile hi ndlela leyi a va nga kunguhatanga yona hikuva Mbambu u va byerile leswaku: "Mi nga ringeti swin'wana hikuva a ndzi nge kanakani ku mi hangalasa byongo lebyi tateke dyinhloko dyedyo" (P.52). Swileriso leswi Mbambu a va lerisa swona a va swi endla hi xihatla, leswi hi paluxelaka theme ra *thriller*. Mbambu u va lerisile leswaku:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Hundzulukani mi ya yima hi khumbi ra banki pfalani mahlo mi ntswontswa khumbi rero. Mi yimisa sweswo vafana va mina (P.52).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku swigevenga a swi hatla ku endla leswi a va lerisiwa swona hi Mbambu. Loko ka ha hlamariwa leswi a swi humelela, mutsari u boxa leswaku lavo teka mahungu va hatlisile ku fika eka xivandla lexi hambileswi a va nga vikeriwanga hi munhu leswaku ku ni khombo. Leswi swi seketeriwa hi ntshaho lowu nge:

> Va te va ha yimise xisweswo, lavo teka mahungu ya tinyuziphephepha vota ku hi fikile, va sungula ku teka swifaniso. Mbambu va n'wi jumile va n'wi teka xifaniso a ha rhwele nkwama wa mali na xibalesa (P.53).

Ntshaho lowu wu tiyisisa leswaku timhaka a ti humelela hi xihatla ku seketela hi ku hetiseka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Mbambu u tlhele hi xihatla a humelela hi mhaka leyi a nga yi ehleketanga loko va ha ri eka ndhawu yaleyo hikuva mutsari u ri:

> Mbambu loko a pfale rivanti ra movha, u hundzulukile a tikuma a ri eku haheriweni hi wanhwana luya a kokakokiwa hi makhamba. U te a hlamarise xisweswo, wanhwana a n'wi vukarha, ivi a twa milomo ya wanhwana erhameni ra yena ra xinene. U vone ni ku hatima ka rivoni ra vateki va swifaniso leswaku ku vukarhana ka vona a ku yiviwile hi michini ya vateki va mahungu (P.53).

Timhaka leti hinkwato a ti humelela hi ku copeta ka tihlo. Hi marito man'wana, hinkwaswo leswi Mbambu a a nga swi langutelanga leswaku swi nga tshuka swi humelerile. Rito "haheriwa" ni ku ''hatima'' hi wona ya tiyisisaka leswaku swilo a swi humelela hi xihatla ku fana ni rihati leri taka ri tlhela ri nyamalala hi ku hatlisa.

Hi hala tlhelo, Mantengu na yena a a endla swilo swa yena hi majatu leswaku ndzavisiso wa Mbambu wu nga humeleli hi ku olova hikuva a swi vona leswaku hi xihatla a nga tikuma a ri

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

exitokisini. A a ringeta hi matimba ku seletela mikondzo ya Mbambu hi ku tirhisa Muzamani. Mantengu u byela Muzamani leswaku:

> Unga ndzi dyeli nkarhi nandzuwe, loko Mbambu a ku vutisa n'wi byele leswaku u ndzi lombe madzana nhungu ya tirhandi hi Sunguti lembe reri (P.71).

Ntshaho lowu wu komba leswaku Mantengu a swi vona leswaku ri n'wi xele kambirhi hikwalaho a a endla hi xihatla leswi a a vona leswaku swi ta n'wi pfuna naswona a kombisa nkoka wa nkarhi eka hinkwaswo. M'zamani u hlamurile hi xihatla a ku "Ndzi ta endla hinkwaswo leswi mi lavaka leswaku ndzi swi endla" (P.80).

Mbambu u tlhele a vona khombo ro chavisa swinene leri a nga ri langutelanga loko a vuya ni nsati hi le ka Chuma. Mhaka leyi yi hlamarisile Mbambu hikuva mutsari u ri:

> Tihlo ra Mbambu, leri a ri toloverile ku vona leswi swi humelelaka hi ku hatlisa, ri yise swifaniso eka byongo bya yena kutani a sungula ku hlamala (P.84).

Mbambu a a hlamarisiwa hi muti wa yena lowu a wu ri eku tshweni, mhaka leyi a yi n'wi tsema nhlana, hambi nsati wa yena a a hlamarile ngopfu ku kondza a hlangana nhloko hi xihatla. Ndlela leyi swilo a swi humelela hi xihatla hakona hi leswi swi hi paluxelaka hi ku hetiseka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona eka tsalwa leri. Mbambu u hlamusela Mathevula hi maendlekele ya swilo a ku:

> U nyamalarile, ndzi te loko ndza ha hlangene nhloko hi khombo ra mina o nyamalala exikandzeni xa misava (P.86).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Mutsari u tirhisile rito "nyamalala", ku kombisa leswaku mhaka yi humelele hi xitshuketa ku kondza Mathevula a twisisa xiyimo xa mhaka ivi a hlamula hi ku hatlisa a ku: "Leyi i mhaka ya xihatla, u fanele ku ya laviwa hi nomo lo" (P.86). Mbambu a nga helanga matimba hi khombo leri a ri n'wi humelerile. U yile emahlweni ni ndzavisiso wa yena. Laha a leriseke leswaku Mantengu a nga fanelanga ku famba ni xipano lexi a xi fanele ku ya lava nsati wa yena loyi a a nyamalarile. Loko Mantengu a yimile erivantini ku yingisela mbulavurisano wa lefutenente na Mbambu, ku pfuriwe rivanti a nga swi langutelanga, leswi hi paluxelaka theme ra *thriller* hikuva swi humelerile hi xihatla. Mutsari u ri:

> Enyangweni a ku yime Mantengu loyi a a tshuke swinene. A swi ri erivaleni leswaku a a chavisiwile hi ku pfuriwa ka rivanti a nga swi langutelanga (P.88).

Marito ya ntshaho lowu ya hlamusela hi ndlela leyi swilo a swi humelela hakona hi ku copeta ka tihlo. Mutsari u tlhela a boxa leswaku: "ku antswa loku ka N'wa – Manganyi, a ku nga languteriwanga hi munhu",(91) leswi humelerisaka nhlamuselo ya theme ra *thriller*.

Mbambu a nga ha ri na mhaka ni vutomi bya yena, kambe a a lava leswaku swigevenga hinkwaswo swi humeseriwa erivaleni. A nga kanakananga ni ku ya emutini wa Mantengu ku ya lava ku kuma vumbhoni bya ndzavisiso wa yena. A a endla hinkwaswo leswi hi xihatla hikuva mutsari u boxa leswaku loko a fika ekaya ka Mantengu u:

> Ringetile rivanti a kuma leswaku a ri nga gogiwangi, a ri pfula a tlhela a hatla a nghena a tlhela a ri pfala hi ku hatlisa. Loko a hundzuluka u tshuke ngopfu ku tikuma a honokeriwile hi xibalesa lexi a xi manyiwile hi voko ra M'zamani loyi a a tshame esofeni (P.98).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku Mbambu a a tinghenisile eka khombo leri a nga ri langutelanga hikuva M'zamani a nga ta pfumela leswaku Mbambu a endla swilo hi ku rhandza. U tlhela a hatla a paluxa leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona hikuva mutsari u ri:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Mbambu u hatlile a yimisela mavoko ehenhla hambi leswi a a nga byeriwangi hi munhu ku endla tano. A a tshukile swinene naswona a swi tikomba hi leswi a a sungula ku badlha nyuku wo titimela (P.98).

Mbambu a ri n'wi xele kambirhi hikwalaho a endle hi xihatla leswi a swi fanerile. Muzamani u tlhele a hatla a n'wi tsundzuxa hi goza leri a ta ri teka hi xihatla a ku:

> Swa fanela leswaku ndzi ku tsundzuxa ka ha ri sweswi leswaku ndza swi kota ku tirhisa xibalesa lexi naswona a ndzi nge kanakani ku xi tirhisa loko ndzo vona swi fanerile (P.98).

Marito lawa ya tshahiweke a ku ri xitsundzuxo xa xihatla lexi a xi byeriwa Mbambu hi M'zamani. Tanihileswi Mbambu a a ri wanuna loyi a a hatla a tirhisa miehleketo, u vone swi antswa ku luka rhengu leri a ri ta hatla ri ponisa vutomi bya yena. Muzamani u endle xihoxo a hleka a pfale mahlo, kutani Mbambu a n'wayitela, hikuva pulani ya yena a yi ri ekusuhani no humelela. Mutsari u swi hlamusela hi ndlela leyi:

> Mbambu a a yimele sweswo ntsena, u lo na swi vonisa xisweswo, o n'wi tlulela, a tilan'wa. M'zamani u te a ku phaphu,o kuma leswaku a a talelwe. Xibalesa xi humile evokweni ra yena hi ku sombholotiwa hi Mbambu. Loko xibalesa xi ya wela ekule, u kumile matimba mantshwa, a pfuva M'zamani a n'wi pfinyela ehansi. Nyimpi leyi yi landzeleke yi vile ya rifu ni ku hanya (P.99).

Nshaho lowu wu kombisa xihatla lexi swilo a swi humelela hi xona. Mutsari u tirhisile rito "tlulela" ku tiyisisa leswaku swilo a swi endleka hi ku copeta ka tihlo, naswona swi humelerisa theme ra *thriller.* M'zamani u rahile bakiti a nga swi langutelanga. Loko movha

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

wa Mantengu wu fika, Mbambu u tlhele a hatlisa eka maendlelo ya yena ya swilo hikuva a swi tiva leswaku Mantengu a nga ta n'wi tshika. Hikwalaho mutsari a nge:

> Mbambu u humesile xibalesa xa yena, a pfula rivanti hi ku hatlisa, a humela ehandle a kombetele nhloko ya Mantengu hi xona --- A ndzi nge kanakani ku ku balesela, mavoko ehenhla!" (P.99).

Hi ku hatlisa loku a ku nga languteriwanga, Mantengu u yimisile mavoko ehenhla tanihi laha a lerisiwe hakona leswi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. U tlhele Mbambu a lerisa Mantengu hi ku hatlisa a ku: "Hundzuluka hi famba, hi ya exitichini hi milenge (P.99). Ko va loko Mantengu a khomiwile. Mutsari u kombisa leswaku: "Lefutenente u hatlile a huma ehofisini a hlalela mihlolo leyi a yi nghena exitichini xa yena (P.100). Mantengu loko a tsandzekile ku amukela xiyimo lexi a a langutane na xona, u hatlile a teka goza ro tibalesela a fa. Mutsari u boxa leswaku:

> Loko va pfurile rivanti va vonile Mantengu a wile hi xikosi, emombyeni wa yena a ku ri na vala ro tshwuka ra ngati, kasi evokweni ra xinene a a khome xibalesa. A swi nga faneli leswaku va n'wi khumbha ku tiyisa leswaku a a file (P.103).

Marito lawa ya komba leswaku hakunene Mantengu a tihanyisa hi swa nyuku wa van'wana, u hatle a paluxeka a tlhela a hundza emisaveni swi nga languteriwanga. Ntsako wa yena wu ve wa nkarhinyana. Mbambu u tirhisile nkarhi lowu a a nyikiwile wona hi vukheta, a hatlisa eka ndzavisiso wa yena. Rivilo leri swilo a swi endleka hi rona eka tsalwa hi swona swi hi paluxelaka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona.

© University of Venda

2.6 Nkatsakanyo wa ndzima

Eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina*** na ***Ndzi ta n'wi kuma***, mutsari u paluxile hungu hi ndlela leyi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Makunguhatelo ya swimunhuhatwa ya timhaka a ya ri ya xiyimo xa le henhla, a swi hlatla ku teka goza eka makunguhatelo ya swona swi tlhela swi tirhisa vutlhari. Eku heteleleni eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina***, swimunhuhatwa a swi kumi mbuyelo lowunene, ku navela ka swona a ku hetiseki hambiloko makunguhatele ya swona ya kombisile vutlhari, nyanyuko ni ku tiyimisela. Smith u tsandzekile ku kuma nsuku lowu a a wu lava, u ringetile matshalatshala hinkwawo lawa a ya ta n'wi pfuna, a luka marhengu kambe a tsandzeka ku fikelela ku navela ka yena. Eka tsalwa ra ***Ndzi ta n'wi kuma***, Mbambu u endlile ndzavisiso wa yena hi xihatla, makunguhatelo ya yena a ya kombisa vutlhari, ni nkarhi lowu a a pimeriwile wona u wu tirhisile hi vukheta lebyikulu a kota ku khoma Mantengu loyi a hisile vhengele ra ka Machipisani ni ku dlaya M'zamani loyi a dlayile N'wamba.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

NDZIMA YA 3

3 NKANELO WA THRILLER EKA MATSALWA YA N'WANINGININGI MA KA TINDLEVE NA NDZI NGO TINCIKI!

3.1 Manghenelo

Ndzima leyi yi ta nyika nkatsakanyo wa matsalwa ya ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!*** lawa ya tsariweke hi F.A. Thuketana. Matsalwa lawa ya ta tlhela ya xopaxopiwa ku lava ku humesela theme ra *thriller* erivaleni. Eka nxopaxopo lowu ku ta kombisiwa hilaha swimunhuhatwa swi hatlaka ku teka goza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka ni hilaha swi tsandzekaka hakona ku kuma mbuyelo lowunene eka makunguhatelo ya swona.

3.2. Nkatsakanyo wa *N'waninginingi ma ka tindleve*

Tsalwa ra **N'waninginingi ma ka tindleve** ri vulavula hi vugevenga, vuxisi, ku ka munhu a nga tshembekanga ni nxungetano eka vutomi. Swiendlo leswo homboloka hinkwaswo a swi endliwa hi Galachana, Phatimana, Manghezi na Khegu. Galachana a a ri yena murhangeri wa swigevenga leswi. Ntlawa lowu wu tiendlile van'wankumi hi ku yiva swilo swa vanhu no xungeta vutomi bya vona. Phatimana u kurisiwile endyangwini wa vukhongeri. Vatswari va yena a va ri vapfumeri vo tshembeka. Khombo ra kona tata wa yena u love a ha ri jaha. Hambiswiritano, u kurisiwe hi mana wa yena loyi a ri na vutihlamuleri bya vutswari. Phatimana a a tsundzuxiwa mikarhi hinkwayo leswaku a nga tikatsi eka migingiriko leyo biha ni ku famba ni tinsulavoya.

Mufundhisi Nkuna a a ringeta ku tsundzuxa Phatimana leswaku a tshika mitirho leyo homboloka, kambe Phatimana u lo tiendla n'waninginingi ma ka tindleve.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Kungu leri humeleriseke tsalwa leri i ra ku tlhakisa n'wana wa Pitirosi Maluleke loyi a ri n'wamabindzu. Va kunguhatile ku tlhakisa Khensani va koxa mali yo ringana R 80 000-00 eka Maluleke.

Phatimana na Manghezi va nyikiwile ntirho wo tlhakisa Khensani va n'wi yisa eka Khegu, loyi ntirho wa yena a ku ri ku hlayisa Khensani ku kondza ku kumeka ntsengo lowu a va wu koxa ivi a ta n'wi dlaya endzhaku ka sweswo. Maluleke u lerisiwile ku ka a nga poti emaphoriseni. Hambiswiritano, a va yi dyangi kahle mali leyi a va yi kumile. Va hlangana na rifu hi tindlela to hambanahambana. Phatimana u pona eka nghozi ya lori leyi a yi khandziyile ku balekela maphorisa. U chochovela emakocwekocweni kutani a hlangana na xivatlankombe xi n'wi luma a fela kwalaho. Galachana u cheriwe eswibodlweni laha va nga chela khegu, va fele kwalaho. Manghezi u dlayiwile hi ku tlimbiwa nkolo hi Phatimana kutani a fisa sweswo.

3.3. Nxopaxopo

Eka tsalwa timhaka ti humelela hi xihatla leswi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Ku ni nyanyuko ni vutlhari lebyi kombisaka hi swimunhuhatwa eka makunguhatelo ya swona ya timhaka. Galachana u kombisa leswaku u tshama a ri eku ehleketeni hi ntirho lowu va nga ta ti seketela hi mali vutomi bya vona hinkwabyo. Ntirho lowu wu lava ku tirhiwa hi vutlhari, hikwalaho a kombisaka leswaku:

> I ntirho lowu loko ho tshuka hi khomiwile eka wona hi nga ta tikuma hi ri karhi hi bola ejele. I ntirho lowu nga si ringetiwaka hi munhu laha tikweni leri. I ntirho lowu lavaka vutlhari, ku tirhisana, xivindzi ni ku tirhiwa hi ku hatlisa (P. 23).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ntirho lowu Galachana a wu ehleketeke wu tikomba wu ri ni khombo, hikwalaho a kombisaka leswaku wu fanele wu tirhiwa hi xihatla naswona wu lava vanhu va xivindzi. U tlhela a kombisa leswaku:

> I ntirho lowu lavaka leswaku hi tirhisa mabyongo ni ku tirhisana. Un'wana ni un'wana u fanele ku tirha lexi a nga ta hlawuleriwa ku tirha xona hi ku xiyaxiya ni ku hetiseka....kambe ndzi mi byela ntiyiso ni xiyimo xa timhaka leswaku hi ta enghena entirhweni lowu hi tilulamisele lexi nga ta tshuka xi humelerile. Ku pheve, ehenhla ka mali. Kumbe ku pheve, ejele leyi ka yona hi nga ta ka hi nga pfuki hi humile (P. 23).

Marito ya Galachana a ya va lemukisa hi ta xihatla lexi a va ta fanele va tirha hi xona eka ntirho lowu. Loko a va byerile hi wona, hinkwavo va kombisile ku nyanyuka no tsakela, laha a va nga tiyimiselanga ku hoxa xandla, kambe ku nghena hi miri hinkwawo. Galachana a kombisile nkoka wa nkarhi no tiyimisela, hikwalaho a nga hlundzuka loko a vona Phatimana a hlwela ku fika eka nhlengeletano leyi ya xihatla. Galachana a nga ha n'wi nyikanga nkarhi wo hlamusela to tala loko a hela a fikile, a nga ehleketanga nchumu hi xihatla swinene Phatimana, kutani:

> U te a ha lo koka xitulu ni ku tshama a nga si tshama, o n'wi tlulelo, a va a ku hi tiwacheni, a n'wi dzudza dzudza hi tona....loko ndzi ku vita "jy moet gou spin", u fanele ku ta hi ku dlodla (P.19-20).

Galachana a a rhandza leswaku loko va fanele ku ya enhlengeletanini va fanele va hlayisa nkarhi naswona a va fanelanga ku ta va nwile hikuva makunguhatelo ya vona ya nga huma moya hikwalaho ka vudakwa. Galachana a tirha ntirho wa yena wa manyala a rhange a tiehleketa swinene. Eka ntirho lowu a a swi tiva leswaku ku ni mali yo tala kumbe ku bolela ejele. Matlhelo hi mambirhi a ya kombisiwile eka vanghana va yena. Hikokwalaho ka nyanyuko vona va langutise eka tlhelo ro fuma ntsena.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Manghezi na Phatimana swi va oloverile ku ya nghena eka Maluleke va yiva Khensani hikokwalaho va te va kunguhate ku nyika timbyana leti a ti ta tshuka ti va kavanyetile eka ntirho wa vona nyama. Mutsari u ri hi ku hatlisa swinene:

> Manghezi a ti hoxela nhluvi wun'we wa nyama leyi ingi a yi tamerile. Timbyana ti khawulela nyama ti sungula ku dya (P. 37).

Phatimana u kote ku tirha ntirho wa yena hi ku olova naswona hi ku hatlisa wo yenga Khensani ku kondza va ya nghena emovheni va fambisa sweswo. Eka Maluleke ku sale ku va ni nkosi laha Neta a a rilela n'wana wa yena, loyi a nga tiveki leswaku a nga va a tekiwile hi vamani. Theme ra *thriller* ri humelela hiloko hi ku hatlisa Maluleke a nyikiwa switsundzuxo swo ya eka vaprofeta ni le tin'angeni leswaku va ta n'wi pfuna hi vuthala bya laha a a fanele a lavela n'wana kona. Maluleke u va kombisile nkoka wa nkarhi a ku:

> Vavanuna, mi fanele ku twisisa leswaku leyi i mhaka ya xihatla, kumbe ho dya nkarhi hi ku rhendzeleka-rhendzeleka, maphorisa a ya ta hi pfuna (P. 48).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku Maluleke a a swi vona leswaku tindhawu leti a va boxa leswaku va ya eka tona a ku ri ku dya nkarhi. Ndhawu ya xihatla laha a va ta pfuneka kona hi le maphoriseni. Hi hala tlhelo, Khensani a a nga va nyiki ku rhula vaPhatimana hikuva a a tshamela ku rila a lava ku yisiwa ekaya. Galachana u kale a nyangatseka a yima hi xihatla a ya laha Phatimana na Khensani a va tshame kona a ku:

> Hi nga hundlani xilo lexi xi miyela xa hi nyenyetsa, a vula hi ku Khensani hi xivokwani gi! A n'wi whwakata switshamo leswi: "miyela! Hatlisa u miyela nhloko yaku!" (P.57).

Hambiswiritano, Khensani a nga miyelanga, u lo ya a pfulela ku rila, ku kondza Manghezi na yena a tlakuka. Mayelano ni mhaka leyi mutsari u ri:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> A humesa mukwana lowu a ri nawo a n'wi yela a ku:"wa dya lexi?". Hatlisa u miyela ndzi nga si tsema swindlebyana leswi wonge i mangadyana, miyela, nhloko ya Maluleke (P.57-58).

Hi ku vona mukwana Khensani u hatlisile a tihoxa emindzhumbyini ya Phatimana, a a vona swilo swo tala swi ri karhi swi humelela hi xihatla, naswona leswi a swi nga n'wi ringananga hikuva a a ri na mune wa malembe ni tin'hwetinyana.

Maluleke u lerisiwile ku kutsula n'wana hi mali yo ringana makumenhungu wa magidi ya tirhandi. Mahungu lawa ya fikile etindleveni ta Maluleke hi xihatla swinene naswona a nga ya langutelanga. Galachana u n'wi byerile leswaku:

> Xana wa swi lava ku tlhela u vona n'wana wa wena kumbe a wu swi lavi?...Loko u lava ku vona n'wana wa wena a ha hanya, u fanele ku rhumela makume - nhungu- ta –gidi wa tirhandi ta ku n'wi kutsula. Handle ka swona hi ta ku rhumela swirho swa n'wana wa wena hi xin'we-xin'we.... (P.59).

Maluleke a a tiyimiserile ku va nyika mali leyi hikuva a a rhandza n'wana wa yena swinene tanihi leswi a a ri n'wana a ri yexe. Maluleke u tlhela a nyikiwa xileriso xa leswaku u fanele ku rivala hi ta maphorisa loko a lava ku vona Khensani a ha hanya. Swigevenga swi sindzisile ku vulavula na Neta, swi n'wi twisile rito ra Khensani eriqinghweni, kutani hi xihatla Neta a nyanya ku twa ku vava. Mutsari u ri:

> Hi xihatla ku vona, ku twa ni ku vonakala swi n'wi sukela hi xinkarhana, a twa a phutseriwile hi munyama lowa ntima dzwiii, ku va ku whititiii! (P.62).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Hasahasa leyi a yi humelela eka Maluleke a yi nga tsakisi, naswona a swi endleka hi rivilo lero chavisa leswi paluxaka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Mutsari u boxa leswaku:

> Maluleke a nga ha languteki, xikandza xa yena a xi basulukile xi te kwaratsatsaa! A a chave leri a sala a hefemulela ehenhla, a rhurhumela tanihi rihlanga. Mbilu ya yena yi sa yi ba wonge yi ngo yima (P. 63).

Galachana a nga ha ri na mhaka leswaku Maluleke mali u ta yi kumisa ku yini. A tibumabumela eka vanghana va yena hi mikarhi hinkwayo, a va byela leswaku makunguhatelo ya yena ya timhaka i ya xiyimo xa le henhla, hikuva u ri: "Lebya ka mina byongo" bya tirha, a ndzi etlelanga hi tihlo mina! Mhaka ya ka Maluleke a yi n'wi nyanyukisa ku tlula mpimo, hikuva a yi ta n'wi endla n'wankumi hi xihatla. Leswi nga xikombiso xa theme ra *thriller* eka tsalwa leri.

Ku yisa emahlweni nkanelo lowu hi nga boxa leswaku Galachana u swi kotile ku wina miehleketo ya Maluleke yo lava mali yo tala hi xihatla swinene. U tlhele a hatla a tsundzuxa ntlawa wa yena leswaku va nga nyanyuki ku tlula mpimo eka kungu leri hikuva yena tanihi mukunguhati u fanele a kuma mali yo tala ku tlula lavan'wana, u va byela leswaku:

> Mina n'wa-mabyongo ni mufambisi wa n'wina ni mulorhi wa pulani leyi, ndzi n'wini wa nkosi, hikwalaho ndzi fanele ku vonaka hi nala lowukulu, ndzi fanele ku kuma makume-ntlhanu-ta-gidi wa tirhandi, n'wina mi ta avana leyi nga ta sala (P.65).

Mhaka leyi yi fike etindleveni ta ntlawa tanihi xihlamariso, kambe a ku nga ri ni lexi a va ta xi endla hambileswi ntirho lowukulu a wu tirhiwile hi vona. Hinkwavo a va twisisa no amukela mitirho leyi a va averiwile yona. Phatimana a a tsake ngopfu, a hlamala leswaku xana Galachana mabyongo lamo tani a nga va a ma kuma kwihi. Ku fike laha Phatimana a nga boxa leswaku:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Bra Gala, wa ndzi fambela, loko va phakela mabyongo, wena va lo ku chefulela kunene, "mara miehleketo yo tano u yi kuma kwihi bra Gala? Phela laha kona u lo namba u ndzi fambela hi mabyongo (P. 69).

Galachana a nga lavi xihoxo eka kungu leri, a a lava leswaku ntlawa wu twisisa no endla hi laha a va leriseke hakona. Maluleke a lahlekeriwile ni hi miehleketo hi xihatla hi mhaka yo rilela n'wana wa yena. Loko a karhi a ya ebangi ku ya teka mali yo nyika swigevenga, a endla ni swihoxo eka mafambiselo ya yena ya movha leswi a swi khumba ni van'wana vachayeri. Mutsari u kombisa mhaka yo chavisa leyi nga humelela epatwini hi ku boxa leswaku:

> Movha lowun'wana wu handza-handza xikontiri, wu thawuza ni ku dansa, wu va wu huma exikontirini wu ya handza misava. Muchayeri a dodombana na wo a wu soholota-soholota, a va a wu vhikisa a wu soholota, a va a wu vhikisa wu huma exitarateni, wu ya ku ribiribiri ra xitarata u kwihi? (P. 80).

Hambileswi movha wa Maluleke na wona wu humeke epatwini, muchayeri lowun'wana a nga swi amukelanga hikuva u humile hi xihatla emovheni a karihile. Mutsari u ri:

> Loko a kongoma emovheni wa Pitirosi Maluleke o haha kunene, xibakele a xi finyiwile, a ya eku beni. Loko a fika a nga ha vutisanga, u lo fika a pfula rivanti ra movha wa Maluleke hi tihanyi, a va a n'wi vunga hi tiwacheni, a n'wi hudulela ehandle leswaku a ta n'wi hluthula kahle (P. 80).

Xibakele xa muchayeri xi helerile empfhukeni hikuva a a tiva Maluleke, kutani a tela hi ku hlamala leswaku xana Maluleke a a ngheniwe hi yini. Maluleke a a hlamarisiwa hi timhaka leti a ti humelela hi xihatla xo tani! U tibohile ku hlamusela Khamisa xihundla xo yiviwa ka n'wana wa yena, laha Khamisa a nga kombisa leswaku hakunene timhaka leti a va ti twa hi mahungundlela ti humelela eAmerika sweswi ti humelela ni kwala kaya. Leswi a swi hlayiwa emaphepheni no voniwa eka tibayisikopo swi humelela hi ntiyiso. Khamisa u kombisile

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Maluleke leswaku: "kunene mhaka ya n'wina i yikulu, ya karhata, yi lava ku tirhiwa hi vutlhari lebyikulu (P.83).

Theme ra *thriller* ri tlhela ri ti komba hiloko Khamisa a nghena ehansi a ehleketa, a sungula ku kunguhata ndlela leyi a nga yi tirhisaka ku phasa swigevenga leswi handle ko ya emaphoriseni. Khamisa u tlhele a tihumesela erivaleni eka Maluleke handle ko jikajika leswaku hi yena fokisi leri a ra ha ku fika laha dorobeni.

Maluleke a a tshama a karhi a kuma riqingho ro n'wi chavisa hi mikarhi hinkwayo. U bohekile ku yisa mali laha a a lerisiwile kona. Mhaka yo va swigevenga swi lava mali yo tala swi nga yi tirhelanga naswona va yi kuma hi xihatla a yi pasile, hikuva Galachana u byela ntlawa wa yena leswaku:

> Ndzi lava ku khensa hilaha mi nga tirha hakona. Swilo swi fambe hilaha ndzi nga pima hakona, mali hi leyi (P.93).

Hambiswiritano, Galachana u tsandzekile ku khensa rirhandzu leri Maluleke a va kombeke rona ro va nyika mali hi xitalo. Loko va avelanile mali leyi, u hatle a teka xiboho xa leswaku:

> N'wana loyi wa Maluleke tanihi mali leyi wa hisa i wo luku, luku! Hi yena ntsena loyi a nga xikombiso ni vumbhoni bya leswaku hi hina hi nga ni mali ya Maluleke, hikwalaho vumbhoni lebyi byi fanele ku onhiwa, n'wana loyi u fanele ku dlawa (P. 95).

Manghezi a nga yimi na yona mhaka yo dlawa ka Khensani hikuva Maluleke a va nyikile mali leyi va yi koxeke. Ku fike laha va nga vhota. Phatimana a a jahe ku ya dya mali leyi, a nga ha ri na wona nkarhi wo ehleketa swo tala. Mutsari u ri:

> Phatimana loyi a a nga ri na mhaka ni leswi nga humelelaka eka Khensani, a humesa ya yena peni, a va hi ku hatlisa

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> handle ka ku kanakana, a tsala miehleketo ya yena exiphephanini lexi a a xi nyikiwile, a va a xi petsa-petsa a xi hoxa etafuleni (P. 97).

Mhaka yikulu a ku ri mali eka swigevenga ku nga ri vutomi bya Khensani, kambe Manghezi u hlambe mandla hi ku vula leswaku "ngati ya n'wana loyi a yi ve henhla ka tinhloko ta n'wina". Galachana u tsundzuxile Khegu va nga si hangalaka a ku: "U hatlisisa mhaka ya n'wana loyi, (P .99).

Galachana u boxile leswaku va fanele ku yima tin'hwetinyana va nga si tirhisa mali leyi hikuva a yi hisa, kambe Phatimana swi n'wi tsandzile hikuva a a lava ku vona swilo swi karhi swi humelela hi xihatla. Leswi paluxaka leswi nhlamuselo ya theme ra *thriller* ri vulaka swona eka tsalwa leri. Mutsari u boxa leswaku:

> Phatimana a nga ha fambi hi milenge kambe a tintimuka hi dyimovha ledyi a dyi suka la ni lee, hi ku leha –ngalava yinene. Movha lowu a wa ha ku xaviwa hi xa tolo wa kona, kutani a wu ri karhi wu rhendzelekisiwa hi switarata ku komba misava hinkwayo leswaku a yi we hi rimhondzo (P.107).

Maendlelo ya Phatimana a ya tsakisa Khamisa hikuva a swi tiva leswaku u ta hatla a phasa xirimbana, hikuva a se a va ehleketelela eka mhaka leyi. Phatimana u tsandzekile ku tikhoma loko a vona Dzunani, u yimisile movha hi xihatla, leswi paluxaka theme ra *thriller*, a languta Dzunani a ri karhi a ba noti wo komba ku hlamala kutani a ku:

> Ndzo lorha, kumbe ndzo ve tilweni naa? Yima ndzi pfanga no titova ku komba loko ndzi hanya. A ndzi tshembi leswaku xivumbiwa xo fana na wena xi nga va xi ri xa misava leyi. Hakunene *baby* ka rikwenu ku fanele ku ri tilweni, u ntsumi (P.109).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Phatimana a a nyanyuka hakunene. Hi ku hatlisa swinene wa tikombisa leswaku wa yi rhandza ntombi leyi. Loko Dzunani a n'wi xisile hi ku n'wi byela leswaku u yimerile munghana wa yena leswaku va ya ebayisikopeni, hi xihatla lexikulu Phatimana u tinyika ntirho a ku:

> Movha hi lowu, na mina ndlela yo ya eka Khazamula ndza yi tiva. Xana ku nga sivela yini leswaku hi famba swin'we (P.110).

Phatimana u ya emahlweni a kombisa ku nyanyuka ka yena eka Dzunani, a nga hlwelanga ku tikombisa leswaku movha lowu wa manyunyu a nga wu xavanga hi mali yo tirha hikuva u ri:

> U nga endla yini hi mali ya muholo? Mali ya muholo yi nge ku yisi ka helo. Mali yo rhiyiwa my dear, munhu u fanele ku tirhisa lexi,...tindlela to yi rhiya ti tele (P.111).

Theme ra *thriller* ri paluxeka hiloko Phatimana a hatla ku boxa timhaka leti a ti nga fanelanga ti tiviwa hi vanhu. Phatimana u tlhele hi ku hatlisa swinene a komba Dzunani mali yo tala a nga rhangangi hi ku ehleketa leswaku swi nga n'wi chela ekhombyeni. Laha Dzunani a voneke mali leyi a yi khomananisiwe hi swijumbajumba swi tikomba leswaku a ya ha ku tekiwa ebangi. Phatimana u ti kume a boxe xihundla emahlweni ka Dzunani nakambe loko va ri ehofisini ya Khegu a ku:

> Khegu, waar is ou bra Gala?, ye Khensani u kwihi? Galachana xi tlharihile hakunene (P.117).

Khegu a twa onge Phatimana u lo n'wi chela hi mati yo titimela loko a vulavula hi vito ra Galachana na ra Khensani emahlweni ka Dzunani. Loko Khegu a ha hlamala ku nyanyuka ka Phatimana, a va tshembanga leswi va swi voneke hi xihatla hi matihlo ya vona. Mutsari u boxa leswaku:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Xikan'we-kan'we rivanti lero enghena ekamarini ya Khegu ya ku etlela eka yona ro nkwaa!, ivi khensani a ta ku ponomonoo, laha a va ri kona hi ku rila.... A fika a ticukumeta emindzhumbyini ya Phatimana loyi hi mukhuva lowu swi nga humelela hi ku hatlisa ha kona, naswona a nga swi langutelanga, a se a ahlamisa ni nomu hi ku hlamala (P.118).

Byalwa lebyi Phatimana a a byi nwile byi xaxa hi ku hatlisa swinene. Khegu na yena a a hlamarile, kambe ku hlamala ka yena a ku tluriwa hi ku chava. Mutsari u ri:

> A a chave ngopfu, a va handle ka ku titwa a tisecha-secha swikhwama swa fasikoti leyi a yi ambele ku kamba makhiya ya kamara ya yena...leswi a swi vula leswaku a a sukele rivanti a nga lotlelanga (P 119).

Swilo leswi a swi humelela hi xihatla naswona maendlekelo ya swona swi humesela erivaleni theme ra *thriller*. Hambiswiritano, ku hlamala ku hatle ku sukela Khegu, ku sala ku chava loku nga endla leswaku a tlulela Khensani a ku wa n'wi khoma, kambe Khensani a sukela Phatimana hi ku hatlisa loko hlamarisa, a va a tihoxa eka Dzunani a ri karhi a rila. Dzunani a a hlangane nhloko hi ku hlamala mphensamphensa lowu a wu ri kona, a nga ha tivi lexi a nga xi endlaka, kutani hi xinkarhana:

> Khegu a tlula xikan'we a vutla Khensani emavokweni ya yena, a va a tsutsuma a ya enghena na ye ekamareni ya yena ya ku etlela eka yona (P.119).

Phatimana loyi a a vona leswi hinkwaswo hi mahlo ya vudakwa a a tshukile, a nga hlamulanga nchumu. Xinyanyu xi hela hi ku hatlisa. Mabulu a ya nga ha nandzihi hikuva ku humelela ka Khensani hi ndlela hi xitshuketa, a ka ha ri emiehleketweni ya vona.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ku yisa emahlweni, Dzunani u hlokohlisile Phatimana hi ta n'wana loyi a a n'wi vonile eka Khegu, laha a tirhiseke marhengu hinkwawo ku kuma ntiyiso. Hambileswi Phatimana a a dakwile, hi xihatla u twile xiritwana endzeni ka mbilu yakwe lexi a xi n'wi tlhavela mukhosi hi ku vuyelela xi ku:

> Tivonele Phatimana tivonele, wansati loyi u ku celela rindzi, mhaka ya ku yiviwa ka Khensani i mhaka ya xihundla, u nga n'wi byeli nchumu ha yona... (P .124).

Phatimana u papalatile xiritwana lexi, a tsandzeka ku tikhoma hikwalaho ko vona ku xonga ka Dzunani. Miehleketo leyi a yi ve yi bvinyiwe hi byalwa, yi namba yi ku nthi, ku ku dzwii!, a namba a funengetiwa hi rirhandzu, a nga ha ehleketi nchumu xin'wana loko ku nga ri hi rirhandzu leri a a ri na rona eka Dzunani kutani hi ku hatlisa swinene Phatimana a ku:

> Ndzi ta ku rungulela hinkwaswo murhandziwa, hi loko a sungula ku ambela Dzunani hinkwaswo swa vukhamba bya vona ni swa ku yiviwa ka khensani a ya ku emakumu chapu! (P .126).

Dzunani a a tsakile hikuva ntiyiso a a wu kumile hinkwawo. Loko a hambanile na Phatimana u twe rito hi xihatla leri n'wi chaviseke hikuva a a nga ehleketi leswaku ku nga va ku ri ni munhu ekusuhi na vona. A ku ri Khamisa loyi a a n'wi yimerile hi mahlongati ku lava ku twa loko a wu kumile ntiyiso eka Phatimana.

Theme ra *thriller* ri ya emahlweni ri paluxeka hiloko Khamisa a nga etleli loko a kumile ntiyiso, hambileswi a ku ri vusiku u lo namba a ambala baji kutani a ya emaphoriseni. A nga kalanga a jikajika ni timhaka loko a kume Sejeni Mbhalule loyi a a tirha vusiku siku rero, hi xihatla Khamisa u lo:

> N'wi ambela timhaka hinkwato ta ku yiviwa ka n'wana wa ka Maluleke ni mali leyi a nga sindzisiwa ku yi humesa (P. 131).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Hi hala tlhelo, Khegu a nga kalanga a khomiwa hi vurhongo endzhaku ka bayisikopo yo humelela ka Khensani le hofisini ku ri na Phatimana na Dzunani. A a chavisiwa ngopfu hi ku va a xise Phatimana. Hambileswi a a chuhwile, u tikumile a yimile etlhelo ka ximbhedwana xa Khensani a ku:

> Swikwembu swa ka hina swi ndzi hlamurile, hi rini ndzi ri karhi ndzi rila n'wana hi comana. Nkateko wo tano a wu na xipimaniso naswona a wu na xitalo (P. 133).

Theme ra *thriller* ri tlhela ri humelela hiloko Khegu a hatlisile a teka xiboho hambileswi xiyimo a xi tika xo ka a nga dlayi Khensani hikuva na yena n'wana a a n'wi lava. Khegu u vone swi antswa leswaku hi ku hatlisa a luka mano yo tiponisa eka Galachana, kutani a dlaya mbyana ya yena *Catchom*, leyi mutsari a hlamuselaka leswaku yi fe yi nga swi langutelanga a ku:

> Yi fa yi nga tivi xidyoho xa yona naswona yi ri eku hlamaleni ka tihanyi ta n'wini wa yona loyi yi nga n'wi tirhela malembe hi rirhandzu ni ku tshembeka. Yi fa yi khotse ncila ku komba leswaku a yi ri karhi yi khongela eka n'wini wa yona (P. 134).

Loko Khegu a hete ku celela *Catchom*, hi xihatla swinene u nghenile endlwini a chela mati a hlamba. Mutsari u kombisa leswaku:

> U te a ha ku heta ku hlamba, foni leyi a yi ri hi tlhelo ka tinhloko ta mubedwa wa yena yo rila, a sa a ku tshukwa! Hikuva yi rile a nga swi langutelanga (P. 135).

Marito ya ntshaho lowu hi xin'wana xa swikombiso swa leswaku swilo a swi humelela hi xihatla ngopfu hikuva riqingho a ri vula leswaku ku ni muyeni loyi a vulaka leswaku u ni mhaka ya xihatla leyi a a rhumiwile hi Galachana. Hambileswi Khegu a a nga tivi Khamisa, u

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

hatle a pfula mbilu hi ku nyanyuriwa hi mbangi leyi a yi khomile hi Khamisa, a boxa ni leswaku u lava maribye ya golidi laha a nga ni munghana wa Mulungu loyi a n'wi xaviselaka hi ku olova. Kasi hi tlhelo Khamisa loyi a a ri munhu wa vuxiyaxiya hikuva hi nkarhi wolowo a a ri karhi a vona maendlelo ya Khegu hinkwawo. A a yile hi xikongomelo eka Khegu. Hi xihatla swinene Khamisa u vone swi antswa leswaku a xava byalwa hi mali leyi a a hakeriwe hi Khegu ya mbangi leswaku a ta kota ku hetisisa xikongomelo xa yena.

Theme ra *thriller* ri ya emahlweni ri paluxeka hi loko Khegu a ha landze *soda water*, Khamisa u sale a humesa philisi hi xihatla a chela enghilazini ya Khegu. Mutsari u vula leswaku:

> U te Khegu ni le bokisini a nga si fika no fika , Khamisa o humesa yin'we ya tiphillisi leti a ri nato exikhwameni a yi hoxa enghilazini ya Khegu, philisi yi endla khuvinyana yi va yi n'ivilika hi ku tsopeta ka tihlo (P.138).

Marito lawa ya komba leswaku Khamisa a a tirha timhaka ta yena hi vutlhari naswona hi xihatla. Khegu a nga hlwelanga ku tirhiwa hi philisi leyi hikuva:

> Misiha ya nhamu ya yena yo tsandzeka ku rhwala nhloko, nomu gabaa! rihlakahla lwa, lwa, lwa! Khegu o ni vurhongo byo ngi u lo fa wuyu-wuyuu ! (P.139).

Ku etlela ka Khegu hikwalaho ko dakwiwa hi philisi ku endlile leswaku Khamisa a tirha mhaka leyi a yi terile hi ku olova naswona hi xihatla. Khamisa u sechile Khegu a teka makhiya ya kamara, kutani a tlakula Khensani va famba. Leswi swi paluxa hi ku hetiseka leswi theme ra *thriller* eka tsalwa leri ri vulaka swona hikuva i swilo leswi tirhiwaka hi vutlhari naswona hi xihatla. Hambileswi Jamela a laveke ku va xirhalanganyi, Khamisa u hatle a n'wi lukela mano leswaku a nga lemuki nchumu a ku:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Munhu lo wa n'wina u felela ngopfu. Vona, a ndzi n'wi tisele minchumu ya le henhla, kambe a nga lavi ku xava, u ri mina ndzi n'wi nyika mahala (P.139).

Jamela u tivutisile swo tala, kambe a nga vilelanga hikuva eka Khegu a ku humelela swilo swo tala swo hlamarisa ni ku chavisa, lero ku hlamala ka yena ku ve ka xinkarhana.

Theme ra *thriller* ri tlhela ri ya emahlweni ri humela erivaleni hi loko Khegu a etlerile vusiku hinkwabyo exitulwini, miehleketo ya yena yi tirhe hi xihatla eka leswi a a ta endla swona hi ku nyamalala ka Khensani. Mutsari u ri:

> Kava loko a ku vhuthu! a kongoma abokisini ra yena ra swiambalo , a fika a ri pfula a humesela mpahla ya yena a yi hoxotela ebegeni leyi a yi ri kwalaho (P.143).

Khegu a a tibyele leswaku a nga ri yena wo ta ta khomiwa a lo tshama ekaya, a a vona swi antswa ku khoma xitimela a balekela eBlydepark. Loko va sala va ta ekaya ka yena va ta kuma ku ri khale xinyanyana xi hahile. Theme ra *thriller* ri paluxeka hi ndlela leyi Khegu a pakeke ha yona mpahla ya yena loko a lava ku baleka. Mutsari u boxa leswaku:

> Miehleketo ya leswaku a nga va a hlwerile, kumbe maphorisa ya ve ya le ndleleni ku ta ta n'wi khoma yi n'wi hatlisisa, a sungula ku humesela mpahla ya yena ni ku yi paka hi ku hatlisa. Hikwalaho ka ku hatlisa loku, swin'wana swi nga ha pakiwi kahle swo bvulekeriwa kunene (P.144).

Xihatla lexi a xi tirhiseke ku paka mpahla u tlhele a xi tirhisa ku bela Jamela riqingho a ku:

> Hatlisa u bela Gumendlhe foni a ta ta ndzi teka a ndzi heleketa exiticini, ndza vhakacha (P.144).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Khegu a a swi vona leswaku a byi hanyeriwi, kambe a nga ha vanga na wona nkarhi wo baleka hikuva ku rhange ku fika Galachana loko Gumendhe a nga si fika. Hikwalaho hi nge timhaka a ti humelela hi xihatla ngopfu, leswi humeselaka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Ntiyiso wa leswaku Khensani a a nga dlayiwanga wu humele erivaleni hi xihatla. Galachana a a kwate ku tlurisa mpimo, a byela Manghezi na Phatimana leswaku va ya secha Khensani ekamareni kutani hi xihatla Galachana a hoxa Khegu hi mpama. Khegu u tiyisisile leswaku Khensani u yiviwile. Mutsari u ri:

> Manghezi na Phatimana va tlula va khoma Khegu. U te wa chukuvanya, vo n'wi soholota mavoko lawa….. Galachana a tlula xikan'we a hoxa Khegu hi mpama lowu nga va wu buluka tani hi ximoko xa tihavi (P. 50-151).

Khegu u boxile ni timhaka ta ku fika ka Khamisa emutini wa yena. A a boheka ku hatla a humesa ntiyiso leswi seketelaka leswi *thriller* yi vulaka swona. Galachana a a nga tlheli eka makungu ya yena lamo biha. Hi xihatla swinene, Galachana u teriwile hi miehleketo yo byela Khegu leswaku va ya eku n'wi tumbeteni endhawini leyi a nga ta hlayiseka naswona maphorisa a ya nga ta n'wi kuma.

> Ku hava lexi hi nga xi endlaka Khegu. Swi tive leswaku ku khomiwa ka wena swi vula ku khomiwa ka hina, hikwalaho ku fa ka wena i ku pona ka hina ku khomiwa (P.156).

Ku chava ku nyikile Khegu matimba. Hi xihatla swinene hi nkarhi lowu Manghezi a nga ehleketanga nchumu, Khegu:

> O tlula a ku Manghezi swivindzi leswi hi nhloko tlhi! ku himiwa u nga swi langutelanga, ivi yo muka swin'we yi ya ku pfindzi!, Manghezi a va a tlakusela ni milenge ehenhla. Ivi Khegu o bulumuku, a tsutsuma (P.157)

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Hi ntshaho lowu Khegu a a ringeta ku ponisa vutomi bya yena. Hi ku copeta ka tihlo va n'wi khomile va n'wi hoxa eswibodlweni. A mbombomela hi ku hatlisa. Theme ra *thriller* ri ti komba hi loko Khegu a ndzondzometiwa eswibodlweni na vutlhari bya makunguhatele ya ku n'wi yisa eka ndhawu leyi a nga swi ehleketanga.

Theme ra *thriller* ri tlhela nakambe ri tikomba hikuva Phatimana a endla timhaka ta yena hi xihatla, u tsutsumerile ekaya leswaku a ta hatla a ya hlangana na Dzunani, kambe u hlamarisiwile hi maphorisa mambirhi lava a va endzerile muti wa ka vona a nga swi langutelanga. Ku languta maphorisa lawa, Phatimana u swi vonile leswaku a ri n'wi xele kambirhi, ntsako wu n'wi helela, Dzunani a rivariwa hi xihatla.

> Mbilu ya yena yi namba yi sungula ku ba hi ku hatlisa, nomu ni minkolo swi namba swi ku khwaxa, hi xinkarhana (P.161).

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku swilo a swi humelela hi rivilo lero chavisa, hikuva maphorisa ya tlhele ya n'wi ba swinene a nga ehleketanga nchumu, kutani a luka mano hi xihatla. Hi loko:

> O hi ku hatlisa loku ko ka va nga ku langutelanga, hi nyangwa ya khixi mphya! Ivi hi ku tsopeta ka tihlo, rivanti ra khixi ri tlula ni khiya, a va khiyela endzeni ka kamara, a baleka (P.164).

Theme ra *thriller* ri tlhela ri paluxeka hi nkarhi lowu maphorisa a va nga langutelanga leswaku Phatimana a nga va lukela xitori. Phatimana u lukile rhengu ro tiponisa hi xihatla swinene hikuva maphorisa va hlamele, va vona Phatimana a ri karhi a haha darata, a nga tsutsumelanga tlhelo ra laha movha a wu ri kona hi ku chava leswaku a va ta n'wi siva hi le mahlweni. Mhaka ya ku tsutsumela ekerekeni yi vile mhaka leyi teke hi xihatla swinene. Leswi paluxaka leswi theme ra *thriller* ri kongomisaka eka swona. Phatimana u teke goza ro

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

khongela hambileswi a a ri ni malembe a nga si tshama a khongela. A nga twanga ku nghena ka mufundhisi Nkuna, u lo twa ntsena loko a hlavela Aaamen, hikokwalaho mutsari a nge :

> Phatimana a nga ku twanga ku enghena ka mufundhisi, a tama a ha ehleketa leswaku wo va swakwe, ku te loko a twa rito ri ku: "Aaamen !" endzhaku ka yena, a namba a tlula hi ku chava (P.169).

Phatimana a a rivele leswaku u tshama a halatisa Mufundhisi Nkuna tiya no lava ku n'wi ba loko a ringeta ku n'wi laya. Galachana na Manghezi a va nga swi tivi leswi nga ku humeleleni ka Phatimana, a va titsakerile, va ri ku nweni ka byalwa no yingisela "Jazz", a va nga langutelanga khombo. Hi xihatla swinene ntsako wa vona wu kavanyetiwile hi mahungu lawa a ya hlayiwa eka xiyanimoya. Mahungu ya swigevenga swa vukarhi leswi yiveke n'wana wa Maluleke. Ntsako wu hele hi xihatla. Mutsari u ri:

> Galachana xinon'wana xi tsasuriwile xi sala xi lava ni ku khomana ni nhompfu, xi ri karhi na swona xi ncakunha, kambe ku ri hava lexi ncakunhiwaka-hambileswi a tiviwa a ri munhu wa xivindzi a xi hlakarile, xikandza xa yena a xi hundzukile xi te kwaratsatsaaa, hi ku chava (P. 175).

Hambileswi a a chuhwile, Galachana a nga hlwelanga ku hatla a teka xiboho xo dlaya Phatimana, hikuva u ri: "va ku fa a va na mahungu" (P.177). Galachana u vone Phatimana a ri xirhalanganyi evuton'wini bya yena, hikwalaho a nge:

> Phatimana tanihi Khegu u fanele ku fa, u fanele ku nyamalala va nga n'wi kumi...A hi fambe hi n'wi lava hi ta n'wi pfala nomu maphorisa ma nga si n'wi kuma. (P.177-178).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Galachana a a nga tali ku tlhelela endzhaku loko a bohile kungu ro karhi, hikwalaho a a hatlisa ku ri hetisisa. Va hlanganile na Phatimana loyi a balekile a ambarile swiambalo swa mufundhisi a ha ri eku endleni ka xikhongelo.

Galachana na Manghezi va tshembisile Phatimana leswaku va ta n'wi balekisa, kasi hi ntiyiso a va n'wi yisa eswibodlweni laha Khegu a a yisiwile kona. U ringetile ku xavelela hikuva a swi vona leswaku u le kusuhi no landza Khegu. Ku chava ku nyike Phatimana matimba yo hlamarisa hi ku hatlisa. Mutsari u ri:

> Phatimana o tlulu, o hi ntangu Galachana swivindzi leswi tlhi! Ivi leswi Galachana a a yime a fularhela swibodlo, o hi xindzhaku de, de, de, a ya endzeni ka swibodlo gagagaaa! (P.185).

Ku sungurile nyimpi yo chavisa exikarhi ka Manghezi na Phatimana. A nga dlayeki mfa ka Shikosi. Ku fike laha Phatimana a nga dlaya Manghezi swi nga languteriwanga. Swiendlo leswi a swi humelela hi rivilo swinene leswi fambelanaka na leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Phatimana hi ku hatlisa swinene u sechile movha wa Galachana loyi a ri eku bodlomeleni, a ehleketa leswaku u ta kuma mali, kambe o kuma byalwa ntsena. U thinthile movha hi miehleketo yo baleka hi wona, hambileswi a nga ri na mali. Mutsari u boxa leswaku:

> U te loko a ha ku enghena epatweni, movha wo khohlo, khohlo, ivi wo nthi, wo yima. A wu hele mafurha. (P 187).

Theme ra *thriller* ri tlhela ri humela erivaleni hiloko Phatimana a ehleketa murhandziwa wa yena wa khale Stella leswaku hi yena ntsena a nga kotaka ku n'wi pfuna eka maxangu lawa a a ri eka wona. Hi ntiyiso Stella a a rhandza Phatimana naswona a a tiyimiserile ku veka vutomi bya yena ekhombyeni. Stella u luke mano hi xihatla swinene yo ya kombela lori eka

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Shitlhangu ni ku ya xava bokisi ra vafi eka Madyakubomba leswaku a ta balekisa Phatimana hi rona.

Hi vutlhari lebyi swilo a swi kunguhatiweke hakona, va ponile eka "roadblock" leyi a yi ri kona, kambe hikwalaho ko dakwa ka Shitlhangu, lori yi vuye yi ba biloho kutani yi ya etlela hi rivambu. Stella a nga ponanga eka nghozi leyi, tanihi loko a beje hinkwaswo eka Phatimana, u hundze emisaveni.

Phatimana a a tsakile, a a ehleketa leswaku u ponile eka khombo leri, hambileswi a a tshoveke nenge u kote ku kasa a baleka maphorisa. Mutsari u ri a nga ri vonanga:

> U te a ha kasa tano, o ni xivatlankombe lexi a xi ri karhi xi hlongorisa kondlo nqwaa! Nyoka leya ntima dzwiii! (P.202).

Ntsako wu hele hi xihatla, hikuva Vatsonga va ri: "maxindyana a nga khani kambirhi" a ku ri khale a karhi a pona Phatimana. Kambe namuntlha a a hlangane naswona. Hambileswi nyoka a yi n'wi lumile, Phatimana u tele hi miehleketo yo khongela hi xihatla, Mutsari u ri:

> Kutani a engheniwa hi miehleketo ya leswaku swa antswa a fa a khongerile. Kwalaho a sungula xikhongelo xa Hosi (P. 203).

A nga ha xi hetanga xikhongelo lexi xa Hosi, ya te maphorisa ya ta fika laha a a ri kona hi ku twa nkalanga lowu a a wu tlhava, yo kuma ku ri khale humba yi olele nkuma.

Eka tsalwa ra ***N'waninginingi ma ka tindleve*** timhaka a ti humelela hi xihatla swinene, swimunhuhatwa a swi hatla ku teka goza eka makunguhatelo ya swona, leswi paluxaka theme ra *thriller*. Swi tsandzekile ku fikelela ku navela ka swona hambiloko makunguhatelo ya swona ya ri ya xiyimo xa le henhla, ya vutlhari ni ku titshemba. Ku navela ka

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

swimunhuhatwa ku kavanyetiwile hi rifu leri va hlanganeke na rona, va nga si dya ntshovelo wa leswi va swi byaleke.

3.4 Nkatsakanyo wa *Ndzi ngo tinciki!*

Tsalwa ra ***Ndzi ngo tinciki!*** ri vulavula ngopfu hi nkulukumba Ntekele ni ndyangu wa yena. Tsalwa leri ri tlhela ri katsa ni ntlawa wa tinsulavoya wa ti "vultures". Murhangeri wa ntlawa lowu a ku ri Lefty loyi a tekaneke na Mpfuleni n'wana Ntekele. Jamboti na yena a a wela ehansi ka ntlawa lowu wa tinsulavoya, hambileswi vanhu a swi va tumbelerile leswaku a a ri nsulavoya. Hi le tlhelo Jamboti a a rhandzana na rikotse ra Ntekele yena Manayila. Ntekele a a tiendla mukriste wo helela, kasi hi ntiyiso a a rhandza ngopfu rifumo, ku xiximiwa ni ku fundziwa. Evanhwini a a vonaka a ri lonene, kasi ekaya a ri nhlomulo eka nsati na vana va yena. Ntekele u koxile rifu ra mativula ya yena Rice, na ra nsati wa yena N'wa Xitlhelana. Rifuwo ra yena ri vuye ri dzudzeka a nga swi langutelanga.

Endzhaku ka loko a bile Mpfuleni, Lefty na Walk-tall va vone swi antswa ku ya hisetela mabazi ya Ntekele ematshan'wini yo n'wi dlaya. Ntekele u hundzuke xisiwana kutani a sungula ku nwa ni byalwa. Ekerekeni a a nga ha wu veki. Siku rin'wana u hlanganile na Lord Muzayiwe, loyi a a ri nánga, a tlhela a va a tekile tshengwe. Muzayiwe u tshembisile Ntekele ku n'wi pfuxela bindzu ra yena. Ntekele u khensile hi ku vula leswaku u ta n'wi nyika Manayila a va nsati wa yena.

Lefty na Walk-tall va hundze emisaveni hi ku duvuriwa hi vatirhi va khampani ya Jesco, Jamboti a pona kutani a ya exitokisini ku kondza a ya xavisiwa eka Baas Donder emazambhaleni. Manayila u xungete ku tidlaya hi mhaka yo sindzisiwa ku tekiwa hi mukhalabye Muzayiwe. Nkosi wa Manayila wu ve kona hambileswi a a nga lovanga. Ntekele

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

a nga ha nandziheriwi hi nchumu hikokwalaho ka vutomi bya yena lebyo tikukumuxa ni ku navela rifumo.

3.5. Nxopaxopo

Eka tsalwa leri ku ni timhaka leti humelelaka hi xihatla swi nga languteriwanga naswona a ti tiyiseleki. Ku humelela ka swilo hi xihatla swi va swi karhi swi seketela theme ra *thriller* leri nkanelo lowu wu kongomaneke na swona. Nkulukumba Ntekele a a khoma vana ni nsati wa yena hi voko ra nsimbhi. Ehandle a tiendla munhu lonene, kasi ekaya a nga hanyeki. Loko Rice a tshovile Khanyisa nenge u hlongoriwile ekaya. Theme ra *thriller* ri tikomba hileswi a nga longisa xiswona. Rice u longile hi xihatla a famba. A anakanya hi ta vumundzuku bya yena na Khanyisa, ni hi ta vito leri a va ta ri thya n'wana wa vona. Leswi a byi ri vusiku u vone swi antswa ku ya eka vaKhanyisa. A a tsakile hikuva a a ehleketa hi rirhandzu ra yena na Khanyisa, a nga langutelanga khombo. Ntsako lowu a wu khapa embilwini wu hundzuke xirilo hi xihatla. Ku tile movha wa Muchipi loyi a dye mavele, a huma ephatini ni vusiku. Movha lowu a wu ta hi rivilo wu fike wu tlumba Rice. Mutsari u ri:

> U te loko Rice a ku movha! O twa hi loko a pfangana ni misava. Bege leyi a a ri na yo evokweni, yi haha yi ya wela le kule yi va yi pfuleka. Mpahla ya yena yi ku n'walalalalaa, ni xitarata. Mavhilwa ya movha ya hundza ya n'wi rhidimbula ni ku n'wi rhikinyela, humba yi namba yi ola nkuma (P.41).

Ntshaho lowu wu kombisa hi ndlela leyi swilo a swi humelela hi ku hatlsia hakona. Rice u fikerile hi rifu swi nga languteriwanga. Ntsako wa Muchipi na wona wu hundzuke xirilo, a titsakerile ninhlekanhi eka Nkavana, a nga swi tivi leswaku ra mundzuku siku ri ta voniwa hi vahanyi. A nga vanga ni nkateko wo vona siku leri landzelaka hikuva mutsari u vula leswaku movha wa Muchipi:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Wu ehla tano hi rivilo, wu thawuza ni ku khinyaveza, wu va wu huma exitarateni, wu kongoma murhi wa ntoma lowu a wu ri etlheleni ka xitarata, wu fika wu tinsansanha hi wona, wu va wu ntlurhuleleka kunene (P.41).

I mani loyi a ta tshemba leswaku Muchipi loyi a a titsakerile eka Nkavana a nga va a hundzile emisaveni. Hi xihatla xirheyilo xi kingindza xifuva xa Muchipi, xi n'wi hlakata xivindzi. Mbilu ya yena yi khoma hi vusindza, yi kangariwa ku ba yi va yi ku nthi, ku ku whititii, swa vutomi swi namba swi n'wi chipela.

Swilo a swi humelela hi xihatla swinene leswi kongomisaka eka theme ra *thriller*. Mpfuleni u ve exikarhi ka lava rhangeke ku vona khombo ra ku hundza emisaveni ka Rice na Muchipi. Leswi a ya entirhweni a nga ha fikanga. U tlhelele ekaya hi xihatla ku ya va tivisa vatswari leswi a swi voneke. A nga hetanga ku ya rungula mahungu lawa, hikuva ekamarini ya vatswari va yena, N'wa-Xitlhelana u lo na twa mukhosi wa Mpfuleni, o kan'we a ku:

> Yooo! Ko va loko vuvabyi bya yena bya mbilu byi n'wi tlhekekerile, ku twa ni ku vona swi namba swi n'wi baleka hi xin'karhana, a va a phutseriwa hi xinyama lexikulu, ku ku ngwiii! (P. 42).

Timhaka a ti onhakile eka N'wa-Xitlhelana, u fambile a nga vabyanga a landza Rice. Ntekele u lo na twa mukhosi o bululuku, a tlula a teka swiambalo swa yena a ambala. Mutsari u ri Ntekele hikokwalaho ka ku ambala a jahile, u lo sala a:

> Enghenisa milenge ha mimbirhi eka nenge wun'we wa buruku, a dedeleka a va a ku ehansi bu! Hi ku tsopeta ka tihlo a ku pfukiyani, kutani a enghenisa nenge lomu ku faneleke (P. 43).

Hinkwaswo leswi a swi humelela a swi hlanganisa Ntekele nhloko, ntsena a rivala leswaku hi yena muvangi wa timhaka leti hinkwato. Rifu ra Rice na N'wa- Xitlhelana a ri koxiwa

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

ehenhla ka nhloko ya Ntekele. Ku fike laha a nga karhala ku rhukaniwa hi Mpfuleni, kutani kwalaho:

> A tlula xikan'we, a va handle ka ku titwa, a ku mpfuvu ya yena endzhaku ka rivanti hawuri! (P. 44).

Ntekele u a byerile Mpfuleni leswaku a hatla a nyamalala emutini wa yena. Ku fike laha a nga ba Mpfuleni hi ntshilana, ku kondza Mpfuleni a kwata a n'wi byela xo mita hi huku, ni leswaku u tekanile ni murhangeri wa ntlawa wa tinsulavoya Lefty. Mhaka leyi yi tseme Ntekele nhlana, hikuva u lo na twa vito ra Lefty, mutsari u ri: "xikandza xa yena xi hundzuka hi xinkarhana xi ku kwaratsatsaa, ongeti u lo biwa hi gwitsi hi ku chava" (P 46).

Theme ra *thriller* ri tlhela ri tikomba hi loko Ntekele u hatlisile a rivala hinkwaswo endzhaku ka nkosi wa nsati ni n'wana, vutomi byi ya emahlweni ku fana ni khale. U sungurile ku nwa ni byalwa loko swa bindzu swi xaxisiwile hi va Lefty. Loko a ri ebyalweni eka N'wa-Mungwana u nyanyukisiwile hi ku vona n'wa-nkumi Lord Muzayiwe, laha a nga tshembisiwa ku pfuxeriwa bindzu leri a a ri rila vusiku ni nhlekanhi. Ntekele u vone swi fanerile ku tlherisela rirhandzu hi ku tshembisa Muzayiwe leswaku u ta n'wi khensa hi Manayila. Hikokwalaho ko nyanyuka hi twa Ntekele a:

> Themendhela ni ku phata vumbhuri bya n'wana wa yena handle ka tingana kumbe ku tipfinyinga. Muzayiwe a tshembisiwa leswi hi Xitsonga xa ka hina swi yilaka ku swi tshembisa un'wana wanuna (P. 96).

Muzayiwe hi ku nyanyuriwa hi byalwa na marito ya Ntekele, a za a ku rhun'wa-rhun'wa hi ku tsaka. A a tikumele mukon'wana na xinjhinana xa ku engetela tshengwe leri a a ri naro ra khumen'we wa vavasati. Muzayiwe a va ni xitiyanhlana xo ya etlela emutini wa Ntekele. Muzayiwe a nga tikhomanga loko a vona Manayila, a nga ha veketelanga timhaka hikuva

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Vatsonga va ri: "swo veka swa bola", u gangise Manayila hi xihatla, a tlhela hi xihatla a humesa ni mali a n'wi nyika. Hinkwaswo leswi a swi n'wi nyanyulanga Manayila, hikuva u hlamule Muzayiwe hi xihatla endzhaku ko bakanya mali a ku:

> "A ndzi xaviwi hi mali mina", hi ku hatlisa loko hlamarisa, a bakanya mali leyi a yi ri evokweni ra Muzayiwe. Mali yi ntlurhuka yi ba khumbi (P. 119).

Theme ra *thriller* ri humela nakambe erivaleni hiloko Manayila a hatlisile a kombisa Muzayiwe leswaku a nga n'wi rhandzi. A nga ta swi kota ku rhandzana ni mukhalabye wo fana na yena. A a tshemba leswaku xa nkoka i ntsako ni rirhandzu ku tlula rifumo leri Muzayiwe a a ri na rona. Manayila a rhandza Jamboti, hambileswi a ku ri masiku a fambile. Jamboti a langutisane ni xiyimo xo tika laha a a ri kona. Hambiswiritano, a nga kalanga a rivala hi Manayila. U kondze a biwa hi baas Donder hikwalaho ko lerisa ku ya poseriwa papila leri a a tsalele Manayila. A nga langutelanga leswaku a nga biwa hi ndlela leyi hikuva a nga onhangi nchumu naswona a swi humelerile hi xihatla swinene. Mutsari u ri Jamboti:

> Hi ku hatlisa naswona handle ka ku titwa kumbe ku swi lava, a ti khomelele khwiri a ri karhi a kukuvaleka ni ku konyakonyeka a ri karhi a ringeta ku ponisa nhloko hi ku yi phutsela hi mavoko (P.141).

Jamboti a a biwile siku rero. A a fela papila leri ha rona a a lava ku tivisa Manayila leswaku u le kwihi. Eka rona, a a tsarile ni leswi a swi dlayise Lefty na Walk-tall. Makunguhatelo ya vona yo ya phanga mali eka movha wa ka Jesco a ya ri ya xiyimo xa le henhla naswona a ya kunguhatiwile hi vutlhari hikuva a va nga ta kuma hi munhu laha movha a va wu pepejele wu ta hi kona. Vatirhi va ka Jesco a va talelwe siku rero, hikuva mutsari u ri hi xihatla va twe rito ri ku:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> "Yimisani mavoko ya n'wina ehenhla", ku vula Lefty hi rito leri a ri komba leswaku a a nga ri ku huhweni, a ku fiwa (P.154).

U yise emahlweni Lefty hi ku kwata a vula leswaku:

> Hi lava mali hinkwayo leyi nga laha movheni. Hatlisani mi xika laha movheni, xikani mavoko ya n'wina ya ri empfhukeni. Loyi a nga ta tshuka a te tshuku, eka rikwavo hi le tiheleni (P.154).

Mhaka leyi yi humelele hi ku hatlisa lero vavanuna lava ni nkarhi wo ehleketa hi swa vona swibalesa a va ha vanga na wona. Mutsari u kombisa leswaku mhaka leyi yi va fikele va nga swi langutelanga hikuva u ri:

> Va te va hi languta, vo namba va wa bya mapa, va ku jita, jita, hi matsolo lawa a yo gundla kunene, mavoko ya ri empfhukeni(P.154-155).

Lefty u sechile wanuna un'wana makhiya hi xihatla, a ma hoxa Jamboti leswaku a hatlisa a ya pfula xisefo a kafulela mali va hoxetela emovheni wa vona. Loko ntirho wu nga si hela, Jamboti u hlamarisiwile hi ku twa ku kolola ka Lefty. Maendlele lawa ya paluxa leswaku swilo a swi humelela hi xihatla swinene leswi kongomisaka eka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. U te loko a ku kelu:

> O vona Lefty a tikhomelele khwiri hi mavoko, ngati yi ri karhi yi dzwururuka hi lomu xikarhi ka tintiho ta yena, xibamu xa yena xi ri ehansi, a va a dedeleka a ku hi matsolo khinsakhinsa, a ba ehansi hi mombo, a namba a ku ntshwiii, na chakachaka a nga endlanga (P.155).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Swilo a swi jikile, swi teka xiyimo lexi a va nga xi langutelanga. Lefty ko va loko a hundzile emisaveni. Hi xihatla lexi a xi nga languteriwanga Walk-tall na yena a nga tlhavelanga hi dyambu, hikuva Jamboti u ri:

> Walk-tall loyi a ha ku huma emovheni ni swinkwamana swa yena emavokweni lewuuu, ivi hi ku tsopeta ka tihlo, ndzo vona xikandza xa yena xi lo tshwukelana hi ngati, a va a vuya a ta ta ku ehansi nsa, a raha-raha milenge xinkarhana, a va a ku ti dzwiii! (P.156).

Jamboti a a hlamarisiwa hi leswi a swi ri eku humeleleni hi xihatla, a tilulamisele ku twa kulu yi n'wi nusa switshamo leswi a swa ha ri ehandle hikuva ni nkarhi wo enghena swinene emovheni a pfala rivanti a nga wu kumanga. Ematshan'wini ya kulu, u twe butsu yi n'wi tlhiva switshamo leswi, Hi xihatla u endle leswi a vona ongeti swi ta n'wi ponisa. Mutsari u ri:

> Nkarhi wolowo, hambileswi a ndzi nga lerisiwanga hi munhu, ku komba leswaku a ndzi nga lwi, mavoko a ku ri khale ndzi ma yimisele ehenhla, matsolo wona ya karhi ya ngundla kunene (P.156).

Va twanane ku ka va nga n'wi duvuli Jamboti, a a fanele ku ya nyiketiwa maphorisa. A a tsandzeka ni ku tilwela, a ha hlamarisa hi leswi a swi ri eku humeleleni, a teka Lefty a ri nhenha, kasi siku ra nghozi a ri tshwuki. Ka va loko Lefty na Walk-tall va vheta va fisa sweswo. Jamboti u yisiwile exitokisini ku kondza a ya fika emavokweni ya *baas* Donder.

Bull na Scarface lava a va etlela kamara yin'we na Jamboti loko va ri eka *baas* Donder, va luke mano yo baleka hikuva malembe lawa a va gweviwile wona a ya tele. Va kombisile leswaku va fanele va baleka na Jamboti. Scaface u va andlalerile leswi va nga ta swi endlisa xiswona, a tlhela a tsundzuxa Jamboti leswaku:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Swi tive leswaku un'wana ni un'wana wa hina u fanele ku endla leswi a averiweke ku swi endla mayelana ni pulani leyi hi ku hetiseka, a ku laveki xihoxo, a ni ku wa swi twa? (P.160).

Scarface u kombisile leswaku loko vo hupa kun'wana eka pulani leyi swi ta vula leswaku va ta bolela ejele. Kungu ra vona a ri pasile, a ku sele ntsena leswaku va teka goza ehenhla ka rona eka siku leri landzelaka. Ku yisa emahlweni ni ku kanela theme ra *thriller* hi nga vula leswaku Baas Donder u hlamale ngopfu loko a nghena ekamarini ya va Jamboti hikuva Scarface a a boheleriwile mavoko, mahlo ya lo lundzuuu, ririmi ri humele a lo ncikii, hi ntambhu leyi a yi boheleriwe eka rin'wana ra mapulanga ya lwangu. Mutsari u ri hi xihatla swinene naswona handle ka ku titwa, baas Donder:

> A va hi ku tsopeta ka tihlo, a ku mukwana lowu a a ri nawo ebandhini ra yena ra buruku hlwaa, a tlula a ku u tsema ntambhu leyi Scarface loyi hi ku vona ka yena a ha tsakula, a a ncikinya eka yona (P.193).

Donder a nga swi tivi leswaku u tivitanela khombo, hikuva leyi a yi ri pulani yo lava ku hlula yena leswaku va baleka. Loko a ha hlamale tano:

> Scarface a ku hi nenge swivindzi leswi a ku n'wi tlhi! Ku vava ka swona, ku rahiwa ngati ya ha hangalakile munhu a nga swi langutelanga...mukwana lowu a wu tamerile wu haha wu ya ba khumbi, xikhomo xa wona xi pandzeka, wu va wu wela ehansi (P.193).

Baas Donder a a lava ku pfuna, kambe u hlamarisiwile hi loko Bull a n'wi pfukela matimba a nga swi langutelanga, leswi humelerisaka theme ra *thriller* erivaleni, naswona hi xihatla, Jamboti u tikumile a karhi a pfuna Donder loyi a ri ekhombyeni, hikuva mutsari u ri:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

"Jamboti u be Bull hi mbhinyi wa xibamu a kondza a fa" (P.196). Rhengu leri a va ri lukile a ra ha pasanga hikuva Bull na Scarface va fe va nga swi langutelanga. U tlhele hi xihatla Donder hambileswi a twa ku vava, a vutla xibamu lexi a xi ri emavokweni ya Jamboti, kutani a kombetela Scarface hi xona. Mutsari u boxa leswaku:

Donder hi ku kwata ni ku hlangana nhloko, o n'wi korola nhloko leyi, a va a xi tshika. "Kulu yi enghena enon'wini lowu a wa ha te aah, wu ri eku kombeleni ka ku tweriwa vusiwana. Scarface a qumbha a namba a fisa xisweswo a lengelele entambyini" (P.197).
Bull na Scarface va tsandzekile ku tiyisela xigwevo xa malembe lawa a va gweviwile wona, kutani va tihlawulele ndlela yo koma yo ya eku getseleni ka meno.

Theme ra *thriller* ri tlhela ri humela erivaleni hi loko Manayila a hatla a ehleketa ku tidlaya hikuva a nga lavi ku tekiwa hi Muzayiwe. U ehleketile leswi a fanele ku hatla a swi endla. Mutsari u ri xikan'wekan'we:

> A tsundzuka ntambu leyi tata wa yena a a hamba a bohelela mapulanga ha yona, leyi sweswi a yi ri endlwini ya swingolongondzwana (P.174).

Manayila a a vona swi antswa ku tidlaya a hambana ni swa misava leyi, ni ku va a xanisiwa hi tata wa yena. Loko a ri ekusuhi swinene no raha xitulu lexi a khandziyile ehenhla ka xona, hi xihatla swinene emakorhweni ya mbilu ko tumbuluka xiritwana lexi nga n'wi tlhavela mukhosi xi ku:

> Ku khongela kona u khongerile Manayila, xikhongelo xa wena a xo nkhuu! Ntsena swi tive leswaku xikhongelo lexi xa wena i xa hava...swi tive leswaku ndhawu ya lavo fa hi ku tisunga etilweni ku hava. Swona loyi a nga ku byela leswaku loko u file u ta va u wisile maxangu lawa u nge u tsutsuma wona i mani? (P 176-177).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ntshaho lowu wu kombisa xihatla lexi Manayila a kumeke nhlamulo hakona. Lexi i xiritwana lexi nga tela Manayila hi xihatla kutani a susa miehleketo yo lava ku tidlaya hi ku chava ku langutisana na ntlhotlho lowu a wu n'wi kongomile, leswi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Mutsari u tlhela a hi paluxela hi ndlela leyi Manayila a lukeke rhengu leri a ta ri tirhisa hi siku ra nkhuvo wa yena na Muzayiwe leri hi paluxelaka swinene theme ra *thriller*. U vone swi antswa ku va a nyamalala hi xihatla. Mhaka yo nyamalala ka Manayila yi hlanganise Ntekele nhloko hi xihatla. Manghenelo ya yena endlwini ya vanhwanyana ya hlamarisile swinene, hikuva mutsari u ri:

> Ku na fika kwalaho ndlwini, nkulukumba Ntekele, a nga ha gongondzi ni ku gongondza, o fika o ponomonoo, mbilu ya yena yi ri karhi yi ba leri ingiti yi ngo nthi, a ku nkhankhananaa! (P.218).

Ntekele a nga swi tivi leswaku vanhu lava a va tele hala handle xikan'we na Muzayiwe a ta va byela leto yini. Hi xihatla ku fike mufana loyi a nga nghena hi nyandhayeeeyo, emutini wa Ntekele, lava a va ri endlwini va siyisana ku ya enyangweni, va va va huma tani hi ntlhambi wa timbuti loko wu huma etshangeni, va ya twa mahungu lawa a ya ta na jaha leri. Ri vike leswaku Manayila u tihoxile exidziveni xa n'wana Nghanyana laha a ku ri ni tingwenya to kelema swinene. Ntsako wu hundzuke xirilo, swa nkhuvo swi xaxa hi xihatla.

Nhlazini u vone mhaka yo tsema nhlana a nga yi langutelanga loko va ri etihlampfini na Gawu. U vone sole ra yena ri konya hi tihlampfi. Endzhaku ko tshunxa sole ra yena, u ri nekanekile a ya naro eribuweni ra nambu. U chavisiwile hi nenge wa munhu lowu a wu kumeke ni tinhlampfi. Mutsari u boxa leswaku:

> Nhlazini u tshikile sole leri a ri tamerile hi xihatla, a va a tlulela ni le henhla hi ku chava, milomo hi xinkarhana yi basulukile yi te paaa, mahlo ya humele ya ri tani! (P 241).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Leswi ntsumbu wa Manayila a wu nga se kumeka, va ve ni ku tshemba leswaku xipimbi lexi xa nenge wa wansati a xi ri xa yena Manayila, laha ku veke ni nkosi wo lahla xipimbi lexi. Jamboti leswi a ku ri khale a nga vonaki eRixongile, u tile emasirheni hi ku kalakala, kutani:

> A phendla-phendla vanhu lava a va ri kwalaho, a kongoma bokisi leri a ri lo tikitiki, ehenhla ka timhandze leti a tihingakanye nsele...(P.251).

Manghenelo ni maendlelo ya Jamboti emasirheni ya hlamarisile vayoweri, hikuva u nghene swi nga languteriwanga naswona marilelo ya yena a ya hlamarisa vanhu, leswi paluxaka ngopfu theme ra *thriller*.

Manayila a nga lovanga loko a ri exitimeleni xo ya eBonn u vone hi ndlela leyi nsulavoya yi laveke ku kanganyisa wanuna loyi a tshame na yena exitulwini xin'we. Mhaka leyi yi humelele Manayila a nga ya langutelanga. Mutsari u boxa leswaku:

> Manayila u te loko a languta, o vona xandla xi ri karhi xi tlhotlhovela xi enghena exikhwameni xa baji ra lowanuna...ndzhaku xandla xelexo xi huma ha swintsongo ni xipaci xa lowanuna, n'wini wa xona ni leswaku ku humelela yini (P.245).

Theme ra *thriller* ri humela erivaleni nakambe loko tsotsi yi ri ekusuhi swinene ni ku humesa xipaci, Manayila handle ko kanakana kumbe ku titwa, "O wanuna hi xisungunu tlhi", a ri karhi a huwelela a ku: "xipaci xa wena xa famba, va ku yivela vavoo" (P.246) ! ku chava ku nyikile Manayila matimba kutani wanuna o namba a mana voko ra tsotsi hi khehele, a va a yi khoma hi mikolo. A ku ri mphensamphensa exitimeleni, swilo a swi humelela hi ku hatlisa swinene. Leswi swi pfune Manayila hikuva u kume ku pfuneka hi xihatla, a kuma ko tshama

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

no va a lavisiwa Jamboti loyi a n'wi vitana makwerhu eka nkarhi wa sweswi. John Chavani a nga kanakananga ku n'wi pfuna hikuva u te ri:

> U nga ki u vilela n'wananga u ndzi pfune ngopfu, kutani na mina ndzi ta ku pfuna. A hi muke swin'we ekaya ka mina, ndzi ta ku pfuna ku ku lavisa makwerhu (P.247).

Malwandla ya Manayila ya n'wi pfunile hikuva hi ntiyiso a a hlangene nhloko, a nga ha tivi leswaku u ta fikela eka mani eBonn. John Chavani u vone swi antswa ku yisa xitiviso xa ku laviwa ka Jamboti eka Radio Tsonga, laha va nga yi hlwerisangiki mhaka leyi. Madyambu ya siku rero, eka nongonoko wa "Ndzi laviseni", va haxe xitiviso lexi. Leyi a yi ri ndlela ya xihatla leyi a yi ta endla leswaku va hatla va kuma Jamboti.

Loko va ri eku fihluleni nimpundzu emutini wa John Chavani, a va tshembanga leswi mahlo ya vona a ya va komba swona va nga swi anakanyanga. Ku nghenile Mufundhisi Chavani, kutani na yena a hlamala hikuva mutsari uri:

> Handle ka ku titwa a ticukumeta kunene ehenhla ka xitulu, a va a tikhomelela nhloko a ku ntsee! Miehleketo ya yena yi ri karhi yi tlhelela ekaya eRixongile... a vona ku xaniseka loku va nga xaniseka kona hi tlhelo ra Manayila (P.267).

Lexi a xi hlamarisa Mufundhisi i ku vona Manayila a ha hanya hikuva a a tiva a hundzile emisaveni. Loko Mufundhisi a hlokohlisile Manayila, u hlamurile handle ko tipfinyinga naswona hi xihatla a nga ri na mhaka na John na Bella, a rivala hi mavunwa lawa a va byeleke loko a fika, a ku:

> Mufundhisi, mhaka ya mina yi tiviwa hi n'wina. Xana a ndzi fanele ndzi khensile ku tekiwa hi mukhlabye luya wo ka ndzi nga n'wi rhandzi? (P. 268).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ku hlamala ku ve kona exikarhi ka John na Bella loko va twe leswaku Jamboti a ri jaha wa Manayila kambe a va kombisanga ku kwata. Va vone a endle mhaka ya nkoka hi ku luka rhengu leri nga ta endla leswaku a nga pfuki a tekiwile hi Muzayiwe. Manayila a a nyanyuke ngopfu loko Mufundhisi a n'wi byele leswaku Jamboti u kona ekaya. U vone swi antswa leswaku a muka na mufundhisi. Hambileswi Jamboti a a nga ha langutelanga ku vuya ka Manayila laha misaveni, swi n'wi tekele nkarhi ku amukela leswaku munhu loyi a n'wi vona a ku nga ri xipuku, kambe a ku ri yena "Nayi"... hi xiviri. Jamboti a a tsutsuma hi rivilo lerikulu hikwalaho ko chava Manayila, Mutsari u kombisa ku cinca hi xihatla ka Jamboti leswi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni a ku:

> Milomu hi xinkarhana yi basulukile yi lo paa, ongeti o funya mapa. Ku twa, ku vona hambi ku ri ku ehleketa swi n'wi sukela hi xinkarhana, a titwa ni loko a ku ngiri, ngiri, a va a phutseriwa hi xinyama lexikulu, ku ku whiii! (P.279).

Ntshaho lowu wu paluxa leswaku swilo swi humelele hi xihatla lero na yena Jamboti a nga twisisi leswaku a nga va a lorha kumbe a hlanganile nhloko.

Ntekele a nga vanga na wona ntsako. Leswinene hinkwaswo leswi a swi kunguhatile u tsandzekile ku swi fikelela. Rifumo ra yena ri nyamalarile a nga swi langutelanga. U tsandzekile ku eneta ku navela ka mbilu ya yena. Manyunyu, ku tikukumuxa ni ku tiehleketelela swa yena a ri swakwe swi n'wi onherile evuton'wini. A a rhandza ngopfu rifumo, ku xiximiwa ni ku fundzhiwa. Hinkwaswo swi hundzuke norho hikuva a hundzuke xikamba xo hetelela, a nga ha ri na ndzhuti etikweni hinkwaro.

Lefty ni ntlawa wa yena wa tinsulavoya a va tiendla tintlhari, a va nga tshembi leswaku a nga va kona munhu loyi a nga va khalutisaka vutomi. A va navela rifumo ra misava va nga ri tirhelanga. A va tekela vanhu swa vona hi vuxisi, kambe va siyile misava ni leswi nga eka

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

yona va nga si mila ni meno. Vatirhi va ka Jesco va va tsemise ku navela ka vona hi ku va balesela va fa.

3.6 NKATSAKANYO WA NDZIMA

Eka tsalwa ra ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!***, mutsari F.A. Thuketani u swi kotile ku paluxa hungu hi ndlela leyi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Makunguhatelo ya timhaka hi swimunhuhatwa a ya ri ya xiyimo xa le henhla ngopfu naswona a ya kombisa vutlhari. A swi teka goza hi xihatla eka makunguhatelo ya swona, kambe ku navela ka swona a ku hetiseki hambiloko makunguhatelo ya ri lamanene. Ku va ni mhaka leyi tumbulukaka ku sivela swimunhuhatwa leswaku makungu ya swona ya nga fiki emakumu.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

NDZIMA YA 4

NKANELO WA THRILLER EKA TSALWA RA I VUTOMI.

4.1 Manghenelo

Ndzima leyi yi ta nyika nkatsakanyo wa tsalwa ra ***I vutomi*** hi C.M. Lubisi. Ku ta tlhela ku xopaxopiwa theme ra *thriller* eka tsalwa leri ku kombisiwa hilaha swimunhuhatwa swi hatlaka ku teka goza hakona eka makunguhatelo ya swona ya timhaka. Ku ta kombisiwa ni mbuyelo lowu va wu fikelelaka eku heteleleni ka makunguhatelo ya vona ya timhaka leti va tilulamiseke hi xihatla.

4.2 Nkatsakanyo wa *I vutomi*

Tsalwa ra ***I Vutomi*** ri vulavula ngopfu hi Dave Matome Sekhukhune loyi a nga xava swigevenga Hlomani Matlharini na Dlayani Killer Muhundzisi leswaku swi ya dlaya Billy Masangu. Dave na Billy a va tirha swin'we eTurfloop va ri valeteri. Billy a ri nhloko ya Ndzawulo ya Curriculum Studies kasi Dave a a ri muleterinkulu eka yona Ndzawulo leyi. Dave a a lava xitulu lexi a xi ri na Billy hikokwalaho a nga kunguhata ku dlaya Billy. Dave u lulamisile kungu ra ku duvula Billy eriweni ra Magoebaskloof loko a ri endleleni yo tlhelela ekaya eNkowankowa. Billy u pfuniwile hi Mathevula, un'wana wa swichudeni swa kwale Turfloop.

Maphorisa ya nghenelerile eka ndzavisiso wa mhangu leyi hi ku vona leswaku vuthala bya tsotsomba, maphorisa ya yile ya ya endla xitiviso xa mhangu leyi eka maphephahungu ni ku swi haxa eka thelevhixini, va tlhela va tlhandlekela hi R100 000-00 ya mahlo marhotirhoti eka loyi a nga ta nyika vuxokoxoko. Hi ku vona mali, Jordaan n'wapurasi u tsundzukile Davula loyi a n'wi hlongoleke hikuva a vurile leswaku hi siku leri mhangu yi nga humelela hi rona a famba a lava homu u vurile leswaku u pone ku fa hi ku baleseriwa hi swigevenga leswi

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

a swi tumberile eriweni ra Magoebaskloof. Jordaan na Matlou va heleketanile eBushbuckridge laha Davula a a tshama kona na malume wakwe.

Jordaan u tivisile maphorisa, kutani vulavisisi byi sungula ku olova. Mepe lowu Davula a wu yiveleke swigevenga wu pfunile ku kondza va khoma Dave Sekhukhune, laha a nga boxa mavito ya swigevenga. Swigevenga swi hanyile vutomi byo tumbela, kambe va tsandzekile ku ya ekule na byona hikuva Fanie Wessels u va lemukile loko va tile evhengeleni ra yena. U tivisile maphorisa kutani va sariwa endzhaku, ku kondza va ya khomiwa eJoni. Huvo yi va vone nandzu, kutani va gweviwa.

4.3 Nxopaxopo

Eka tsalwa leri, mutsari eka mapaluxele ya yena ya humesela hilaha timhaka ti humeleleke hi ku hatlisa hakona, leswi paluxaka theme ra *thriller* naswona ti ri karhi ti nyanyula vahlayi. Swimunhuhatwa swi kuma ntsako wa nkarhinyana, hikokwalaho ku navela ka swona a ku hetiseki. Ntirho wo duvula Billy Masangu wu endliwile hi xihatla swinene naswona swi va oloverile ku wu endla. A va ri na ntiyiso wa leswaku laha a va tumbete movha kona na laha vona a va tumbele kona a va voni hi munhu. Kasi a hi ntiyiso. Loko Davula a ri karhi a lava homu ya Jordaan eswihlahleni swa Magoebaskloof, hi xihatla a nga swi langutelanga u vone movha wa "4X4" wu yimile endzeni ka khwati ro tlhuma swinene. Loko a wu tshinelerile Davula, u wu pfurile hi xihatla kutani a teka mepe lowu a wu ri exitulwini xa mukhandziyi. Mutsari u ri:

> Davula xi lo languta matlhelo hi vukheta swinene xi nga voni munhu, xo pfula rivanti, xo mepe wee, xo pfala, xi wu phutsa-phutsa kahle xi wu chela exikhwameni ivi xi nghena endzeni ka swihlahla (P.2).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Swihlahla leswi a swi phasaphasanile loko munhu a nga si fika exikontirini, kutani a tiyisela a nghena eka swona, kutani a ku dliti, hi vona, a ku ri vamaheche vambirhi. Hi ku hatlisa Davula u twe mpfumawulo wa movha, endzhaku ku twala wun'wana, laha mutsari a nge :

> Ivi ku twala mpfumawulo lowukulu, wo chavisa, wo ninginisa ni misava. A wu ri mpfumawulo wa swibalesa wu tata nhova hinkwayo. Ku twala ku fayeka tinsimbi ta Valungu etlhelo lerin'wana ra gondzo (P.5).

Mpfumawulo lowu a wu twala, a ku ri swigevenga loko swi balesela movha wa Billy Masangu. Dave a xave swigevenga leswaku swi ta herisa vutomi bya Masangu hikuva a navela xitulu xa Billy ku kondza a nghenela hi miehleketo leyo biha.

Davula a a talelwe, kutani hi xihatla xikulu a a boheka ku tsutsuma ku sirhelela vutomi bya yena. Vavanuna lavambirhi a va ri endzhaku ka Davula hikuva a va n'wi vonile. Davula u twile khwela ri ba endzhaku ka yena, kutani hi xihatla:

> Xo hundzuluku, xi ri vatla, xi chavile swinene. Xi swi tiva leswaku qulu ri nga tshama enyameni nkarhi wun'wana ni wun'wana (P. 6).

Davula u swi vonile leswaku a byi hanyeriwi, naswona "sikisi" yi pfune vo tala, a nga yimelanga ku byeriwa hi munhu leswi a fanele ku swi endla hi xihatla ku ponisa vutomi bya yena. Loko Mathevula a ya fika eMagoebaskloof u kumile nghozi leyi vangiweke hi vavanuna lava. Vanhu a va tele, kambe a va chava ku ya ponisa munhu loyi a ri endzeni ka movha. Hi xihatla, leswi humeselaka theme ra *thriller*, Mathevula u vutisile loko maphorisa ya vitaniwile, u vone swi fanerile leswaku a hatla a ponisa vutomi bya wanuna loyi a tshika ku hlalela munhu loyi a ri eku cemeni. Mathevula u teke goza hi xihatla ro ponisa, a rivala hi vutomi bya yena. Ndhawu leyi movha a wu chakamele kona a ku chavisa, kambe u sindzisile ku nghena. Mutsari u ri:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Leswi nga landzela Mathevula a nga swi vonanga. U lo tikuma a lo pavalala kwala henhlanyana ka movha. Milenge ya yena a yi hakamerile kahle. A lwa ni rivanti ra movha ri kondza ri pfuleka. Mathevula a lehisa voko a n'wi koka, mucemi a huma (P.11).

Xiyimo lexi a xi tika, kambe Mathevula u xi tiyiserile, a vona ku ri mfanelo ku ponisa munhu loyi a nga n'wi tivi. Theme ra *thriller* eka leswi endliweke hi Mathevula ri ti komba ku ponisiwa ka Billy swi humelerile hi xihatla swinene.

Hi hala tlhelo Davula u tsandzekile ku kuma homu ya Jordaan leyi a yi lahlekile hikokwalaho ko chavisiwa hi swigevenga. A a nga tivi laha a ta sungula kona loko a fanele a hlamusela Jordaan. Loko Davula a byela Jordaan u twe mpama wu tshama enyameni a nga swi langutelanga. Mutsari u ri : "Jordaan a tlhava xifanyetana hi mpama, xi vona rihati mpfula yi hundzile" (P.13). Ku biwa ka Davula swi humelerile hi xihatla naswona a nga swi langutelanga hikuva a ha hlamusela leswi humeleleke.

Jordaan a nga tshembi mahungu lama Davula a a n'wi byela wona. Jordaan u tlhele a yingisela nsati hi xihatla kutani a hlongola Davula, a tshemba leswaku Davula u fanele a xavise homu yakwe, kutani u ri: "ya, mufana loyi wa hemba, ndzi ya n'wi hlongola hi nomo lowu" (P.17). Loko Jordaan a fika endlwini ya Davula u lo ba rivanti ni ku raha hi nkarhi wun'we, hi xihatla Davula u lo:

> ...Teka xiburukwana a ambala hi ku hatlisa, a tlula kunene a pfula rivanti. Jordaan a nghena a lumile ni meno....." famba sweswi! "A ndza ha lavi ku ku vona laha purasini ra mina (P.18).

Davula hi ku hatlisa swinene u lo namba a huma eku vonakaleni a nghena emunyameni laha ku nga ni ku getsela ka meno. Evusikwini byebyo, Davula u fambe hi xikontiri kutani a twa

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

ku duma ka movha, a vona mavoni hi le kule. Xilorana xi fikile xi ku njirr, kwala a yimile kona, naswona a nga byelanga hi munhu ku khandziya. Mutsari u ri:

> Davula o tlulu, a ku endzhaku ka xilorana karakara, no va byela leswaku u ya kwihi a nga va byelanga (P.21).

Mhaka leyi yi humelele hi xihatla ngopfu, Davula a nga lavi leswaku ku humelela xihoxo xo va movha wu n'wi siya emakhwatini lamo chavisa, swo tala a ta hlamusela emahlweni. Loko xilorana xi va siyile epatwini ro ya eHoedspruit va hatle va kuma movha wa Malatjie, kambe va tlhele va xika hikuva Malatjie a ala ku khandziyisa Davula, a vula leswaku a nga layichi vavanuna. Hambileswi Malatji a va kholeleke, va tlhele hi ku hatlisa swinene va kuma movha wun'wana wu ri na vavanuna vambirhi. Movha lowu wu tlhele wu hela petirolo hi xihatla riendzo ra vona ri nga si ekule.

Theme ra *thriller* ri tlhela ri humelela hi nkarhi lowu mafokisi a va ri ku lavisiseni ka mhangu yo duvuriwa ka Masangu, va hatle va tsundzuka leswaku lexi a xi ta va pfuna i ku veka xitiviso. Gwavula u tlhele a hatlisa a ehleketa leswaku hambiloko vanhu va ri na vuxokoxoko va nga ala na byona loko va nga khomisiwanga nchumu, kutani hi xihatla a ehleketa leswaku:

> Vanhu va masiku lawa va lava mali ku tlula hinkwaswo, vutomi bya munhu a bya ha ri na nchumu ku ri na mali etafuleni (P. 42).

Endzhaku ko vonana ni vakulukumba va xitichi hi mhaka leyi, va twananile ku veka dzana ra magidi ya tirhandi eka loyi a nga va nyikaka vuxokoxoko lebyi nga ta endla leswaku ku khomiwa vabaleseri va Billy. Theme ra *thriller* ri humelela hiloko Jordaan loko a twile mahungu lawa, a tekeke goza hi xihatla ro famba a lava Davula hambileswi a nga swi tivi leswaku u tshama kwihi. U twe a tisola loko a hlongorile Davula. Hikokwalaho ko rhandza mali, Jordaan u tekile Matlou a famba na yena eBush, mutsari u ri:

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

> Tani hi leswi xo veketela xi bolaka, Jordaan a nga ha yimelanga mundzuku. U lo teka "bakkie" ni mutirhi wa Wantima va kongoma eBuxi (P 56).

Hi ntiyiso Jordaan a a nga lavi ku tisola eka Davula, kambe a a lava vuxokoxoko leswaku a ta byela maphorisa kutani a kuma mali ya mahlo marhotirhoti.

Ku hatlisa ka leswi swilo a swi humelerisa xiswona swi paluxa leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Mhaka leyi yi tlhela yi ti komba hiloko Sekhukhune a hatlisile ku kuma xitulu xa Billy, hambileswi a xi ri xa nkarhinyana. Rhekitara Baloyi a nga hlwelanga ku hatla a teka xiboho eka ku thola Dave, hi twa a bela Dave riqingho a ku:

> Ndzi kombela mi vitana valeteri hinkwavo va "Curriculum Studies" mi ta haleno "eleventh floor" hi nomo lowu...Hi nomo lowu tanihilaha rhekitara a a lerisile hi kona, valeteri va ndzawulo a va hlengeletanile exithezini xa vukhume-n'we (P.50-51).

Laha rhekitara u tivisile valeteri leswaku Sekhukhune u ta va yena mukhomeri wa nhloko ku kondza Masangu a vuya. Va sungurile ku n'wi qhavula, va n'wi khensisa eka xiyimo xa yena lexintshwa.

Ku yisa emahlweni ni nkanelo lowu hi nga boxa leswaku hi ku chava ku khomiwa, hi xihatla swinene, swigevenga swi luke mano yo lavisisa laha Davula a a tshama kona, hikuva a va vona onge xi ta va tatela mahlo. Va fikile eka dladla ra Maseromola hi ku copeta ka tihlo. Maseromola a nga langutelanga khombo, kambe a langutele murhandziwa wa yena loyi va kumaneke kwala purasini, hikwalaho a nga ha vutisanga pasi na xipecele, hi ku hatlisa u lo pfula rivanti loko a twe ku gongondza, mbilu ya yena yi lave ku yima hi xihatla loko ku nghena swivumbiwa swimbirhi, xin'we xi khomile thoci, swi ambarile swin'wana

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

eswikandzeni ni le mavokweni ni majazi lamakulu. Hakunene timhaka a ti humelela hi xihatla hikuva:

> Maseromola u lo tlulela endzhaku a nga titwanga, xin'we xa swivumbiwa leswi xi n'wi komba hi xibalesa, xi n'wi lerisa ku ka a nga ninginiki, lexin'wana xi ku rivanti ba! (P.61).

Swigevenga a swi lava ku kumisisa ntiyiso wa laha Davula a nga kumekaka kona, Maseremola u va byerile leswi a a tiva swona hi Davula kutani va kavanyetiwa hi mpfumawulo wa movha, va bohekile ku huma hi xihatla hikuva a ku nga ri na vutumbelo. Matlou u chikile, Jordaan a jikisa movha kutani timboni ti tsayitile Dlayani tanihi rihati ti tlhela ti hundza eka yena.

Theme ra *thriller* ri ya emahlweni ri paluxeka hiloko Matlou a fikile a tiseketela hi murhi a lava ku hlamula ntumbuluko. Hlomani loyi a a pavalarile ebyanyini o hatla a yi hlaya yi pfariwile. A ku tluluu, hi nkarhi, a vhika mpfula leyi a yi ta n'wi nela. Kutani hi xihatla na yena Matlou a ku tluluu, mutsari u ri:

> A twa miri hinkwawo wu ku yavayava, hi ripfalo. Milenge yi n'wi vutisa yi ku xana ndzi endla ntirho wa mina ke? Kambe a twa xiove lexikulu xi n'wi tsondzerile no n'wi tlimba nhamu hi le ndzhaku. A a ti twa onge u lo khomiwa hi nsimbhi kumbe ku manyiwa hi maribye (P 64).

Hi hala tlhelo, Jordaan u vone swi antswa ku ya tivisa maphorisa leswaku Davula hi yena a nga vona mhangu leyi yo baleselana loko yi humelela hikuva Davula a arile ku vuya na yena loko a landziwile eSongeni. Maphorisa va kunguhatile ku ya eSongeni hi siku lero, loko va fika eka malume wa Davula a va tirha swilo hi xihatla hikuva a va nga lavi ku haheriwa hi tuva leri a ri ta va pfuna ku fikelela ndzavisiso lowu. Mutsari u ri:

> Mimovha yi fikile yi boha tibiriki eka vaDavula. Vakhandziyi va pfula timbati eka mimovha ha mimbirhi, va tlula kunene (P. 76).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Hi ntshaho lowu leswi landzeleke i ku va maphorisa ya fambile na Davula exiticini xa maphorisa xa Tzaneen, laha a vutisiweke swivutiso swo tala kutani va kuma vuxokoxoko byo enela byo ya khoma Sekhukhune tanihi muluki wa kungu hinkwaro ro duvuriwa ka Masangu.

Sekhukhune u hlanganile na swigevenga ehodela ya Gravelotte laha a va hakeleke mali yo ringana R 20 000, u xotisile R 10 000, a vula leswaku ntirho a wu helelanga. Hlomani u n'wi byele leswi a a fanele ku n'wi byela swona. Hiloko Sekhukhune a mita marito ya yena hi xihatla a ku:

> "NO! yima, yima hi vulavula Hlomani!" ku kombela Sekhukhune, a chavisiwile hi marito ya muthoriwa wa yena. A tlakusa xibegana, a xi tlhavetela, a humesa khume ra magidi ya tirhandi, a nyika Hlomani (P. 86).

Sekhukhune a a chava ku fa hikuva a a swi tiva leswaku swigevenga leswi a swi ta n'wi dlaya. Swigevenga swi tlhavele emahlweni na Matlou swi kongoma eSongeni. Malume wa Davula u hlamarisiwile hi ku fika ka swigevenga a nga swi langutelanga. Loko swi fikile, Hlomani u gongondzile, kutani:

> Malume wa Davula a ku rivanti nkwaa! Hi xihatla xa rihati Hlomani a haxa mukhalabye xikandza lexi hi byalwa. Mukhalabye a tlulela endzhaku, a nga ha voni. Byin'wana byi ku dzworr, etinguveni ta yena. "Yes, se hi fikile!" ku titivisa Dlayani a kombile mukhalabye hi xibalesa, a n'wi susumetela endzeni ka yindlu swinene
> (P. 90).

Mukhalabye loyi hi xihatla swinene a a swi vona leswaku swilo swi bihile, kambe a tibyela leswaku u ta yima na Davula eka hinkwaswo leswi n'wi humelelaka. U tlhele a kota ku

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

ponisa Davula ku va a biwa hi maphorisa hikuva a va tshembisile leswaku ku na mepe lowu nga dirowiwa etaleni. Maphorisa va fike va kuma tala ri hisiwile, va ringetile ku handzahandza kambe do!. Kasi mukhalabye a a xiyaxiyile a nga si hisa tala, a teka mepe a veka endlwini, u wu nyiketile maphorisa, kutani Davula a pona ku biwa.

Theme ra *thriller* ri tlhela ri paluxeka hi nkarhi lowu Sekhukhune a a tshamile na murhandziwa wa yena Angel ehofisini. Leswi swi humelela hiloko hi xihatla a kavenyetiwile hi ku nghena ka mafokisi manharhu, naswona manghenelo ya vona a ya n'wi tiserile ripfalo. Mutsari u ri:

> Swilo a swi humelela hi rivilo ku tlula leswi Sekhukhune a a swi languterise xiswona. Miehleketo ya yena a yi pfindlukile. A twa nhloko ya yena yi pandza hi nkarhi wuntsongo (P.103).

Marito ya "swilo a swi humelela hi rivilo" ya kombisa hi ku hetiseka leswi theme ra *thriller* ri kongomaneke na swona. Sekhukhune u boxe ntiyiso wo duvuriwa ka Masangu, a nga kalanga a jikajika. Loko a vutisiwile u hlamurile hi xihatla a ku:

> Tshamani ehansi vakulukumba va mina ndzi mi hlamusela hinkwaswo mi ta ndzi khoma mi ri na vumbhoni ni vuxokoxoko byo enta....vavanuna, ndzi dyohile. Ndzi nga ka ndzi nga ringeti ku tibiyelela (P.104).

Sekhukhune u hlamusele ndlela leyi a ngheneriweke hi ndzingo hakona a kala a lava ku dlaya Masangu. A boxa mavito ya Dlayani na Hlomani lava a va nyikiwile ntirho wo hundzisa Billy emisaveni. Sekhukhune u tlhele a ya emahlweni no lava ku pfala maphorisa milomo, a va tshembisa leswaku loko vo n'wi tshika, un'wana na un'wana u ta n'wi sula mihloti hi makumembirhi wa magidi ya tirhandi. Sekhukhune a a lava ku hatla a ta ni xintshuxo eka vubihi lebyi a byi endlile.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Theme ra *Thriller* ri ya emahlweni ri humelela nakambe hiloko Fannie Wessels a swi kotile ku hatla a tiva swigevenga leswi a swi laviwa hi maphorisa, hikuva hi masiku a swi ta eku xaveni ka phephahungu evhengeleni ra yena. Hi xihatla swinene u hatlisile a tivisa maphorisa hi ku va bela riqingho. Loko Fanie a ha ba riqingho, theme ra *thriller* ri paluxeka hiloko Dlayani a sala a yiva mali hi xihatla emichinini, kutani a baleka. Loko Fanie a lava ku cincela muxavi un'wana, u hlamarisiwile hi loko a pfula muchini wa mali. Mutsari u ri:

> Loko a fika emuchinini o kuma wu lo ahlama. Mali hinkwayo ya maphepha tswetu! A yi mirile milenge. Longele ra kona a ku ri leriya ro vutha hinkwaswo hi ndlela ya mpfilungano ni mpfilumpfilu (P.129).

Ntshaho lowu wu kombisa xihatla lexi swilo swi humeleleke hakona loko Dlayani a longe mali hinkwayo a jahele ku famba leswaku Fanie a nga ha n'wi kumi eka xivandla xexo.

Mhaka yin'wana leyi humeleleke hi xihatla leswi humeselaka theme ra *thriller* i ku va Moloto a tsakile hi ku khomiwa ka Sekhukhune. Moloto u nghenile ehofisini ya Phahladira handle ka mpfumelelo, a ya hlaya timhaka hikuva a ti n'wi hlohlonya. Phahladira u hlamarile endlelo lero tani hikuva mutsari u ri:

> Moloto a nghena onge i bubutsa, a tsutsumela eka Phahladira onge i hanci ya rihuhu. A lahlela phepha-hungu ehenhla ka buku leyi Phahladiri a a tsalela eka yona (P.132).

Maendlelo ya Moloto a ya nga tsakisi hikuva hi masiku a a themendhela Sekhukhune a n'wi vula Homeboy ya yena. Moloto u ye emahlweni a kombisa magoza yo hatlisa lawa a a a famba hi wona eka maendlelo ya yena ya swilo. A ku helanga tiawara timbirhi eka siku leri Sekhukhune a nga khomiwa hi rona, Moloto a se a rhandzana na ntombi ya Dave, Angel. U n'wi tshembisile tilo ni misava hi xihatla, hi vumunhu hi tela hi ku chava no hlamala loko

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

munhu a khomiwa a ya exitokisini, kambe Moloto a fa mapfalo hikuva u byela Angel leswaku:

> Mina ndzi nga swi endla sweswo hinkwaswo ntsumi ya mafi, loko wo pfumela ku va nhwana wa mina (P.135).

Moloto u kume nkarhi wo hetisisa ku navela ka yena loko Sekhukhune a khomiwile. Moloto u tlhela a va ni nsele a handzula papila leri Sekhukhune a n'wi lerisile ku ya ri nyika Angel siku a n'wi endzerile exitokisini, u tlhela a ti themendela eka vubihi bya yena a ku:

> Ndzi hahisile ntsumi mina nyenyana ya ka Moloto. A ndzi kalanga ndzi heta nkarhi hikuva nkarhi i mali. U ta sala u khomile tinsiva wena Sekhukhune (P.139).

Ku ndlandlamuka ka theme ra *thriller* ku tlhela ku ti komba loko Dlayani na Hlomani va kunguhatile ku tekela un'wana movha hikuva 4 x 4 ya vona a yi tiveka, tanihiloko yi hlamuseriwile eka maphephahungu. Hlomani u vula leswaku: "A hi pambule wun'wana laha patwini hi ku hatlisa" (P.142). Rito ra "hatlisa" ri kombisa rivilo ra leswi swilo a swi fanele ku fambisa xiswona. Vavanuna lava va kumile Mulungu na nsati wa yena kutani hi xihatla swinene mutsari a hlamusela hilaha Dlayani a tekeleke Mulungu movha a ku:

> "Tisa swilotlela!", a vekile xibalesa enhlaneni wa loyi wa xinuna. A n'wi tshinelerile swinene hi ndlela leyi vahundzi va ndlela a va ta ehleketa leswaku i vanghana vambirhi va nga ku xurhiseni ka mahlo hi ntumbuluko. Mulungu u lo nghenisa voko exikhwameni, a teka swilotlela a nyika Dlayani. Nsati wa Mulungu na yena a biwile hi gwitsi. A a nga ta ninginika (P.143).

Hi ku hatlisa loku a a nga ku ehleketanga, Mulungu u sale a hlamele, swigevenga swi balekile hi movha wa yena. U hete nkarhi a nga tivi lexi a a fanele ku xi endla.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Timhaka tin'wana leti humeleleke hi xihatla hiloko Masangu a kombisa ku hatlisa ka vutomi bya mahanyele ya van'wana va vatirhi va xibedhlele. Muongori u tsandzekile ku tikhoma emahlweni ka xigulani, kutani a tswontswa Masangu a nga ehleketanga nchumu. Mutsari u ri:

> Muongori a tlakusela nhloko a tswontswa Billy hi ku hatlisa, Billy a nga si ehleketa nchumu (P.149).

Masangu a a swi rivele leswaku u le xibedhlele, u lo kavanyetiwa hi ku nghena ka Dokodela hi xihatla a nga ti tivisanga, swandla swa yena swa ha n'wayan'waya nhlana wa muongori. I ntiyiso timhaka a ti humelela hi xihatla hikuva Dokodela u ke a tela hi mavondzo a ku: "VaMasangu a vo rhandziwa va nga n'wi tirhelanga "(P.150).

Xihatla xa leswi swilo swi humelelaka hakona xi tlhela xi tikomba loko maphorisa va tirhisile miehleketo ya vutlhari hi xihatla tani hileswi movha wa swigevenga a wu tsutsuma hi rivilo ro chavisa swinene, va vone swi antswa ku bela maphorisa ya Joni riqingho leswaku va endla *road block* eka tindlela hinkwato to nghena eJoni. Mabyalana u lerisile leswaku:

> Fonelani maphorisa ya le Joni, mi nyika vuxokoxoko hinkwabyo bya movha wolowo. Mi va byela leswaku va pfala tindlela hinkwato to nghena eJoni hi xihatla (P.154).

Ndlela leyi a yi ta hatla yi va pfuna, kambe naswona swigevenga swi lukile mano hi xihatla loko va kumile maphorisa eka *road block*. Mutsari u ri:

> Hi ku copeta ka tihlo Dlayani a pfula rivanti ra movha, a khwekisa xibalesa kan'we a xi kombile etlhelweni ra maphorisa, a tsutsuma hi miri wa movha, a jika hi le ndzhaku ka wona, a nghena exikarhi ka mimovha,a tsema a ri vona, a korhamerile ehansi (P.157).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Leyi a yi ri ndlela yo antswa eka swigevenga ku ponisa vutomi bya swona. Hlomani na yena o "xa ntima i bodlhela", hi xihatla swinene o tlula, na yena a tshwimba kunene hi le xikarhi ka mimovha, yena o pfulela kunene maqulu ya kona, a ma kongomisa endzhaku ni le matlhelo, a balesela handle ko hlawula a ri eku tsutsumeni. Maphorisa a va ehleketa leswaku va ta khoma swigevenga leswi hi ku olova, kasi a va tixisa hikuva naswona a swi teka goza hi xihatla. Hambileswi thekisi ra Nzimande a ri tele, a nga kanakananga ku pfuna vavanuna lava a va ta hi ku tsutsuma va yimisa rintirho ehenhla ku komba leswaku va ya edorobeni. Nzimande u yimile hi xihatla, kutani a lerisa vakhandziyi a ku:

> Va pfulelani va nghena! Mbilu yi ri karhi yi ku daku-daku hi ntsako. A hlaya mune wa tirhandi hi ku fika ka vona (P.160).

Mhaka leyi nga humelela hi xihatla i ya ku va vakhandziyi va hlamarisiwile hi maphorisa lawa ya va siveke exikarhi ka patu swi nga languteriwanga. Mutsari u ri:

> Vakhandziyi va hlamala, va hundzuluxa tinhloko va languta endzhaku hi nkarhi wun'we. Va ku va ha tivutisa leswaku ku humelela yini, ku fika wun'wana movha wa mophorisa hi le mahlweni ka vona, va ku va ha tikhomile swilebvu, va ahlamisile milomo, thekisi ra vona ro va ri rhendzeriwile, ku ri khale muchanyeri wa vona a bohile tibiriki ri yima ntsirrr! (P.162).

Theme ra *thriller* ri humelela nakambe hi siku ra ku tengiwa ka nandzu wa ku baleseriwa ka Masangu. Leswi swi humelerisiwa hi Sekhukhune hikuva a hatla a ti vona nandzu ehenhla ka mhaka leyi ya manyala a yi endleke. Sekhukhune u hatle a kombisa VaGwavula leswaku u tivona nandzu hi ku vula hi xihatla a ku:

> Vavanuna, ndzi dyohile. Ndzi nga ka ndzi nga ringeti ku tibiyelela. Mi boheka ku ndzi khoma, mi vahlayisi va nawu (P 104).

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Ntshaho lowu wu kombisa leswaku Sekhukhune a amukela manyala lama a ma endleke. Muavanyisi u vone Dave nandzu tanihi loko a wu amukele khale, kutani a n'wi nyika xigwevo lexi landzelaka:

> U ta tshama ekhotsweni tinhweti ta Kaye kumbe u pfumela ku hakela magidi kaye wa tirhandi (P171).

Ku va Sekhukhune a hatle a amukela nandzu swi endle leswaku a hatla a vevukeriwa hi xigwevo.

4.4 Nkatsakanyo wa ndzima

Hi ku katsakanya hi nga vula leswaku mutsari u paluxile hungu ra yena hi ndlela leyi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Makunguhatelo ya swimunhuhatwa ya timhaka a ya ri ya xiyimo xa le henhla, kambe eku heteleleni a ku vi ni mbuyelo lowunene lowu languteriweke. Ku navela ka vona a ku hetiseki hambiloko makunguhatelo ya vona a ya kombisa vutlhari ni ku tiyimisela. Sekhukhune wa tsandzeka ku kuma xitulu xa ku va nhloko ya *Curriculum studies,* hikuva Billy Masangu a nga fanga loko vaDlayani va n'wi baleserile. Sekhukhune u vile ni ntsako wa nkarhinyana. U ringetile ku endla matshalatshala ya ku kuma ntsako lowu nga heriki, kambe u tsandzekile.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

NDZIMA YA 5

5.1. Nkatsakanyo na swibumabumelo

Xikongomelo xa ndzima leyi i ku nyika nkatsakanyo wa leswi eka tindzima letin'wana ku kaneriweke hi swona. Ndzima leyi yi ta tlhela yi nyika swibumabumelo leswi vatsari ni vaxopaxopi va fanele ku swi tekela enhlokweni eka vutsari ni vuxopaxopi bya vona hi ku landzelelana. Nkatsakanyo wa ndzima yin'wana ni yin'wana wu nyikiwa eka ndzimana ya wona ku papalata ku hlanganisela timhaka ta tindzima leti.

5.1.1. Ndzima ya 1

Eka ndzima leyi hi kombisile leswi susumeteke ndzavisiso lowu, ku nga ku hoxa xandla eka ku ndlandlamuxa ndzavisiso wa muxaka wa ntirho lowu eka dyondzo ya Xitsonga. Xikongomelo xa ndzavisiso lowu tanihilaha xi boxiweke hakona, i ku kanela hilaha theme ra *thriller* ri paluxekaka hakona eka tinovhele leti landzelaka: ***Nsuku wa mina*** na ***Ndzi ta n'wi kuma*** hi W.R. Chauke, ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!*** hi F.A Thuketana na tsalwa ra ***I vutomi*** **hi C.M Lubisi**. Ndzima leyi yi tlhele yi hlamusela maendlelo lama nga tirhisiwa eka ndzavisiso lowu. Milavisiso leyi endliweke hi swidyondzeki swin'wana yi kaneriwile ku tlhela ku nyikiwa ni mavonele ehenhla ka milavisiso leyi xopaxopiweke.

5.1.2 Ndzima ya 2

Eka ndzima leyi ku xopaxopiwile theme ra *thriller* hi ku kongomisa eka tinovhele ta ***Nsuku wa mina*** na ***Ndzi ta n'wi kuma***, ta W.R Chauke. Eka ndzima leyi ku kaneriwile hilaha swimunhuhatwa swi hatlaka ku teka goza eka makunguhatelo ya swona ya timhaka. Ku kombisiwile ni hilaha swimunhuhatwa swi nga kumeki mbuyelo lowunene eka tsalwa ra ***Nsuku wa mina***, hambiloko makunguhatelo ya vona ya kombisile vutlhari, nyanyuko ni ku

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

tiyimisela. Eka tsalwa ra ***Ndzi ta n'wi kuma,*** hi hlamuserile hi laha swimunhuhatwa swi koteke hakona ku tirhisa nkarhi lowu a swi pimeriwe wona khwatsi ni makunguhatelo ya swona a ya kombisa vutlharhi, ku kombisiwile ni mbuyelo lowu swi wu kumeke. Theme ra *thriller* ri humelerisiwile erivaleni hi ndlela leyi faneleke eka matsalwa lawa

5.1.3 Ndzima ya 3

Eka Ndzima leyi, ku xopaxopiwile theme ra *thriller* ku kongomisiwile eka matsalwa ya F.A Thuketana ya ***N'waninginingi ma ka tindleve*** na ***Ndzi ngo tinciki!.*** Ku kombisiwile hilaha Thuketana a tirhisaka hakona swimunhuhatwa ku humelerisa theme ra *thriller* erivaleni. Ndzima leyi yi kombisile ndlela leyi swimunhuhatwa a swi yi tirhisa ku fikelela ku navela ka swona, ni ndlela leyi va hlulekeke ha yona va tlhela va hlangana ni rifu hi ndlela yo vava. Makunguhatele ya swimunhuhatwa ya xiyimo xa le henhla ni mbuyelo lowu kumekeke swi hlamuseriwile eka ndzima leyi.

5.1.4 Ndzima ya 4

Eka ndzima leyi hi xopaxopile theme ra *thriller* eka tsalwa ra C.M Lubisi ra ***I vutomi.*** Hi boxile hilaha swimunhuhatwa a swi hatlisa ku teka goza eka makunguhatele ya swona ya timhaka. Hi tlhele hi kombisa ni mbuyelo lowu va wu kumeke, ematshan'wini yo kuma mbuyelo lowunene lowu a va wu languterile, va kumile mbuyelo wo biha hambileswi makunguhatelo ya vona a ya kombisa vutlharhi ni ku tiyimisela.

5.2. Nkomiso

Ndzavisiso lowu a wu kongomisiwile eka ku xopaxopa theme ra *thriller* eka tinovhele ta ntlhanu leti hlawuriweke eka Xitsonga. Eka nkanelo lowu andlariweke eka ndzima ya 1 ku fika eka 4 ku kombisile hilaha swimunhuhatwa a swi hatlisa hakona ku teka goza eka leswi a va swi kunguhata ni ndlela leyi va vuyeriweke ha yona. Nxopaxopo lowu wu kombisile

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

hilaha swimunhuhatwa swi hatlisaka ku teka goza eka makungahatelo ya swona ya timhaka, kambe eku heteleleni a swi kumangi mbuyelo lowunene lowu a swi wu languterile. Hi marito man'wana, loko swi ri ekusuhi no fikelela ku navela ka swona ku va ni ntsandza lowu swi sivelaka ku fikelela xikongomelo xa makungu ya swona. Matsalwa ya mune ku nga: ***Nsuku wa mina*** hi W.R Chauke, ***Nwaninginingi ma ka tindleve, Ndzi ngo tinciki!*** hi F.A. Thuketana na ***I vutomi*** hi C.M Lubisi ya tsariwile ni ku xopaxopiwa hi ndlela leyi humeselaka leswi theme ra *thriller* ri vulaka swona. Hambileswi tsalwa ra ***Ndzi ta n'wi kuma*** hi W.R Chauke ri humeleriseke theme ra *thriller* erivaleni, kambe ri vile ni ku hambananyana ni matsalwa laman'wana hikuva eka rona ri vile ni mimbuyelo ehenhla ka magoza lama nga kunguhatiwa hi xihatla. Tindzimana leti landzelaka ti nyika nkomisa wa leswi kumekeke eka tsalwa rin'wana ni rin'wana.

Eka ***Nsuku wa mina,*** hi kuma Smith loyi a kunguhateke timhaka ta yena to kuma nsuku hi vutlhari. A luka marhengu lama a ya famba hi ku hatlisa swinene. Vanhu hinkwavo lava a va tirhisa a va n'wi tirhela hi malwandla naswona hi ku hatlisa. Ku navela ka yena ku kavanyetiwile hi Born loyi a nga n'wi tirhela a tlhela a n'wi dlaya. U tsandzekile ku kuma nsuku lowu a a wu lava. Hambiloko makunguhatele ya yena ya timhaka ya vile ya xiyimo xa le henhla, u tsandzekile ku fikelela ku navela ka yena. Nsuku lowu a a vula leswaku wu ta n'wi nyika rifuwo a nga helanga a wu kumile, ematshan'wini ya wona u kumile rifu. Eka tsalwa leri, theme ra *thriller* ri paluxeke hi vuenti swinene.

Eka tsalwa ra ***N'waninginingi ma ka tindleve,*** mutsari u swi kotile ku paluxa hungu hi ndlela leyi loko hi xopaxopa theme ra *thriller* ri vaka erivaleni. Galachana ni ntlawa wa yena va tekile goza hi xihatla ra ku tlhakisa Khensani leswaku va ta kota ku kuma mali eka Maluleke. A va hlonipha nkarhi eka makunguhatele ya vona ya timhaka. Mali va yi kumile, kambe a va tiphinanga ha yona. Ku navela ka vona a ku ri ku pfula mabindzu lamakulu hi mali leyi va nga yi dzukelangiki nyuku, ni ku tshama ehenhla ka mali hilaha ku nga heriki, kambe a swi vanga tano hikuva va hlanganile na rifu hi tindlela to hambanahambana. Hikwalaho hi vulaka leswaku makunguhatelo ya vona a ya kombisa vutlhari ni nyanyuko, va kumile mali

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

yo tala hi xihatla, kambe ntsako lowu a va wu languterile a va wu kumanga hikuva va hundzile emisaveni swi nga languteriwanga.

Tsalwa ra ***Ndzi ngo tinciki!,*** Thuketana u tlhele a paluxa hungu ra yena hi ndlela leyi humeselaka theme ra *thriller* erivaleni. Eka ku xopaxopa tsalwa leri hi kombisile xihatla lexi swilo a swi humelela hi xona. Rifuwo leri Ntekele a ri na rona ri dzudzeke hi xihatla ku fana ni mberha. Rice na N'wa-Xitlhelana va hundzile emisaveni swi nga languteriwanga hi ndlela ya xihatla tsalwa ra ha ku sungula. Lefty na Walktall a va hanya hi vuxisi, na vona va fe va nga swi ehleketanga. Bull na Scarface va lukile rhengu hi xihatla ro baleka eka *Baas* Donder, kasi va tivangela rifu ra xihatla. Theme ra *thriller* ri paluxekile nakambe hi ku hetiseka eka tsalwa leri hikuva Ntekele a nga vanga na wona ntsako lowu a a wu languterile. Leswinene hinkwaswo leswi a swi kunguhatile u tsandzekile ku swi fikelela. Lefty ni ntlawa wa yena na vona va hlulekile ku eneta timbilu ta vona, hambileswi a va kunguhata swilo hi xihatla, kambe vatirhi va ka Jesco va va tsemisile ku navela ka vona hi ku va balesela va fa.

Eka ***I Vutomi*** na kona hi kombisile hilaha swilo a swi humelela hi ku hatlisa hakona leswi hi paluxelaka theme ra *thriller.* Sekhukhune a navela xitulu xo va nhloko ya C*urriculum Studies* lexi a xi ri na Billy Masangu eka nkarhi wolowo. Sekhukhune u vone swi antswa leswaku a luka rhengu xihatla ro dlaya Masangu leswaku a ta kota ku kuma xitulu lexi a a xi navela. Ntirho wu endliwile hi xihatla, kambe xihoxo hi leswi Billy a poneke hambileswi swigevenga swi n'wi baleseleke. Sekhukhune u ve ni ntsako wa xinkarhana, ku xiximiwa ka yena hi vanhu swi hele hi xihatla hikuva u tshame ejele a riha swidyoho swa milandzu ya yena. Ku va nhloko ya Ndzawulo ya *Curriculum Studies* swi ve norho lowu nga tsandzeka ku humelela nkarhi wo leha eka Sekhukhune.

Hi boxile laha henhla leswaku eka tsalwa ra ***Ndzi ta n'wi kuma*** hi kuma ku hambananyana kuntsongo ni matsalwa laman'wana hi mayelano ni leswi theme ra *thriller* ri humelerisaka xiswona. Timhaka a ti humelela hi ku hatlisa eka tsalwa leri. Mbambu a pimeriwile nkarhi hi Lefutenente Mathebula wo lavisisa vugevenga lebyi humeleleke evhengeleni ra ka

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

Machipisana. Eka nxopaxopo lowu hi kombisile nkoka wa nkarhi no va timhaka ti humelela hi ku hatlisa eka tsalwa leri, leswi hi paluxelaka theme ra *thriller.* Ku kala hi vula leswaku ku vile ni ku hambananyana exikarhi ka tsalwa leri ni lama n'wana lama xopaxopweke i mhaka ya leswi Mbambu a humeleleke eka ndzavisiso wa yena. U ve ni ntsako, u kotile ku khoma Mantengu a tlhela a tlakusiwa ku va mufambisi wa xitici xa ka Rhangani. Eka matsalwa lama ya mune ya hlamuseriweke eku sunguleni ntsako a wu vanga kona, swimunhuhatwa swo fana na Smith, Galachana, Phatimana, Ntekele, Lefty na Sekhukhune ni swin'wana swi tsandzekile ku fikelela ku navela ka swona ku fana na Mbambu, hikwalaho hi vulaka leswaku matsalwa lama ya hambana kantsongo, kambe eka hinkwawo hi swi kotile ku humesela leswi theme ra *thriller* ri kongomisaka eka swona.

5.3 Swibumabumelo

Hi nga nyika swibumabumelo ehenhla ka nhlokomhaka ya *thriller*, hi ri karhi hi langutisa mimbuyelo leyo biha leyi kumiweke hi swimunhuhatwa, ni leswi a va fanele va endlile xiswona leswaku va ta kuma mbuyelo lowunene.

Nxopaxopo lowu wu kumile leswaku intiyiso leswaku makunguhatele ya swimunhuhatwa a ya kombisa vutlhari, nyanyuko ni ku tiyimisela. A va hatlisa ku teka goza eka leswi va swi kunguhateke leswaku va ta hatla va fikelela ku navela ka vona kumbe ku kuma mbuyelo lowunene, kambe a swi vanga tano. Hi bumabumela leswaku swimunhuhatwa leswi kumekaka eka matsalwa lawa ya xopaxopiweke a swi fanele swi tirhisile ndlela leyinene ku nga ku tirha leswaku va ta kuma mbuyelo lowunene, va tshika ku tirhisa vuxisi na vugevenga hikuva a swi vuyerisi.

Hi bumabumela leswaku vaxopaxopi van'wana va fanele ku yisa emahlweni ndzavisiso wa muxaka lowu hi ku xopaxopa man'wana ya matsalwa ya Xitsonga va languta theme leri ra *thriller* tanihi leswi swa ha taleke leswi nga langutiwaka. Ndzavisiso lowu a wu kongomisiwile eka tinovhele ntsena ta ntlhanu ta Xitsonga, kutani ke, vaxopaxopi van'wana

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

va nga xopaxopa eka tinxaka letin'wana ta matsalwa. Hi marito man'wana, theme ra *thriller* a ri kumeki ntsena eka tinovhele, kambe ri kona ni le ka matsalwa hinkwawo hi ku angarhela.

5.4 Ku Dlayiseta

Hi ku katsakanya hi nga boxa leswaku matsalwa ya ***Nsuku wa mina*** , ***Ndzi ta n'wi kuma,*** ***N'waninginingi ma ka tindleve, Ndzi ngo tinciki!*** na ***I vutomi,*** hi ku xopaxopa hungu ra wona ya swi kotile ku humelerisa nhlamuselo ya theme ra *thriller.* Leswi hi nga vulaka swona hi matsalwa lawa, hileswaku a yo hi kombisa ntsena leswaku ku rhandza mali kumbe rifumo ku tlula mpimo swi yisa eku loveni, kambe ya hi dyondzisa na leswaku vanhu va fanele ku hanya hi swa nyuku wa vona, va hambana ni mhaka ya vuxisi ni vugevenga.

Hi ku leteriwa hi nxopanxopo lowu nga laha eka ndzavisiso lowu, hi nga vula leswaku evuton'wini swa fanela leswaku munhu a tinyika nkarhi eka ku pulana swilo swa yena. Hi marito man'wana a nga fanelanga ku hatlisa a teka xiboha xo endla mhaka yo karhi ngopfu leyi nga ni nkoka eka vutomi bya yena.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

6. TIBUKU LETI TIRHISIWEKE

6.1. Matsalwa lawa ya xopaxopiweke

1. Chauke W.R. 1983 : *Ndzi ta n'wi kuma.* De Jager - Haum Publishers Cape Town.

2. Chauke W.R. 1997 : *Nsuku wa mina. Read* well publishers, Pietersburg.

3. Lubisi C.M 1998 : *I Vutomi* .Maskew miller long man (Pty) Ltd, CapeTown.

4. Thuketana F.A. 1978 : *N'waningingi ma ka tindleve.* Sasavona publishers, Braamfontein.

5. Thuketana F.A. 1987 : *Ndzi ngo tinciki!* Sasavona Publishers, Braamfontein.

6.2 Tibuku tin'wana leti tirhisiweke

1. Abrahams M. 1971 : Macmillan English Dictionary, Macmillan publishers Ltd. U.K.

2. Blanche S. 1998 : *A handful of life.* Best books publishers, Pretoria North.

3. Bolinger D. na Scors A.D 1981 : *Aspects of languages.* Hart Court Brace publishers, New York.

4. Chauke M.T 1998 : *Some Narratological features of the Novels of F.A Thuketana.* Unpublished masters Article , Unisa .

5. Cowie A.P .1989 : *A dictionary of modern critical terms* . Routledge Publishers , London.

6. Cuddon J.A. 1991 : *A dictionary of literacy terms.* Columbia University Press, New York.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

7.Cummings R. 1922 : *An approach to literature* . Harper and Row Publishers, New York.

8.Dane F.C. 1990 : *Research methods* . Brooks Cole publishing company, Califonia.

9. Golele N.C.P.2002 : *Ririmi ra tinhovhele ta nhungu ta Xitsonga* . Unpublished Doctorate article, UNISA.

10. Hartman R.R.K 1977 : *A dictionary of language and linguistics* . Applied Science publishers, London.

11. Heese M. na Lawton. R. 1988 : *The Owl Critic: An introduction to literary criticism.* National book publishers , Goodwood.

12. Hendry J.O.1991 : *Approach to short study.* Maskew miller Longman Ltd , Cape Town .

13. Holland C.H 1982 : *A hand book to literature* .Macmillan publishers, U.S.A.

14 Hornby A.S 2005 : *Oxford advanced learners dictionary of current English.* Oxford University press, New york.

15. Jones S.C. na Yelland H.L 1983 : *A handbook to literacy terms.* Angus and Robertson publishers, London.

16.Maluleke R.P. 1997 : *Hakelo ya swiendlo (poetic justice) eka tsalwa ra Nsuku wa mina hi Chauke W.R* . Unpublished Honours Article . University of Limpopo

17. Marivate C.T.D. 1984 : *Xitsonga guide 1.* University of South Africa, Pretoria.

18. Maswanganyi T.B 2009 : *Hakelo ya swiendlo eka tsalwa ra N'waningi ma ka Tindleve hi F.A. Thuketana.* Unpublished Masters Article, University of Limpopo.

© University of Venda

University of Venda
Creating Future Leaders

19.Mbhalati N.A. 2009 : *Malaprozizimi eka tsalwa ra N'waninginingi ma ka Tindleve hi F.A. Thuketana.* Unpublished Honours Art University of Venda.

20. Mornek R.P na Ruth H 1977 : The penguin Book of first World War Novels, Penguin Books Ltd. England

21. Pecks J. na Coyle E. 1986 : An introduction to reading and writing about Novels, Collins Publishers, London.

22. Pecks J. 1986 : *Literary terms and Crisicism.* Pannels publishers, London

23. Rimmon –Kenan S.1983 : *Narrative fiction contemporary poetics.* Routledge publishers, New York.

24. Shabangu I.S. 2002 : *Nyeleti ya Mahlahle.* Lingua franca publishers, Giyani.

25. Webster M. 1986 : *New international Dictionary of the English Language.* Newbury house publishers, Malaysia.

© University of Venda